

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Ústav světových dějin
Bakalářská práce

František Balák

**George P. Shultz a konstruktivistický proud v zahraniční politice
Spojených států amerických za vlády Ronalda Reagana**

George P. Shultz and constructivism in foreign policy of United States of
America during presidency of Ronald Reagan

Praha 2024

Vedoucí práce: PhDr. Jan Koura Ph.D.

Poděkování:

Na tomto místě bych rád vyjádřil několik poděkování. Vedoucímu této práce PhDr. Janu Kourovi Ph.D., který se mě prací provedl, poskytl mi řadu cenných rad i praktických doporučení a byl mi po celou dobu psaní práce vstřícným rádcem. Dále bych chtěl poděkovat Mgr. Ondřeji Křížovi za konzultaci a korekturu textu, která nebyla jednoduchá. V neposlední řadě bych rád vyjádřil poděkování mé ženě Kristýně Balákové, která se mnou měla v průběhu psaní nekonečnou trpělivost, poskytla mi řadu rad, opravovala po mně texty a byla mi vždy oporou.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 8.5.2024

.....

František Balák

Abstrakt

Tato práce se zabývá zahraniční politikou Spojených států amerických v období vlády Ronalda Reagana v letech 1981-1989. Studie vychází z předpokladu, že administrativa byla strategicky a názorově nejednotná a byla rozdělená do dvou dominantních proudů – realistického a konstruktivistického. Ústřední postavou analýzy bude 60. ministr zahraničních věcí USA George P. Shultz, který se po svém nástupu do funkce v roce 1982 vymezil vůči realistům a stal se hlavním reprezentantem a strůjcem konstruktivistické politiky. Základ analýzy bude vycházet jednak z komparace Shultzova konstruktivního přístupu oproti realistům uvnitř administrativy a zadruhé ze sledování Shultzových zahraničněpolitických kroků. Nezbytné pro bádání bude sledování Shultzova přístupu k Sovětskému svazu, k autoritářským režimům a možnosti proměny mezinárodního uspořádání. Nutné bude sledovat jeho ideového ukotvení, které bylo pro formování jeho postoje určující. Těžiště bádání se bude opírat široké množství sekundární literatury věnující se zahraniční politice Spojených států amerických, ale hlavně o sbírky pramenů úředního charakteru jako edice *Foreign Relations of the United States* (FRUS) a také paměti dobových aktérů, například George Shultze, Ronlada Reagana, Caspara Weinbergera nebo Anatolij Dobrynina.

Klíčová slova: George P. Shultz, konstruktivismus, realismus, mezinárodní vztahy v 80. letech, studená válka

Abstract

This study concerns with foreign policy od United states of America during presidency of Ronald Reagan between 1981 to 1989. It is built around the presumption of divided administration, which was not strategically and politically coherent. It was dominated by two distinct approaches, realistic and constructivist. Centrepiece of the analysis is sixtieth Secretary of State George P. Shultz, who took office in 1982 and delineate against realists among the administration and was the main creator and representative of the constructivist policy. The foundation of the analysis will be based on comparing Schultz's constructive approach to realists within the administration and on monitoring Schultz's foreign policy actions. Essential will be to follow his posture to the Soviet Union, authoritative regimes, and his conviction in possibility of transforming of the international system. For the research of his policies, it will be necessary to understand his ideological stances, which were decisive in shaping of his political believes and postures. Study will be based on the broad range of academic literature concerning with the international relations and U.S. foreign policy, but foremost on the source of editions such as *Foreign Relations of the United States* (FRUS) and also on memoirs of contemporary actors like George P. Shultz, Ronald Reagan, Caspar Weinberger or Anatolij Dobrynin.

Keywords: George P. Shultz, constructivism, realism, international relations in 80's, cold war

Seznam použitých zkratk:

ABM Treaty – Anti-Ballistic Missile Treaty

CIA - Central Intelligence Agency

CPD - Committee on the Present Danger

FRUS - Foreign Relations of the United States

ICBM - Inter-Continental Ballistic Missile

INF - Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty

KAL - Korean Air Lines

MAD - Mutual assured destruction

MNF - Multinational Force

NSA - National Security Advisor

NSDD - National Security Decision Directives

NSSD - National Security Study Directives

OECS - Organization of Eastern Caribbean States

OOP - Organizaci pro osvobození Palestiny

SALT - Strategic Arms Limitation Talks

SEAL - The United States Navy Sea, Air, and Land

SDI - Strategic Defence Initiative

START - Strategic Arms Reduction Talks

SSG - Special situation group

Obsah

Úvod.....	7
1. Uvedení do problematiky zahraniční politiky USA v 80. letech v komparativním pohledu	11
2. Reaganova administrativa před nástupem George P. Shultze.....	16
2.1. Cesta Ronalda Reagana do prezidentského úřadu	16
2.2. Složené administrativy a zahraniční politika let 1981-1982.....	17
3. Teorie mezinárodních vztahů a vymezení konstruktivismu	20
3.1. Neorealismus	21
3.2. Liberalismus	23
3.3. Konstruktivismus	25
3.3.1. Historie vývoje teorie.....	25
3.3.2. Vlastní definice	27
4. George P. Shultz.....	29
5. Rozdělená administrativa	32
5.1. Nedefinované cíle a vedení	32
5.2. Shultzův nástup a politika.....	34
5.3. Shultz versus jestřábi	38
5.4. Shultzovy zisky a oslabování realistů	41
6. Strategie a teoretický přístup k postavení USA v mezinárodních vztazích.....	43
6.1. Cíle USA v mezinárodních vztazích.....	43
6.2. Diplomacie a síla jednou a druhou stranou stejné mince	45
6.3. Bez důvěry nejsou výsledky.....	46
6.4. Čtyřbodová agenda nebo <i>linkage</i>	46
7. Případové studie.....	47
7.1. Vztah k Sovětskému svazu a odzbrojení	47
7.1.1. Sověti jako věčný nepřítel.....	47
7.1.2. Odzbrojení a summity	52
7.1.3. Gorbačov, Ševardnadze, budování důvěry a lidský faktor	56
7.2. Použití násilí v mezinárodních vztazích.....	59
7.2.1. Grenada.....	60
7.2.2. Libanon a teroristický útok v Beirutu	62
7.3. Ideály jako základ americké zahraniční politiky	65
7.3.1. Autoritářské a nedemokratické režimy	68
Závěr	70
Prameny a literatura.....	74

Úvod

Období vlády čtyřicátého prezidenta Spojených států amerických Ronalda Reagana představuje v zahraniční politice nekonzistentní období, které se nevyznačovalo jasně vymezenou strategií ani cíli. Tato situace vycházela z překotného vývoje na mezinárodní scéně. Když Reagan nastupoval v roce 1981 do úřadu, nacházely se americko-sovětské vztahy v nejhorším stavu od kubánské krize v roce 1962. Po *détente* a zmírňování napětí během 70. let se období počátku 80. let začalo označovat za druhou studenou válku. Mezi Sovětským svazem a Spojenými státy americkými došlo k prakticky úplnému přerušení jednání na nejvyšší diplomatické úrovni a eskalovala mezi nimi ideologická válka, která byla posílena obnovením mohutného zbrojení. Když Reagan po osmi letech z Bílého domu odcházel, byl svět na prahu největší proměny druhé poloviny 20. století, když komunistické státy v čele se Sovětským svazem šly ke svému konci a studená válka pomalu končila. Konečné roky studené války jsou tématem již mnohokrát zpracovaným. Poslední roky studenoválečného konfliktu jsou již mnohokrát zpracované. Interpretačnímu výkladu dominovaly tři proudy – triumfalistický, anti-triumfalistický a gorbačovský. Všechny tři výkladové proudy vkládají zásluhy za ukončení konfliktu do jiných rukou, nicméně spolu sdílí základní premisu, totiž že americký přístup k zahraničním záležitostem byl neměnný, zatímco proměnou procházel Sovětský svaz, a to hlavně za éry Michaila Gorbačova. Od těchto tří interpretací se distancoval Raymond Garthoff již v roce 1994, když ve své analýze *The great transition: American-Soviet relations and the end of the Cold War*¹, postihl fenomén transformace. V historiografii na tento jev navázala řada prací i historiků. Například Beth Fischerová ve své knize *The Reagan Reversal: Foreign Policy and the End of the Cold War*.² Tato práce bude navazovat na tento výkladový proud, který předpokládá nejednotnost administrativy, kdy proti sobě stály dva tábory, tvrdých studenoválečníků typu Caspara Weinbergera či Williama Caseyho oproti smířlivějšímu, diplomacii nakloněnému křídlu George Shultze. Tento rozkol je jasně patrný z paměti dobových aktérů jako, Shultzových *Turmoil and Triumph: My Years as Secretary of State*³ či Weinbergerových *Fighting for Peace: Seven Critical Years in the Pentagon*⁴ a již i z mnoha

---

¹ GARTHOFF, Raymond L. *The great transition: American-Soviet relations and the end of the Cold War*.

² FISCHER, Beth. *The Reagan Reversal: Foreign Policy and the End of the Cold War*.

³ SHULTZ, George. *Turmoil and Triumph: My Years as Secretary of State*. New York: Charles Scribner's Sons. 1993, 1184 s.

⁴ WEINBERGER, Caspar. *Fighting for Peace: Seven Critical Years in the Pentagon*. New York: Warner Books, 1990, 464 s.

odtajněných materiálů úředního charakteru dostupných například z edic *Foreign Relations of the United States of America (FRUS)*.⁵

Vzhledem k významu událostí, ke kterým během Reaganova a Shultzova úřadování došlo, i jejich relativní časové blízkosti, jde o téma, ke kterému se dochovalo množství pramenů, ať už memoárů, veřejných vystoupení politiků i dalších audiovizuálních pramenů a úředních dokumentů, na základě kterých, vzniklo mnoho sekundární a odborné literatury. Cílem této práce nebude pouhý popis historických dějů, jak k nim minutu po minutě docházelo. Takový přístup by nebyl ničím novým ani objevným. Na problematiku bylo třeba nahlédnout jinak než pouhým chronologickým popisem a musel jsem se v bádání ponořit hlouběji a ptát se nepřímou metodou, jak k dějinným zvrátům na poli mezinárodních vztahů v průběhu 80. let došlo. V práci jsem hledal pozadí vývoje daných událostí a přístupu k jejich řešení. Práce bude vycházet z premisy nejednotnosti zahraniční politiky USA, kdy se proti realistickému přístupu ministerstva obrany⁶ nebo CIA vymezil ministr zahraničních věcí⁷ George P. Shultz. Postavu ministra zahraničních věcí nebudu vnímat z pozic ani jedné z tradičně kategorií popisujících přístupy k zahraniční politice členů Reaganova kabinetu. Nepovažuji Shultze za realistu usilujícího v první řadě o materiální zvýhodnění postavení Spojených států. Zároveň ho nevidím ani jako idealistu, který se vydal do bezhlavého ideologického boje za svobodu a demokracii, jak jej někteří autoři popisují. Tato práce bude pracovat s hypotézou, že Shultz byl konstruktivistou. Konstruktivismus jako teorie mezinárodních vztahů se sice v akademické diskusi vyprofilovala až na začátku 90. let, tedy po odchodu Shultze z úřadu, přesto se domnívám, že Shultz svou politikou a ideovým založením odpovídal právě parametrům tohoto myšlenkového proudu, což se projevilo na jeho vztahu ke zbytku administrativy i k řešení politických problémů na mezinárodní scéně. Toto bude i cílem mé práce. Pokusím se ukázat, že v průběhu osmi let Reaganova prezidentství se uvnitř administrativy nezformoval jednotný proud v zahraniční politice, a že v ní v opozici vůči realistickému jestřábímu křídlu stál proud konstruktivistický, jehož hlavním reprezentantem a strůjcem byl George P. Shultz.

Své tvrzení o konstruktivistickém přístupu George P. Shultze budu demonstrovat v několika rovinách. V první řadě se budu muset v práci vypořádat s faktem, že konstruktivismus není jednotně definovanou teorií s přesnými parametry. Aby bylo možné ukázat, z jakých důvodů se domnívám, že byl Shultz konstruktivistou, bude nutné nejprve vypracovat definici

---

⁵ Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/reagan>

⁶ Z originálu: United States Department of Defense.

⁷ Z originálu: Secretary of State, v práci bude užíváno českého překladu.

konstruktivismu pro potřeby této práce. K tomu využiji teorie realismu a liberalismu, ze kterých konstruktivismus historicky i ideově částečně vychází. Poté budu dokazovat nejednoznačnost postupu uvnitř Reaganovy administrativy a jejího dělení na jestřáby a konstruktivisty. Přítomnost konstruktivistického proudu vedeného Shultzem budu demonstrovat na třech případových studiích. První se bude zabývat vztahem k Sovětskému svazu, možností konstruovat vzájemné vztahy a mezinárodní systém pomoci komunikace a vytváření osobních vazeb. Druhá studie se bude zabývat problematikou užití násilí a jeho legitimního užití v mezinárodních vztazích, k čemuž poslouží invaze na Grenadu a boj s mezinárodním terorismem. V poslední případové studii poukážu na význam idejí pro zahraniční politiku na Shultzově vymezení se vůči realistům a jejich čistě strategickým a mocenským motivům jednání.

K historickým událostem, kterými se tato práce zabývá, bylo již odtajněno a publikováno množství primárních pramenů úředního charakteru. Tyto prameny jsem měl možnost studovat díky edici *The Foreign Relations of the United States* (dále jen FRUS)⁸, která shromažďuje dokumenty z celé řady ministerstev, úřadů, Bílého domu i dalších politických aktérů. V dokumentech z edice FRUS leží pramenné těžiště mé práce. Tato edice pokrývá významnou část zahraniční politiky Reaganovy administrativy. Dosud však nebyly publikovány všechny svazky a řada dokumentů stále podléhá procesu odtajňování. Stěžejní edice týkající se základů formování zahraniční politiky a Sovětského svazu již byly publikovány a měl jsem s nimi možnost pracovat. Dále pracuji s *National Security Decision Directives* (dále jen NSDD) a dalšími dokumenty a interní komunikací dostupných z Prezidentské knihovny Ronalda Reagana.⁹ Tyto úřední dokumenty poskytly základ pro mé tři případové studie. Dalším nosným bodem mé analýzy jsou paměti jednotlivých aktérů, a to z toho důvodu, že ideje a povaha hráčů na mezinárodní scéně je jedním ze základních principů konstruktivismu, který odmítá univerzální principy, ale pracuje s individualitou a subjektivitou každého aktéra. Pro proniknutí do myšlení aktérů bude potřebné zkoumat i jejich subjektivní postoje a snažit se dohledat jejich ideová ukotvení. Kostru mého výzkumu proto tvoří obsáhlé Shultzovy paměti *Turmoil and Triumph: My Years as Secretary of State*¹⁰ či jeho kolegy Jacka Matlocka *Reagan and Gorbachev: how the Cold War ended*¹¹ a prezidenta Ronalda Reagana

---

⁸ Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/reagan> .

⁹ Dostupné z: <https://www.reaganlibrary.gov/archives> .

¹⁰ SHULTZ, George. *Turmoil and Triumph: My Years as Secretary of State*. New York: Charles Scribner's Sons. 1993, 1184 s.

¹¹ MATLOCK, Jack. *Reagan and Gorbachev: how the Cold War ended*. New York: Random House, 2004. 363 s.

*Život jednoho Američana*¹². Ze stejného důvodu bylo nutné se pokusit se nahlédnout i do myšlení Shultzových oponentů, k čemuž mi posloužily paměti ministra obrany Caspara Weinbergera *Fighting for Peace: Seven Critical Years in the Pentagon*¹³ a Shultzova sovětského protějšku Eduarda Ševardnadzeho *The Future Belongs to Freedom*¹⁴ nebo dlouholetého velvyslance ve Washingtonu Anatolije Dobrynina *In Confidence: Moscow's Ambassador to America's six Cold War Presidents (1962-1986)*¹⁵.

Vhled do problematiky mi poskytlo množství sekundární literatury, která se k tématu vztahuje. Díky tomu jsem měl možnost čerpat z interpretací mnoha autorů a porovnávat je. Mezi autory, jejichž díla jsem nejvíce reflektoval, byly práce týkající se dějin mezinárodních vztahů během studené války, a to od autorů jako Raymond Garthoff, Beth Fischerová, Archie Brown, John Lewis Gaddis. Na podzim roku 2023 také vyšla monografie Philipa Taubmana, profesora Stanfordské univerzity, s názvem *In the Nation's Service: The Life and Times of George P. Shultz*, která se celá věnuje životnímu dílu George Shultze.¹⁶

V neposlední řadě je třeba zmínit, že má práce se bude vyjímat právě pohledem na George P. Shultze jako na politika vedoucího konstruktivistickou politiku. Z toho důvodu jsem musel studovat také literaturu teorie mezinárodních vztahů, která mi pomáhala k podchycení principů Shultzovy politiky. Už úvodem je třeba poznamenat, že konstruktivismus není teorií, která by se těšila jednotnému výkladu a pro potřeby této práce jsem musel upřesnit svou definici, vycházející z široké škály interpretačních teorií. V kapitole 3. Teorie mezinárodních vztahů a vymezení konstruktivismu budu vycházet z práce Alexandra Wendta *Anarchy is what states make of it: the social construction of power politics*¹⁷ nebo Johna Ruggieho *Constructing the World Polity: Essays on international Institutionalization*¹⁸ a monografie Pavla Barši a Ondřeje Císaře *Anarchie a řád ve světové politice*¹⁹.

---

¹² REAGAN, Ronald. *Život jednoho Američana: paměti prezidenta*. Praha: Prostor, 1998. 722 s.

¹³ WEINBERGER, Caspar. *Fighting for Peace: Seven Critical Years in the Pentagon*. New York: Warner Books, 1990, 464 s.

¹⁴ SHEVARDNADZE Eduard. *The Future Belongs to Freedom*. New York: Free Press; 1991. 237 s.

¹⁵ DOBRYNIN, Anatolij. *In confidence: Moscow's ambassador to America's six Cold War presidents (1962-1986)*. New York: Times Books, 1995. 672 s.

¹⁶ TAUBMAN, Philip. *In the Nation's Service: The Life and Times of George P. Shultz*. Stanford: Stanford University Press. 2023. 504 s.

¹⁷ WENDT, Alexander. *Anarchy is what states make of it: the social construction of power politics*. Online. International organization. 1992, roč. 46, č. 2, s. 391-425.

¹⁸ RUGGIE, John. *Constructing the World Polity: Essays on international Institutionalization*. New York: Routledge, 1998, 314 s.

¹⁹ BARŠA, Pavel a CÍSAŘ, Ondřej. *Anarchie a řád ve světové politice*. Praha: Portál, 2008. 559 s.

1. Uvedení do problematiky zahraniční politiky USA v 80. letech v komparativním pohledu

Každé volební období amerických prezidentů se dá označit za zlomové, turbulentní a plné událostí historického významu. Prezidenti, kteří působili v úřadě během čtyřiceti let studené války nejsou výjimkou. Za Harryho Trumana přešel svět postupně od rekonstrukce po Druhé světové válce do války studené a jaderné éry. Za Dwighta Eisenhowera se tento konflikt mezi Východem a Západem rozhořel naplno, bojovalo se v Koreji, přišly velké krize v Maďarsku a Polsku, americkou společností zmítal *mccarthismus*.²⁰ Jeho nástupce John F. Kennedy přečkal Kubánskou krizi, aby byl následně zavražděn v roce 1963 v Dallasu. Během úřadování Lyndona B. Johnsona Amerikou zmítaly rasové nepokoje a mírová hnutí brojící proti válce ve Vietnamu. Gerald Ford se musel potýkat s hospodářskou krizí způsobenou ropnými šoky, která přetrvala celá 70. léta a očisťovat pošpiněnou vizáž prezidentského úřadu po aféře Watergate svého předchůdce Richarda Nixona. A Jimmy Carter se musel popasovat s íránskou revolucí a bojovat za osvobození amerických rukojmí z ambasády v Teheránu. Do toho musel ještě Carter sledovat nové ochlazení v sovětsko-amerických vztazích, po sovětské invazi do Afghánistánu v roce 1979.

I přesto si dovoluji tvrdit, že působení Ronalda Reagana v Bílém domě bylo skutečně zlomové, a i z toho důvodu je předmětem mohutného historiografického bádání. Když Reagan nastupoval v roce 1981 do úřadu, počínalo se období, pro které se později vžil termín druhá studená válka. Napětí mezi velmocemi eskalovalo a vztahy v roce 1983 byly podle mnohých nejhorší od kubánské krize před 21 lety.²¹ V roce 1983 řekl Lawrence Egelburger, náměstek ministra zahraničí, na jednání NSC, že není žádný člověk ani skupina lidí, kteří by mohli ovlivnit soutěživou podstatu sovětsko-amerického vztahu, a že tato nepřátelská soutěž přežije všechny přítomné v dané místnosti.²² Ještě v roce 1987, když vyšlo monumentální dílo yaleského profesora historie Paula Kennedyho *Vzestup a pád velmocí*, autor v něm vyslovil tezi, že sovětská moc po ekonomické a politické stránce sice upadá, ale že skutečná transformace režimu by mohla přijít jen těžko, a to za strašlivou cenu.²³ Když tedy za rok v Moskvě Reagan odpověděl novinářům, že Sovětský svaz již nepovažuje za říší zla, jelikož se doba změnila, šlo považovat studenou válku za skončenou. Podle mnohých expertů, analytiků

---

²⁰ Pojem Mccarthismus označuje období, kdy pod vedením republikánského senátora Josepha McCarthyho v padesátých letech docházelo k represím a obviněním z podvratné činnosti proti USA a příklonu ke komunismu. Tato obvinění se dotkla desetitisíců lidí. Někdy se také označuje jako rudá panika.

²¹ FISCHER, Beth. *US foreign policy under Reagan and Bush*. s. 272 v LEFFLER, M. a WESTAD O. ed. *The Cambridge History of the Cold War*.

²² FISCHER, Beth. *The myth of triumphalism: rethinking President Reagan's Cold War legacy*. s. 2.

²³ KENNEDY, Paul. *Vzestup a pád velmocí*. s. 620.

i akademiků šlo o největší šok 20. století.²⁴ Možnost sledovat proměny vztahů bylo možné již tehdy v přímém přenosu a čtyři společné summity Reagana a Michaila Gorbačova sledoval celý svět. Otázkou ale bylo, jak mohlo k této situaci vůbec dojít.

Vznikly tři základní interpretace – triumfalistická, antitriumfalistická a gorbačovská.²⁵

1. Triumfalismus vycházel do značné míry z euforie konce 80. a začátku 90. let. Šlo o přesvědčení, že ekonomicky a politicky slabý komunistický režim v Sovětském svazu byl zahánán na hranu propasti Reaganovou původně tvrdou politikou, která Sověty donutila k ústupkům, smlouvám o odzbrojení a postupné opouštění svého impéria.²⁶ Reaganova administrativa tohoto cíle dosáhla mohutným zbrojním programem, neústupností ohledně rozmístování raket Pershing II. v Evropě a hlavně programem SDI, který Sověty donutil uvědomit si, že existuje riziko, že Západu nebudou konkurovat nejen ekonomicky, ale brzy ani vojensky. Příznivci triumfalistického proudu jsou toho názoru, že Sovětský svaz měl mnoho slabin, ale dokud nepřišel Reagan se svým strategickým nátlakem a jednáním z pozice síly, nebyla v Kremlu žádná snaha o proměnu, ani snaha o zavedení demokratizačních opatření. Tento pohled přináší ve svém životopisném díle *Reagan: život* například americký historik Henry W. Brands, který obhajuje Reaganovu tezi: „My vyhraje, oni prohrají“.²⁷ Tento výkladový pohled kopíroval do značné míry interpretace konce studené války tak, jak je vnímali někteří významní západní politici jako Margaret Thatcherová. Ta se podivuje nad neustálou snahou obhajoby komunismu proti Západu, který jej jednoznačně porazil.²⁸ Obdobně vykládá vyústění konfliktu i Caspar Weinberger, který zastává názor, že dokud byl přístup západních politiků laxní a tolerantní jako za *détente*, sovětské vedení toho vždy využilo. Podnět k reformám dal až tvrdý přístup, zbrojení a ekonomické posílení Západu.²⁹ John L. Gaddis přichází nejprve s umírněnější interpretací, že Reagan strategicky skloubil morální a ideologický nátlak s nátlakem silovým, čímž donutil Sověty přisednout k jednacímu stolu.³⁰ Později tento historik politických a vojenských dějin univerzity z Yale přijal vyloženě vítěznou rétoriku, když tvrdil, že Reagan byl jedním z nejzdatnějších a nejbystřejších stratégů, který odmítl *détente* a systematicky vytvářel tlak, aby studenou válku ukončil.³¹

---

²⁴ FISCHER, Beth. *The myth of triumphalism: rethinking President Reagan's Cold War legacy*, s. 1.

²⁵ FISCHER, Beth. *US foreign policy under Reagan and Bush*, s. 287.

²⁶ FISCHER, Beth. *The myth of triumphalism: rethinking President Reagan's Cold War legacy*, s. 15.

²⁷ BRANDS, Henry W. *Reagan: život*, s. 248-260.

²⁸ THATCHER, Margaret. *Umění vládnout: strategie pro svět v pohybu*, s. 33-34.

²⁹ WEINBERGER, Caspar. *Fighting for Peace: Seven Critical Years in the Pentagon*, s. 350-352.

³⁰ GADDIS, John L. *Strategies of containment: a critical appraisal of American national security policy during the Cold War*, s. 343.

³¹ GADDIS, John L. *The Cold War: a new history*, s. 217.

2. Antitriumfalismus přistupoval kriticky vůči vítězným interpretacím a glorifikaci americké zahraniční politiky. Revidoval pohled, že by byl Reagan brilantním stratégem s ucelenou politikou. Naopak se objevovala tvrzení, že nesmlouvavá a agresivní americká administrativa konec studené války oddalovala. Jestřábí křídlo³², okolo ministra obrany Weinbergera a ředitele CIA Caseyho, obhajovalo zájmy pravicového, militantního křídla americké společnosti a na ukončení konfliktu neměla ve skutečnosti zájem. Tento tlak americké administrativy navíc bránil umírněnému křídlu uvnitř Komunistické strany sovětského svazu, aby prováděl potřebné reformy.³³ Antitriumfalisté také ostře kritizovali Reagana, který dle nich nebyl žádným stratégem, ale jen prezidentem, který nebyl schopen koordinovat kroky své administrativy. Že došlo k ukončení studené války právě za jeho prezidentství, bylo spíše jeho štěstím než přičiněním a Reaganův osobní vliv na běh událostí byl minimální. Zpochybnění idealizace čtyřicátého prezidenta USA přináší například historik a žurnalista Jacob Weisberger. Ten tvrdí, že Reagan jednal zmatečně a nebyl pro svou minimální znalost mezinárodních vztahů ani koherentní a ucelené zahraniční politiky schopen.³⁴ Tento svůj pohled přináší v knize *Ronald Reagan*, která je součástí série portrétů amerických prezidentů v edici Arthura Schlesingera. Ještě kritičtější interpretaci nalezneme v díle Immanuela Wallersteina, který tvrdí, že ekonomický model USA se ukázal jako nefunkční a byl od 70. let nucen agresivní rétorikou maskovat své selhání. USA záměrně eskalovaly napětí, aby byly schopny udržet blahobyt svého systému.³⁵

3. Gorbačovská interpretace brala dění celkově z rukou západních aktérů. Soustředila se mnohem více na vliv a dopady proměn společnosti a reformy systému v zemích komunistického bloku. Hlavní figuru, pod jejíž taktovkou došlo ke sblížení, odzbrojení i ukončení konfliktu, nalézají v Michailu Gorbačovovi.³⁶ Ronald Reagan a později George H. W. Bush byli pouze partnery sovětskému vůdci, který měl jako jediný možnost skutečně nahlédnout do situace uvnitř Sovětského svazu a uvést v pohyb mohutné reformy, které měly na svědomí ukončení konfliktu mezi Východem a Západem. Autoři, klonící se k tomuto směru, přisuzují Reaganově administrativě jistou váhu, považují ale její vliv za marginální oproti zásadním změnám, ke kterým došlo uvnitř komunistických zemí. Jak popisuje Archie Brown v historické syntéze

---

³² Tento termín je v práci užíván pro zastávce tvrdé linie. Tedy mocenské politiky založené na prosazování posilování americké vojenské ekonomické moci a nekompromisního přístupu k SSSR. V angličtině se pro tuto politiku užívá termínu *Hard-liners*, který ale nemá přesný ekvivalent v češtině.

³³ FISCHER, Beth. *US foreign policy under Reagan and Bush*, s. 268.

³⁴ WEISBERG, Jacob. *Ronald Reagan*.

³⁵ WALLERSTEIN, Immanuel Maurice. *Úpadek americké moci: USA v chaotickém světě*.

³⁶ FISCHER, Beth. *US foreign policy under Reagan and Bush*, s. 268.

dějiny komunismu *The Rise and Fall of Communism*, hlavní příčinou pádu komunistických režimů byla krize sociální i ekonomická, která je v průběhu 80. let zasáhla. Tato krize vyvolala nutnou potřebu strukturální změny jak ve společnosti i strukturách stranických aparátů. Docházelo k mohutnému sociálnímu vzepětí a tato nahromaděná síla za roky represí spěla k transformačnímu období.³⁷ Konec studené války tak podle jeho výkladu nelze pochopit, pokud není pochopena proměna, ke které v Sovětském svazu došlo. Brown píše, že výrazný zahraniční politik, který mohl tuto proměnu na Gorbačovi či Ševardnadzem sledovat z první ruky, byl George Shultz.³⁸ I proto byl Shultz umírněnější v hodnocení výsledku studené války než jeho kolega Weinberger. Kroky, které Reaganova administrativa podnikla, jistě měly svůj význam, avšak byly nepoměrné proti významu změn, které probíhaly v Sovětském svazu.³⁹ Ještě dále v gorbačovském výkladu zachází William Taubman, který klade konec studené války pouze do rukou Gorbačova. Ten se musel sám postavit proti západu i kremelskému vedení, aby proměnil SSSR a s tím i platný řád mezinárodních vztahů.⁴⁰

Všechny tyto přístupy naráží na jeden problém. Přistupují k americké zahraniční politice v letech 1981-1989 jako k jednolitému celku. Jedni přisuzují Reaganovi koherentní strategický postup za cílem vítězství, druzí mu odpírají jakoukoli schopnost strategicky jednat a jen jej staví do role pasivního aktéra pouze reagujícího na podněty, které se na něj valí zvenčí. Proti této kompaktní koncepci americké zahraniční politiky se poměrně brzy vymezila Beth Fischerová nebo Raymond Garthoff. Ti reprezentují směr bádání transformace. Reaganova administrativa podle nich zprvu zastávala tvrdý jestřábí přístup, kterým tlačila na Sovětský svaz vojensky a ekonomicky, poté přišel obrat se snahou o vyjednávání. Fischerová představuje možné zlomy, během kterých mohlo k obratu dojít.⁴¹ Nejčastěji používaným mezníkem byl příchod Gorbačova, ve kterém mohli Američané najít partnera pro vyjednávání. Druhým takovým mezníkem mohlo být druhé vítězství v prezidentských volbách. To ze dvou důvodů. Zaprvé, Reagan již nemusel apelovat na radikálnější pravicové voliče. A za druhé, se mu podařilo po čtyřech letech vlády zlepšit ekonomickou situaci a vyzbrojit USA do té míry, že mohl s Kremlem začít jednat z pozice síly.⁴² Třetím takovým mezníkem měl být konec roku 1983, kdy byly vzájemné vztahy na bodě mrazu a kdy po sérii incidentů došlo k prezidentovu prozření, že situace je opravdu kritická a nemá-li se naplnit jeho vize nukleární apokalypsy,

---

³⁷ BROWN, Archie. *The Rise and Fall of Communism*, s. 587-599.

³⁸ BROWN, Archie. *Seven years that changed the world: perestroika in perspective*, s. 253.

³⁹ Tamtéž, s. 254

⁴⁰ BROWN, Archie. *Seven years that changed the world: perestroika in perspective*, s. 2-4.

⁴¹ FISCHER, Beth. *The Reagan Reversal: Foreign Policy and the End of the Cold War*, s. 3.

⁴² Tamtéž, s. 1-3.

musí situaci přestat eskalovat. Reagan se zalekl rizika jaderné války vzniklé z nedorozumění.⁴³ Moment, kdy k tomuto obratu od jestřábí politiky, sledující čistě americké zájmy v geopolitické a mocenské rovině, k politice konstruktivního jednání a kooperace, se stal předmětem mnohých debat. Diskuse o obratu přinesla na světlo jednu zásadní skutečnost. Administrativa Ronalda Reagana nebyla jednotná a během osmi let prošla stejně jako strategie v mezinárodních vztazích mohutnou obměnou. Že je uvnitř administrativy velké pnutí, neuniklo novinářům a akademikům již během Reaganova úřadování.⁴⁴

Velkou pozornost této rozepři věnoval v roce 1994 Raymond Garthoff, který provedl obsažnou analýzu v knize *The Great Transition*, věnující se paradoxu proměny studené války od jednoho z nejmrazivějších bodů na konci roku 1983 po její skončení nejpozději s rozpadem Sovětského svazu v roce 1991.⁴⁵ Garthoff ukazuje, že politika nebyla jednotná, ale naopak dělí období do tří úseků – 1. 1981-1983 – období tvrdé rétoriky, 2. 1984-1985 – období sblížení a obnovy kontaktů, 3. 1985-1988 – období summitů.⁴⁶ Podle Garthoffovy koncepce byla administrativa v počátečních dvou letech relativně jednotná, co se týče ideového přesvědčení, že původem zla ve světě je rozpínavý sovětský imperialismus. Jestřábi chtěli svou nesmlouvavou rétorikou a posilováním armády donutit Sověty k přijetí svých stanovisek. Kvůli rozporům uvnitř administrativy na osobní úrovni se nepodařilo vytvořit, ani přes podobné smýšlení, jednotnou strategii postupu.⁴⁷ Ministr zahraničí Alexander Haig nebyl schopen najít společnou řeč se zbylými členy administrativy, ani s prezidentem. Z toho důvodu byl nahrazen Georgem P. Shultzem. Již v jeho příchodu v létě roku 1982 vidí Garthoff počátek konstruktivní, kooperující politiky a snahu o otevření zamrzlého dialogu.⁴⁸

Shultzův proud se prosazoval jen velice pomalu a silní oponenti jeho mírného přístupu zůstali v administrativě až takřka do konce Reaganova funkčního období. Tato práce bude navazovat na tento směr bádání. Cílem dalších kapitol bude analyzovat, jak hluboce rozdělená administrativa byla, a že skutečně nelze najít moment, kdy došlo ke strategickému přerodu v americké zahraniční politice. Analýza bude vycházet nikoli z koncepce bodu zlomu, ale z východiska dlouhodobého rozdělení. Jestřábi, reprezentovaní Casparem Weinbergerem, Williamem Caseym či Williamem Clarkem, se střetávali po celou dobu vlády Ronalda Reagana s konstruktivistickým proudem George P. Shultze a prezident se ve svých rozhodnutích

---

⁴³ Tamtéž, s. 34.

⁴⁴ TAUBMAN, Philip. *The Shult-Weinberger Feud*. The New York Times Magazine, 14 Apr. 1985.

⁴⁵ GARTHOFF, Raymond L. *The great transition: American-Soviet relations and the end of the Cold War*, s. 1.

⁴⁶ Tamtéž, s. 2.

⁴⁷ Tamtéž, s. 15.

⁴⁸ Tamtéž, s. 102.

pravidelně přikláněl od jedněch k druhým. Pro pochopení americké zahraniční politiky 80. let je nutné sledovat pozadí a motivace obou směrů, které si zároveň konkurovaly a společně zahraniční politiku formovaly. Tato práce se v dalších kapitolách pokusí právě v kontrastu vůči jestřábímu proudu popsat konstruktivistický proud ministra zahraničních věcí, George P. Shultze.

2. Reaganova administrativa před nástupem George P. Shultze

2.1. Cesta Ronalda Reagana do prezidentského úřadu

V 70. letech během úřadování Richarda Nixona došlo k proměně americké strategie vedení studené války. Od politiky zadržování, která se prezentovala bojem s komunismem v nepřímé konfrontaci, a to pomocí zástupných konfliktů, přešel Nixon k politice *détente*. Proč tak bývalý zarytý antikomunista jako Nixon učinil, mělo řadu důvodů. Zaprvé, Sověti dosáhli během Nixonovy vlády jaderné parity a postupně dokonce velikostí arsenálu USA překonali.⁴⁹ Bylo tedy nadále příliš rizikové udržovat SSSR mimo struktury světového řádu. Naopak Nixon i jeho NSA, Henry Kissinger, považovali za nutné navázat se Sovětským svazem vztah, který bude predikovatelný.⁵⁰ Mezinárodní vztahy se jevily být hrou nulového součtu a bylo výhodnější prosazovat státní zájmy ve stabilním a přehledném prostředí. Bylo nutné vyvarovat se dalších zbytečných konfliktů, jakým byl Vietnam.⁵¹ Závěrečná akta Helsinské konference zdánlivě definitivně rozdělily sféry vlivu na východ a západ. Sovětský svaz je také bral jako definitivní uznání své existence.⁵² Že je Sovětský svaz na mocenské úrovni USA bylo všeobecně považováno za fakt. Za této konstelace považovali realisticky uvažující politici jako Nixon a Kissinger za potřebné nevyvolávat konflikt a spíše se pokusit o navazování kontaktů, pomocí kterých by bylo možné soupeře kontrolovat.⁵³ V rámci těchto sblížení došlo na navazování obchodních vazeb, kulturní a akademickou výměnu, a dokonce se podařilo ujednat první smlouvy limitující jaderné zbrojení (ABM Treaty, SALT I). Sovětský svaz si však tento nový přístup USA vyložil jako uznání dominance ve své sféře vlivu a zároveň možnost konfrontovat USA v jejich sféře vlivu, aby bylo dosaženo mocenské rovnováhy.⁵⁴ Již během 70. let se tedy objevila kritika, že smířlivý tón jednání na Kreml nepůsobí a že Sověti využili doby přátelských vztahů k expanzi svého impéria. Kritici *détente* poukazovali na řadu agresivních sovětských

---

⁴⁹ GADDIS, John L. *Strategies of containment: a critical appraisal of American national security policy during the Cold War*, s. 284.

⁵⁰ Tamtéž, s. 287.

⁵¹ FOOT, Rosemary; GADDIS, John a HURRELL, Andrew. *Order and justice in international relations*, s. 162.

⁵² Tamtéž, s. 163.

⁵³ GARTHOFF, Raymond. *Détente and confrontation: American-Soviet relations from Nixon to Reagan*, s. 53.

⁵⁴ Tamtéž, s. 59.

výpadů ve třetím světě, hlavně v Africe a Střední Americe. Vrcholem expanzionismu Sovětů, který definitivně pohřbil *détente*, byla invaze do Afghánistánu v roce 1979.⁵⁵ Americkou společností se šířil strach, kde až se sovětská expanze zastaví.⁵⁶ Negativním náladám v USA nepomáhala umírněná rétorika Jimmyho Cartera, který se soustředil hlavně na lidská práva a ekonomickou spolupráci. Usiloval o obnovu americké kredibility, jakožto obhájců demokracie, poté, co se Nixon a Kissinger ukázali být tvrdí geopolitičtí realisté.⁵⁷ Z této situace těžil Ronald Reagan, který se postavil jak proti Carterovu idealismu, tak proti Nixonově snaze se se Sověty dohodnout. Okolo Reagana se zformovala silná klika lidí z *Committee on the Present Danger* (dále jen CPD). Šlo o vlivnou antikomunistickou organizaci, která varovala před růstem sovětské moci a její ambicí zbrojit pro rozpoutání jaderné války.⁵⁸ Reagan v kampani slíbil okamžitě ukončit politiku *détente* a sblížování. Ta fakticky přestala fungovat již v posledních dvou letech Carterovy vlády. Reagan chtěl obnovit zadržování a začít s mohutnou modernizací armády USA.⁵⁹ Tento svůj postoj zpětně reflektoval Reagan ve svých pamětech, když popisoval, jak sovětský expanzionismus podkopával demokratické režimy po celém světě a bylo nutné dát jasně najevo, že Washington pod jeho vedením nebude dále agresí tolerovat.⁶⁰ S tímto postojem se jednoznačně ztotožňoval budoucí ministr obrany a Reaganův blízký přítel Caspar Weinberger. Dle jeho slov, Sověti každý americký ústupek vždy využili ke své expanzi. Podle jeho názoru tak bylo žádoucí budovat moc a nikoli jednat.⁶¹ Reaganovi se s touto tvrdou rétorikou podařilo jasně zvítězit v prezidentských volbách v roce 1980. Pár dní po Reaganově zvolení se v televizi objevili tři jeho poradci v oblasti bezpečnosti, a také vlivní členové CPD Eugene Rostow, Paul Nitze a William Van Cleave, kteří všichni volali po nutnosti masivního zbrojení.⁶²

2.2. Složené administrativy a zahraniční politika let 1981-1982

Reagan vstupoval do úřadu a přinášel s sebou obnovenou rétoriku zadržování. Odmítal dodržovat ujednanou smlouvu SALT II, chtěl zvyšovat výdaje na zbrojení a jednání s Kremlem podmiňoval reciprocitou a snahou o ústupky ze sovětské strany. V prvních dvou, díky tomuto

---

⁵⁵ Tamtéž, s. 887.

⁵⁶ Tamtéž, s. 973.

⁵⁷ SPANIER, John W. a HOOK, Steven W. *American foreign policy since World War II*, s. 174–175.

⁵⁸ GRAEBNER, Norman a BURNS, Richarda a SIRACUSA, Joseph. *America and the Cold War, 1941-1991: a realist interpretation*, s. 443.

⁵⁹ GARTHOFF, Raymond. *Détente and confrontation: American-Soviet relations from Nixon to Reagan*, s. 1012.

⁶⁰ REAGAN, Ronald. *Život jednoho Američana: paměti prezidenta*, s. 230, 252,

⁶¹ WEINBERGER, Caspar. *Fighting for Peace: Seven Critical Years in the Pentagon*, s. 296.

⁶² SANDERS, Jerry W. *Peddlers of crisis: the Committee on the Present Danger and the politics of containment*, s. 8.

přístupu, skutečně došlo k odklonu od jednání, která byla takřka kompletně přerušena.⁶³ Otázkou bylo, jakou podobu budoucí vláda získá a kam bude strategicky směřovat. Za svou podporu v kampani byli odměněni členové CPD, kteří získali celou řadu prestižních postů, poradcem pro národní bezpečnost (dále jen NSA)⁶⁴ se stal Richard Allan, poradcem pro Sovětský svaz se stal Richard Pipes, profesor z Harvardu a tvrdý antikomunista, do čela CIA se postavil William Casey. Členové této skupiny se domnívali, že za úpadkem americké moci v 70. letech a prohrou ve Vietnamu byla ztráta dominantního vojenského postavení.⁶⁵ Paul Nitze varoval, že USA v současném slabém stavu nemohou jednat, jelikož podmínkou jednání s komunisty bylo mít v ruce zbraň, Washington potřeboval zbrojením získat *klacek*.⁶⁶ Členové CPD varovali, že Sověti se snaží o zisk hegemonie a převahy ve všech regionech světa. Této jejich ambici bylo nutné za každou cenu zabránit.⁶⁷ Administrativa neutvořila jednotnou strategii, ale systematicky, rétoricky a ideologicky napadala Sovětský svaz. Takto vystupoval i Reagan, jenž svou extrémní kritikou skutečně vyvedl sovětské vůdce z míry. Ti se začali obávat možnosti otevřeného konfliktu.⁶⁸ Členy administrativy rozhodně na základě kritiky Sovětů nešlo považovat za idealisty. Naopak se s Reaganem vrátil realistický proud. Nejpodstatnější pro členy administrativy bylo posilování materiální a geopolitické moci USA. V letech 1981 až 1985 tak každý rok vzrostly výdaje na obranu v průměru o 7 %.⁶⁹ Díky tomu došlo k enormnímu navýšení armádních rozpočtů z 134 miliard amerických dolarů v roce 1980 na 253 miliard v roce 1985.⁷⁰ Jeane Kirkpatricková, také jedna z členek CPD, zaujala místo ambasadorky USA při OSN. Historický význam získalo její dílo *Dictatorships and Double Standards*, které bylo ostrou kritikou demokratizačních snah Jimmyho Cartra na úkor mocenských zájmů USA. Kirkpatricková v článku apelovala, že USA musí setřást trauma Vietnamu a začít realisticky prosazovat svou politiku, každá ztráta Washingtonu je totiž zároveň ziskem Kremlu.⁷¹ USA si dle ní nemohly dovolit opouštět své spojence, ač to byli autoritáři. Anastasia Somoza v Nicaragui a Šáh Rezá Pahlávi v Íránu nebyli demokraté, ale byli to přátelé USA a pomáhali prosazovat zájmy USA a stabilizovat region.⁷² Díky jejich odstranění nezískal

---

⁶³ GARTHOFF, Raymond. *Détente and confrontation: American-Soviet relations from Nixon to Reagan*, s. 1014.

⁶⁴ Z anglického originálu National Security Advisor.

⁶⁵ SANDERS, Jerry W. *Peddlers of crisis: the Committee on the Present Danger and the politics of containment*, s. 8.

⁶⁶ Tamtéž, s. 251.

⁶⁷ Tamtéž, s. 272.

⁶⁸ ROWLAND, Robert C. a JONES, John M. *Reagan's Strategy for the Cold War and the Evil Empire Address*, s. 427

⁶⁹ FISCHER, Beth. *Toeing the Hardline? The Reagan Administration and the Ending of the Cold War*, s. 482.

⁷⁰ USCH, Andrew. *Ronald Reagan and the Defeat of the Soviet Empire*, s. 452.

⁷¹ KIRKPATRICK, Jeane. *Dictatorships & Double Standards*.

⁷² Tamtéž.

nikdo větší svobody, ale USA ztratily svou pozici, což konečně vedlo k posílení extremistických hnutí. Tento názor Kirckpatrickové v administrativě silně rezonoval. Členové nové administrativy jako Casey, Weinberger, ale i Reagan, se na rozdíl od Cartera stavěli jednoznačně za vládce jako Jean-Claude Duvalier na Haiti či Ferdinanda Marcose na Filipínách.⁷³ Pro jejich podporu stačil argument, že jsou to silní antikomunisté.

První roky Reaganovy vlády se tak mohly jevit jako koherentní a plánovaný postup obnovy americké vojenské moci a snahy o zatlačení Sovětského svazu. Ve skutečnosti tomu tak nebylo. Hlavním Reaganovým cílem byla v prvních letech domácí politika. Reaganovým prvotním plánem byla obnova ekonomiky a zmenšování státního aparátu a výdajů. S výjimkou obrany, kde se naopak vydávaly rekordní sumy.⁷⁴ Původně byli v administrativě především realističtí politici. Šlo o otevřené jestřáby jako ministra obrany Weinbergera, ředitele CIA Caseyho, poradce Allana či Pipese, či umírněnějšího, leč stále tvrdého Alexandera Haiga v pozici ministra zahraničních věcí.⁷⁵ Jelikož prezident nedal jasný strategický směr a zahraniční politiku příliš nekoordinoval, vznikaly v administrativě osobní rozpory a třenice o to, kdo by měl být hlavním nositelem zahraniční politiky. V tomto směru byl v konstantním sporu s takřka všemi Haig, který tak de facto zablokoval jakoukoli možnost společného postupu a týmové spolupráce v rámci administrativy.⁷⁶ Ministr zahraničí byl původním povoláním voják a nebyl schopen překonat malou disciplinovanost, hierarchizaci a organizaci v rámci administrativy. Haig počítal s jasným vymezením rolí a očekával, že co se týče zahraniční politiky bude jednoznačně prvním mužem, který bude Reaganovu politiku formovat. Této jeho snaze bránil fakt, že nebyl schopen s Reaganem efektivně pracovat, jelikož přístup k prezidentovi blokovali nejbližší spolupracovníci v Bílém domě, vedoucí kanceláře Jim Baker, jeho náměstek Michael Deaver a poradce Ed Meese.⁷⁷ Napětí mezi všemi členy vlády a Haigem dospělo do tak pokročilé fáze, že bylo nutné jej nahradit.⁷⁸ Jeho nástupcem se stal George P. Shultz. Jeho příchodem byla rozbita dosavadní jednota realistického přístupu, jelikož nový ministr zahraniční hodlal razit úplně jinou politiku.

---

⁷³ SPANIER, John a HOOK, Steven. *American foreign policy since World War II*, s. 202.

⁷⁴ FISCHER, Beth. *The Reagan Reversal: Foreign Policy and the End of the Cold War*, s. 15.

⁷⁵ Tamtéž, s.16.

⁷⁶ HOPKINS, Michael. *Ronald Reagan's and George H. W. Bush's Secretaries of State: Alexander Haig, George Shultz and James Baker*, s. 229.

⁷⁷ Tamtéž, s. 230.

⁷⁸ REAGAN, Ronald. *Život jednoho Američana: paměti prezidenta*, s. 322.

3. Teorie mezinárodních vztahů a vymezení konstruktivismu

Předmětem této kapitoly je teoretické vymezení konstruktivismu. To je o to těžší, že se nejedná o ucelenou teorii mezinárodních vztahů bez přesné a jednotné definice.⁷⁹ Konstruktivismus navíc není jen teorie, ale také fenomén vnímání života na pozadí formování mezinárodních vztahů. Nemá jít o pouhý popis reality vztahů mezi aktéry na mezinárodním poli, ale též o snahu o hlubší vhled do jejich vzniku.⁸⁰ Konstruktivismus je kritikou předešlých pozitivistických a individualistických teorií. Dle této teorie jsou interakce na mezinárodní úrovni stejně jako motivace, činy a cíle jednotlivých aktérů příliš komplexní a složité, než aby bylo možné je přesně teoreticky nadefinovat a poté podrobit empirickému zkoumání. Problém sociálních věd tkví v tom, že realita často neodpovídá teoretickým předpokladům. Jde tak o střet univerzálně platných a neměnných pravd vůči realitě, která je proměnlivá.⁸¹ Konstruktivismus a jeho představitelé, například Peter Katzenstein⁸² a John Ruggie⁸³, odmítají premisu realismu a liberalismu, že je možné sledovat a analyzovat vývoj v mezinárodních vztazích čistě na ekonomickém, materiálním či geopolitickém základě. Ani jedno z těchto vysvětlení totiž nepodchycuje realitu mezinárodních vztahů, jelikož opomíjí původ a motivace aktérů, kteří nejednají racionálně a jejich motivace jsou proměnné. Konstruktivismus neodmítá materiální parametry jako nedůležité a uvědomuje si význam mocenských a silových faktorů. Odmítá jednostranný příklon k materiální interpretaci mezinárodních vztahů.⁸⁴ Jde tedy o složitý, ambivalentní směr, který zároveň kritizuje a zároveň syntetizuje předchozí teorie neorealismu a liberalismu.⁸⁵ Zároveň je dědictvím historicismu a materialismu, které kombinuje a doplňuje.⁸⁶

Právě pro komplexnost a nejednotnost této teorie, je pro tuto práci stěžejní si přesně nadefinovat parametry konstruktivismu, tak jak jej budu vnímat a pracovat s ním. Jelikož jde o syntézu předešlého bádání a teorií, bude nejprve nutné nastínit vývoj této vědní disciplíny od konce první světové války a popsat dva hlavní směry, které konstruktivismus zároveň kritizuje, propojuje a doplňuje – realismus a liberalismus, respektive jejich pozdější podoby –

---

⁷⁹ ZEHFUSS, Maja. *Constructivism in international relations: the politics of reality*, s. 2.

⁸⁰ MCCOURT, David M. *The new constructivism in international relations theory*, s. 3.

⁸¹ GUZZINI, Stefano a LEANDER, Anna. *Constructivism and international relations: Alexander Wendt and his critics*, s.22–23.

⁸² KATZENSTEIN, Peter J. *The culture of national security: norms and identity in world politics*, s. 1.

⁸³ RUGGIE, John G. *Constructing the World Polity: Essays on international Institutionalization*, s. 2.

⁸⁴ GUZZINI, Stefano a LEANDER, Anna. *Constructivism and international relations: Alexander Wendt and his critics*, s. 73.

⁸⁵ BARŠA, Pavel a CÍSAŘ, Ondřej. *Anarchie a řád ve světové politice*, s. 306.

⁸⁶ Tamtéž, s. 129.

neorealismus a neoliberalismus. Proto bude každé této teorii nejprve věnována podkapitola, než bude definován konstruktivismus v intencích této práce.

3.1. Neorealismus

Realistický přístup k mezinárodní politice, někdy též nazýván realpolitik, se utvářel od doby, kdy na evropském mezinárodním poli vznikly první suverénní státní útvary, tedy přibližně s koncem třicetileté války. Vestfálským mírem vznikl evropský koncert velmocí. Šlo o systém podobně mocných vzájemně provázaných států, které pomocí utváření aliancí vyvažovaly potenciální hegemonné útvary a prosazovaly své partikulární zájmy. Ty byly v tomto systému kladeny před ideové, náboženské i morální zásady. Tento směr poté přetrval v evropské mezinárodní politice po staletí, aby jej později konfrontoval Woodrow Wilson s idealismem. Alespoň nás o tom přesvědčuje Henry Kissinger ve svém monumentálním díle *Umění diplomacie*, ve které nám předkládá vývoj realpolitik od kardinála Richelieu, přes Otto von Bismarcka až po Theodora Roosevelta na počátku 20. století.⁸⁷ Je tedy patrné, že fenomén realismu nevznikl až v meziválečném období, ale že má dlouhý historický vývoj.

Realismus, jako teorie mezinárodních vztahů, se počal vyvíjet ve 20. a 30. letech v opozici vůči idealismu, který ovládal mezinárodní vztahy po První světové válce. Jako první definoval realismus Henry Morgenthau, který považoval víru idealismu v možnost směřování lidstva k univerzálnímu dobru za utopickou.⁸⁸ Realisté oproti idealistům nevěří v možnost hierarchického uspořádání mezinárodních vztahů pod záštitou vyšší autority v podobě instituce typu Společnosti národů. Absence vyšší moci dává dle nich vzniknout anarchii, která je hlavním nosným prvkem realismu i jeho pozdějších permutací.⁸⁹ V tomto období se rozvíjí dvě první realistické školy – historická a naturalistická. Zatímco první usiluje o sociálně vědní přístup a pátrání po historických příčinách vzniku motivací aktérů, druhá prosazuje pozitivistický přístup analýzy pomocí kvantitativních metod.⁹⁰ Původní historičtí realisté jako Morgenthau či Henry Kissinger měli státy za sobecké aktéry, již prosazovali v první řadě svůj zájem, který vycházel z lidské touhy po moci.⁹¹ Oproti nim se naturalisté snažili hledat univerzálnější pravidlo, které by stálo za konfliktní podstatou mezinárodního uspořádání. Nalezli jej v anarchické struktuře,

---

⁸⁷ KISSINGER, Henry. *Umění diplomacie: od Richelieua k pádu Berlínské zdi*.

⁸⁸ BARŠA, Pavel a CÍSAŘ, Ondřej. *Anarchie a řád ve světové politice*, s. 76.

⁸⁹ WEBER, Cynthia. *International relations theory: a critical introduction*, s. 14.

⁹⁰ BARŠA, Pavel a CÍSAŘ, Ondřej. *Anarchie a řád ve světové politice*, s. 83.

⁹¹ Tamtéž, s. 81.

kteřá při absenci záruk a vzájemné důvěry činí z každého státu potencionálního agresora. Přetrvávající konflikt tedy definuje hlavní cíl každého státu – přežití.⁹²

Na naturalistický přístup navázal Kenneth Waltz. Z absence autority, která redukuje zájem státu na přežití a posílení materiální moci, učinil přírodní zákon.⁹³ I on, stejně jako historičtí realisté, odmítl přítomnost morálky v mezinárodních vztazích, vedle toho také odsunul na druhou kolej lidskou povahu a jediný možný původ změny v mezinárodním uspořádání viděl ve vzestupu a pádu velmocí.⁹⁴ Waltz ve svém díle *Theory of international politics* přišel s neorealistickou koncepcí. Modely, které vytváří liberálové a historičtí realisté, jsou nepřesné a příliš složité. Proto neodpovídají realitě. Z tohoto důvodu je nutné hledat systémové vysvětlení.⁹⁵ Aktéři na mezinárodním poli jsou vzájemně v juxtapozici, jsou na sobě nezávislí a postavení jednoho aktéra nijak nevysvětluje a nedefinuje postavení druhého.⁹⁶ Co aktéry definuje, je vztah ke struktuře. Zatímco domácí prostředí je hierarchické a právo a zákony jsou vymahatelné, v mezinárodních vztazích panuje anarchie. Absence autority tak staví státy do pozice teoretické rovnosti, ve které každý zajišťuje vlastní přežití zvyšováním vlastní moci. Dosahování vytyčených cílů je možné pouze silou.⁹⁷ V anarchickém prostředí je násilí přirozené a svůj zájem mohou prosazovat jen silní aktéři. Válka je tak všudypřítomný fenomén, ale snahou států by mělo být vyhnout se jí.⁹⁸ Nekoordinovaná anarchie totiž nevede k prosperitě jednotlivých účastníků, kteří těží naopak z udržování míru. Proto by mělo být hlavním cílem států dosažení mocenské rovnováhy,⁹⁹ ve které mohou zúčastnění nejlépe prosazovat své zájmy. Neorealisté nemají moc za homogenní entitu. Je složena z moci politické, ekonomické a vojenské. Růst či úpadek moci jednoho aktéra ohrožuje nastolenou rovnováhu moci. Pro státy je tedy teoreticky dobré kooperovat na udržování existujícího statu quo, ovšem kvůli absenci autority je to nemožné.¹⁰⁰ Pro tento Waltzův systém udržování existujícího mocenského uspořádání se používá termín *obranný realismus*.

V 80. letech se proti *obranným realistům* postavil John Mearsheimer, který později v knize *The tragedy of Great Power politics* dodal přesné kontury směru, který se nazývá *útočným*

---

⁹² WEBER, Cynthia. *International relations theory: a critical introduction*, s. 15.

⁹³ JACKSON, Robert H. a SØRENSEN, Georg. *Introduction to international relations: theories and approaches*, s. 44.

⁹⁴ Tamtéž, s. 73–74.

⁹⁵ WALTZ, Kenneth N. *Theory of international politics*, s. 79.

⁹⁶ Tamtéž, s. 81.

⁹⁷ Tamtéž, s. 88.

⁹⁸ Tamtéž, s. 102–103.

⁹⁹ Z originálu: Balance of Power.

¹⁰⁰ WALTZ, Kenneth Neal. *Theory of international politics*, s. 210.

realismem. Mearsheimer přejímá Waltzovu premisu, že dominantním strukturálním prvkem mezinárodních vztahů je anarchie, v níž je hlavním cílem státu přežití. Mearsheimer se ovšem vrací k historickým realistům a přebírá od nich vysvětlení konfliktů pomocí lidské touhy po moci. Pro státy je přirozená touha navyšovat svou moc na úkor nepřátel. V anarchickém prostředí neexistují záruky a nelze vytvářet důvěryhodné vztahy.¹⁰¹ Mocenská rovnováha dle něj přináší neustálé riziko otevřeného konfliktu a války. Cílem států je dosažení hegemonie. Jen ta je absolutní garancí přežití.¹⁰² Státy mají tři možnosti, jak hegemonie dosáhnout:

1. Válkou,
2. nátlakem a vydíráním,
3. oslabováním soupeře v konfliktech s třetími aktéry/státy.

Tyto tři cesty otevírají státům přístup k hegemonnímu regionálnímu postavení.¹⁰³ Mearsheimer argumentuje, že ani v jaderném věku a během studené války se státy svých snah o hegemonii nevzdaly. Naopak využívaly každé příležitosti k oslabení soupeře.¹⁰⁴ Například uvádí mohutné zbrojení USA v 80. letech či fakt, že Sovětský svaz využil každou reálnou příležitost k expanzi svého impéria.¹⁰⁵

Na základě tohoto popisu jsme schopni vymezit základní prvky realismu takto:

- Anarchie je základní strukturální prvek mezinárodního uspořádání.
- Při absenci autority neexistují vzájemné záruky a morální pravidla nemají váhu. Není možné budovat důvěrné vztahy mezi aktéry.
- Hlavními aktéry jsou státy. Jejich postavení v mezinárodních vztazích určuje jejich moc – vojenská, ekonomická a politická.
- Hlavní cíl všech aktérů je přežití, tomu podřizují své jednání. Pro *obránné realisty* (Kenneth Waltz) je garancí přežití udržování mocenské rovnováhy. Pro *útočné realisty* (John Mearsheimer) je cílem změna existujícího pořádku a dosažení hegemonie.
- Mezinárodní vztahy jsou hrou nulového součtu – státy nemají žádný společný zájem.
- Je potřebné dosahovat relativních zisků. Absolutní zisky jsou v dlouhodobém horizontu iluzí.

3.2. Liberalismus

Teorie liberalismu vychází z diametrálně odlišného pojetí mezinárodních vztahů než realismus. Zatímco určujícím znakem realismu je anarchie, liberalismus věří v možnost formování hierarchie v mezinárodních vztazích. I tento myšlenkový směr prošel od konce První

---

¹⁰¹ MEARSHEIMER, John J. *The tragedy of Great Power politics*, s. 29.

¹⁰² Tamtéž, s. 35.

¹⁰³ Tamtéž, s. 149–150.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 171.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 190.

světové války dlouhým vývojem a rozdělil se do několika různých názorových proudů. Liberalismus bývá někdy označován za idealismus či institucionalismus. Woodrow Wilson byl strůjcem idealismu, když se snažil pomocí Společnosti národů prosazovat univerzální dobra demokracie a svobody člověka. Tento rozpor o možnost směřování lidstva k lepší budoucnosti, byl první velkou debatou mezinárodních vztahů mezi idealisty a realisty. Víra v univerzální dobro prošla transformací, kterou liberalismus sice neprosazuje, ale do jisté míry se z ní inspiruje, když tvrdí, že mezinárodní vztahy nemusí být nutně anarchické a konfliktní, a lze je pomocí správných institucí regulovat. Konfliktu se dá vyhnout pomocí kooperace a dohledu správných institucí.¹⁰⁶ Rozvoj je možný a porozumění a společné cíle aktérů mohou konflikt regulovat.¹⁰⁷ Liberálové oproti realistům říkají, že přežití není jediným předmětem zájmu států v mezinárodních vztazích. Státy i instituce usilují na mezinárodním poli o maximalizaci svých zisků a zvyšování blahobytu.¹⁰⁸ Díky tomu mohou mít aktéři společné zájmy a jejich kooperativní jednání namísto strategického boje vede k zvyšování profitu obou stran.¹⁰⁹ Jejich konání a zájmy nejsou děleny hranicemi. Zájmy aktérů jsou směsicí vojenských, politických a ekonomických požadavků, které vyplývají z ekonomických potřeb na domácí scéně. V 70. letech vznikl proud neoliberalismu, jehož čelními představiteli byli Robert Keohane a Joseph Nye, kteří nevyklučovali, že v interakci mezi aktéry může dojít k válce, jelikož jsou ale aktéři ekonomicky provázáni a navzájem závislí, není pro ně válka výhodná a je lepší konflikt řešit diplomaticky.¹¹⁰ Pomoci s urovnáváním konfliktů mají pomáhat instituce jako OSN či Mezinárodní měnový fond. I proto je také označován za institucionalismus.¹¹¹

Liberalismus navíc vychází z jiného filozofického základu než realismus. Zatímco realisté čerpají z Hobbesova myšlení a aktéři jsou pro ně z přirozenosti nepřátelé, liberalismus je považuje spíše za konkurenty. Jde o převzetí lockeovské filozofie, aktérů jako konkurentů, kteří spolupracují, aby dosáhli maximalizace vlastních zisků.¹¹² Neoliberálové odmítají teorii nulového součtu. Státy jsou ekonomicky provázané a mají společné zájmy. Zisk jednoho tedy neznamená nutně ztrátu druhého, ale naopak může vést k dlouhodobému zvyšování prosperity.

---

¹⁰⁶ JACKSON, Robert H. a SØRENSEN, Georg. *Introduction to international relations: theories and approaches*, s. 45.

¹⁰⁷ WEBER, Cynthia. *International relations theory: a critical introduction*, s. 39.

¹⁰⁸ BARŠA, Pavel a CÍSAŘ, Ondřej. *Anarchie a řád ve světové politice*, s. 190.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 211.

¹¹⁰ JACKSON, Robert H. a SØRENSEN, Georg. *Introduction to international relations: theories and approaches*, s. 101.

¹¹¹ Tamtéž, s. 106.

¹¹² GUZZINI, Stefano a LEANDER, Anna. *Constructivism and international relations: Alexander Wendt and his critics*, s. 57.

Státy se tak nemusí soustředit jen na zisky relativní, ale i ty absolutní a spolupráce je tedy v jejich zájmu.¹¹³

Na základě tohoto popisu jsme schopni vymezit základní prvky liberalismu takto:

- Mezinárodní vztahy nemají být anarchické. Hierarchie vnášena skrze instituce a kooperaci.
- Aktéři v mezinárodních vztazích: státy, instituce, firmy a obchodní společnosti.
- Vnitřní ekonomické zájmy ovlivňují přístup k politickým a bezpečnostním záležitostem.
- Zájmy jednotlivých aktérů překračují hranice a vzájemně se prolínají a ovlivňují.
- Interakce aktérů může a má být kooperativní.
- Lze dosahovat zisků absolutních, mezinárodní vztahy nejsou hrou nulového součtu.
- Neměnným cílem aktérů je maximalizace zisků a zvyšování prosperity.

3.3. Konstruktivismus

Cílem závěrečné pasáže této kapitoly je propojení dosud popsaných teorií a jejich doplnění o nové konstruktivistické myšlenky. V první podkapitole tak bude popsán vývoj konstruktivistické teorie a její vymezení v různých formách. V druhé podkapitole přineseme pracovní definici konstruktivismu, nakolik nám poslouží v popisu specifické zahraniční politiky George Shultze.

3.3.1. Historie vývoje teorie

Konstruktivistická teorie proniká na světlo světa v průběhu 90. let. Jde o reakci na události 80. let a proměnu na poli mezinárodních vztahů, ke které na přelomu těchto dvou desetiletí došlo.¹¹⁴ Konstruktivismus vznikl jako reakce na oba dominantní směry neorealismu a neoliberalismu. Obě teorie kritizoval, spojoval i doplňoval. Souhrnně měla teorie konstruktivismu propojit mocenské a ekonomické zájmy doplněné o vnitřní kulturní a ideové nastavení států.¹¹⁵ Právě pro svůj syntetizační charakter má konstruktivistická teorie také řadu interpretací a není jednotně definována. Například Alexander Wendt se věnuje zejména fenoménu konstrukce mezinárodního uspořádání. Peter Katzenstein oproti tomu klade největší důraz na ideový a sociologický rozměr konstruktivismu, kdy zájem státu pramení dominantně z jeho domácí sociální struktury.¹¹⁶

---

¹¹³ JACKSON, Robert H. a SØRENSEN, Georg. *Introduction to international relations: theories and approaches*, s. 116.

¹¹⁴ MCCOURT, David M. *The new constructivism in international relations theory*, s. 6.

¹¹⁵ BARŠA, Pavel a CÍSAŘ, Ondřej. *Anarchie a řád ve světové politice*, s. 294.

¹¹⁶ KATZENSTEIN, Peter J. *The culture of national security: norms and identity in world politics*, s. 2.

Konstruktivismus kritizuje a zároveň přejímá některé prvky jak od neorealismu, tak od neoliberalismu. Také je doplňuje o sociální a ideologický prvek. Konstruktivismus kritizuje logický pozitivismus obou předešlých směrů. Sociální vztahy nelze redukovat na teoretické předpoklady a o to hůře je lze verifikovat.¹¹⁷ Konstruktivismus neodmítá význam materiální síly, ale mezinárodní vztahy nelze posuzovat pouze na základě redistribuce materiálních statků, tak jak činí neorealisté.¹¹⁸ Stejně tak neodmítá potřebu maximalizace ekonomické prosperity, ale ani v ní nelze hledat vysvětlení jednání aktérů, jak to činí neoliberalisté.¹¹⁹ Konstruktivisté staví svou teorii na základě proměnlivosti zájmů, chování, mocenských sil i struktur mezinárodních vztahů, které mají svůj původ v ideách a kulturních vzorcích jednotlivých aktérů. Změnu struktur a identit liberalismus i realismus odmítají.¹²⁰ Jelikož jsou zájmy definovány až v interakci s ostatními aktéry, je dle konstruktivistů nevyhnutelné, že proměnlivé být musí. Reakce na podněty ostatních aktérů vytváří podmínky pro formování nových či pozměněných zájmů.¹²¹ V článku, který jako jeden z prvních postihl fenomén konstruktivismu, *Anarchy is what states make of it: the social construction of power politics*, se Alexander Wendt snaží vyvrátit přesvědčení, že zájmy států jsou neměnné a exogenně dané. Wendt nevyvrací, že struktura mezinárodních vztahů může být anarchická, ale nejde o univerzální a věčnou pravdu. Anarchie je konstruována státy. Pokud změní státy své nastavení a zájmy, je možné proměnit struktury. Struktura a zájem státu se vzájemně ovlivňují a nelze vyvodit jedno bez druhého. Státy jsou tedy tím, kdo anarchii konstruuje.¹²² Wendt upozorňuje, že pokud je to pro státy ekonomicky výhodné, jsou ochotné při obchodu jednat konstruktivně. Jindy naopak pro svůj mocenský zájem jednájí destruktivně a vyvolávají válku.¹²³ Anarchie nám v těchto případech nepomáhá objasnit motivace, ani cíle států. Pro jejich skutečné pochopení je nutná hlubší analýza jejich vnitřního uspořádání i ideového nastavení.¹²⁴

Zároveň klade Alexander Wendt důraz na význam interakce mezi aktéry. Každý aktér vysílá signály, ty ostatní státy a instituce vyhodnocují a následně na ně reagují. Změna identity je tedy možná, musí ji ale přijmout i protistrana. Aby mohlo dojít k proměně mezinárodní struktury, je nutná snaha o kooperaci a vzájemné porozumění, které pomáhá s identifikací společných cílů,

---

¹¹⁷ GUZZINI, Stefano a LEANDER, Anna. *Constructivism and international relations: Alexander Wendt and his critics*, s. 22.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 25.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 65.

¹²⁰ KATZENSTEIN, Peter J. *The culture of national security: norms and identity in world politics*. s. 25.

¹²¹ GUZZINI, Stefano a LEANDER, Anna. *Constructivism and international relations: Alexander Wendt and his critics*, s. 5.

¹²² WENDT, Alexander. *Anarchy is what states make of it: the social construction of power politics*, s. 393.

¹²³ WENDT, Alexander. *Constructing International Politics*. Online. *International security*, s. 75.

¹²⁴ WENDT, Alexander. *Anarchy is what states make of it: the social construction of power politics*, s. 397.

ty jsou nosné pro budování vzájemného vztahu.¹²⁵ Ani spolupráce a dialog nejsou stoprocentní zárukou přežití. Takovouto záruku neposkytuje žádný systém.¹²⁶ Státy se nikdy neshodnou na tom, jak klasifikovat, které činy. Pokud se nemá roztáčet spirála konfliktu a má se najít společné řešení, je nutné, aby mezi aktéry panovala alespoň jistá míra pochopení a shody. Právě z toho důvodu je vhodné usilovat o kooperaci a komunikaci v mezinárodních vztazích.¹²⁷ Možnost pochopení mezi subjekty je dána nejen jejich činy, ale také ideologickým nastavením a vystupováním – slovním projevem.¹²⁸ Slova zásadním způsobem ovlivňují interakci mezi subjekty a pomáhají budování vzájemné důvěry, stejně tak ji mohou zničit. Lidské jednání dle konstruktivistů hraje nezanedbatelnou roli v budování mezinárodních vztahů a nelze je redukovat pouze na materiální složku.¹²⁹ Ideje, normy a kultura mají původ u občanů státu a jsou esenciální při vytváření státního zájmu na mezinárodní scéně. Konstruktivismus slučuje mocenský a ekonomický aspekt, jejichž skutečná hodnota je určována kulturním a ideovým nastavením států. Ideje tvoří realitu mezinárodních vztahů.¹³⁰

3.3.2. Vlastní definice

Konstruktivismus představoval z jistého úhlu pohledu vyvrcholení evoluce teorie mezinárodních vztahů. Šlo o proud propojující a zároveň doplňující předchozí bádání a teorie. Spolu s tím také reflektoval změnu, ke které na mezinárodní scéně v průběhu 80. let došlo, a která byla pro teoretiky zbylých proudů nemyslitelná.

S neorealisty sdílí konstruktivismus centrismus okolo státu jako dominantního aktéra mezinárodních vztahů. Zároveň konstruktivisté nevyvrací váhu vojenské síly a materiální moci. Riziko konfliktu je problémem, se kterým musí aktéři počítat. Konstruktivismus odmítá předpoklad, že jediné důležité zájmy jsou mocenské, a že směrodatná je jediné materiální síla. S neorealisty se také rozchází v pohledu na interakci mezi aktéry. Zatímco pro neorealisty jsou státy v juxtaopozici a postavení jednoho státu, nijak neobjasňuje postavení a cíle zbylých aktérů. Pro konstruktivisty, stejně jako pro neoliberály, je vzájemná propojenost (interdependence) a závislost aktérů stěžejní při výkladu jejich postavení a cílů. Aktéři díky tomu mohou mít společné cíle a posílení jednoho neznamená nutně ztrátu pro druhého. V tomto aspektu se přiklání konstruktivisté k neoliberálům, když neberou mezinárodní vztahy za hru nulového

---

¹²⁵ Tamtéž, s. 405.

¹²⁶ WENDT, Alexander. *Constructing International Politics. Online. International security*, s. 79.

¹²⁷ ZEHFUSS, Maja. *Constructivism in international relations: the politics of reality*, s. 96.

¹²⁸ Tamtéž, s. 151.

¹²⁹ JACKSON, Robert H. a SØRENSEN, Georg. *Introduction to international relations: theories and approaches*, s. 160.

¹³⁰ BARŠA, Pavel a CÍSAŘ, Ondřej. *Anarchie a řád ve světové politice*, s. 299.

součtu. Konstruktivismus je proti oběma směrům holistický. Zájmy nelze definovat individuálně, jak to činí neorealisté (snaha přežít) a neoliberalisté (maximalizace zisků), ale až na základě interakce s ostatními aktéry, s jejich pomocí je možno stanovit význam jednotlivých činů, událostí a zájmů.¹³¹ S neoliberály dále konstruktivismus sdílí snahu o kooperaci. Jelikož je dle nich anarchie konstruktem, je potřebná snaha o hledání společného porozumění a sdílených cílů.¹³² To, zda-li je podstata mezinárodních vztahů aktéry vnímána jako konstruktivní nebo naopak konfliktní, vychází z jejich subjektivního hodnocení, není ovšem jednotná a je proměnlivá.¹³³

V čem se vymezuje konstruktivismus vůči oběma neoismům, je jejich zaměření na materiální podstatu mezinárodních vztahů. V případě konstruktivistů dává materiálu hodnotu myšlenka. Materiální statky jsou významným faktorem moci jednotlivých aktérů, na hodnotě získávají až díky ideám, které musí být všeobecně akceptovány.¹³⁴ Státy stejně jako anarchický řád jsou konstruktem idejí, které formují realitu mezi aktéry. Ideje vychází jednak z vnitřního prostředí jednotlivých států, tak i z jejich vzájemných vztahů. Poměr mezi nimi je konstruován. Z toho vyplývá, že je proměnný. Jelikož je proměnná struktura i ideje, nezůstává pro konstruktivisty v mezinárodních vztazích žádný univerzálně platný, daný a neměnný zákon. Některé struktury jsou tak dlouhodobě zakořeněny, že se jeví jako neměnné, i ony jsou ale konstruktem, nikoli daností.¹³⁵

Další rys, ve kterém se konstruktivisté odlišují od neorealistů, je důvěra a lidský faktor. Zatímco neorealisté považují každého aktéra za potenciálně nebezpečného, konstruktivisté věří v možnost přátelské spolupráce. Z toho důvodu je nutné budovat vzájemné pochopení a důvěru. Jen z nich totiž může pramenit konstruktivní a funkční vztah. Pro budování důvěry mezi aktéry, je potřebné také jejich vzájemné poznávání. Jen se znalostí kulturních zvyklostí a norem státu, se kterým druhý stát jedná, je možné navázání hlubšího a důvěrnějšího vztahu. Realisté tuto konstrukci budování důvěrných vztahů v mezinárodních vztazích úplně zavrhnou a považují za iluzorní. Pro konstruktivisty je naopak stěžejní a bez důvěrné a blízké mezilidské interakce nelze budovat potřebný vztah, ze kterého by mohli benefitovat všichni zúčastnění aktéři. Konstruktivismus se tímto zahrnutím idejí, kultur, norem a lidského faktoru snaží o přesáhnutí

---

¹³¹ WENDT, Alexander. *Social Theory of International Politics*, s. 2.

¹³² RUGGIE, John G. *Constructing the World Polity: Essays on international Institutionalization*, s. 33.

¹³³ WENDT, Alexander. *Anarchy is what states make of it: the social construction of power politics*, s. 399.

¹³⁴ JACKSON, Robert H. a SØRENSEN, Georg. *Introduction to international relations: theories and approaches*, s. 167.

¹³⁵ WENDT, Alexander. *Anarchy is what states make of it: the social construction of power politics*, s. 413.

běžného analytického rámce. Je to pro něj na jednu stranu výhodou, jelikož si rozšiřuje možnosti poznání, na druhou stranu tím ztrácí na systematickosti a jednoduché struktuře.¹³⁶

Na základě výše popsaného lze za stěžejní body konstruktivismu považovat:

- Mezinárodní vztahy jsou konstruovány. Nejsou univerzální, věčné a neměnné pravdy.
- Aktéři strukturu formují vzájemnou interakcí a vlastními ideami, které do ní vnášejí.
- Cíle aktérů vychází z jejich vnitřního kulturního, ideového a sociálního nastavení.
- Hlavními aktéry jsou státy.
- Materiálně je v mezinárodních vztazích důležité. Nelze opomíjet hrozby a silový faktor.
- Potřeba vzájemného pochopení a definování společných zájmů a cílů.
- Bezpečné prostředí vytváří vzájemná důvěra, která vzniká pomocí dialogu.
- Zisky je potřeba sledovat v dlouhodobém horizontu. Snaha o zisky absolutní, nejen relativní. Hra může a nemusí být nulového součtu, závisí na aktérech.

4. George P. Shultz

George P. Shultz se narodil 13. prosince 1920 v New Yorku, Margaret a Birdovi Earlu Shultzovým. Byl jejich jediným dítětem a vztah k rodičům jej zásadně ovlivnil. Rodiče pro něj byli od dětství morálními vzory a vštěpovali mu, že je nutné se vždy chovat eticky a přijímat zodpovědnost za svá rozhodnutí. Jeho otec, který se vypracoval z chudých poměrů a podařilo se mu získat doktorát z politologie na Kolumbijské univerzitě, mu byl inspirací na jeho cestě k akademické kariéře.¹³⁷ Shultzův původ byl spíše skromný. Shultzovi patřili ke střední vrstvě a nikdy nenabývali velké bohatství, přesto dokázali prožít období velké hospodářské krize poměrně bez potíží. Již jako dospívající mohl mladý George sledovat dopady opatření *nového úřadu* prezidenta Franklina Delano Roosevelta. Snaha státu o vytváření pracovních pozic a státní intervence s cílem povzbuzení ekonomiky mu připadaly neefektivní. Jako syn selfmademana věřil spíše ve slabý stát, svépomoc a schopnost jednotlivce. Tato zkušenost s Rooseveltovou politikou z něj, dle jeho mínění, udělala celoživotního republikána.¹³⁸ Po střední škole se rozhodl studovat ekonomii na Princetonské univerzitě. Během studií nijak nevynechal, ale školu bez obtíží dokončil. Ihned po své promoci v červnu 1942 narukoval k armádě a byl poslán do Pacifiku. Zajímavostí je, že se Shultz pokusil narukovat již o rok dříve po napadení Pearl Harbouru Japonci k letectvu, ale byl odmítnut. Služba v armádě byla poučením a tvrdou zkouškou v mnoha ohledech. Zažil z bezprostřední blízkosti hrůzy války a také si odnesl poučení, které rád později v životě opakoval: „Nikdy nevyhrožuj, když nejsi

---

¹³⁶ RUGGIE, John G. *Constructing the World Polity: Essays on international Institutionalization*, s. 37.

¹³⁷ TAUBMAN, Philip. *In the Nation's Service: The Life and Times of George P. Shultz*, s. 5–6.

¹³⁸ Tamtéž, s. 10–14.

ochoten svou výhrůžku splnit. Pokud hroziš, ale nejsi ochoten hrozbu naplnit, nikdy tě nikdo nebude brát vážně.“¹³⁹

Po skončení války se rozhodl Shultz pro akademickou kariéru a nastoupil na MIT, kde dělal doktorát v oblasti ekonomie. V roce 1956 se přesunul na Chicagskou univerzitu, kde zastával od roku 1962 do roku 1968 pozici děkana.¹⁴⁰ Zde spolupracoval na katedře s významným ekonomem Miltonem Friedmanem. Shultz byl celoživotním zastáncem malého státního aparátu a svobodných trhů. V tomto měl blízko jak k Friedmanovi, tak později i k Ronaldu Reaganovi. Friedman v tomto směru jeho myšlení značně ovlivnil.¹⁴¹ Od roku 1968 krátce působil na Stanfordově univerzitě, než si jej v roce 1969 vybral do svého kabinetu 37. prezident USA Richard Nixon. Zde působil postupně ve třech různých pozicích jako ministr práce,¹⁴² ministr financí¹⁴³ a ředitel kanceláře pro management a rozpočet¹⁴⁴. V květnu 1974 rezignoval pod silicím tlakem veřejnosti na celou administrativu ve spojitosti s aférou Watergate. Nixon rezignoval o tři měsíce později. Po svém odchodu z veřejného života působil jako ředitel stavební společnosti Bechtel.

Tím jsme ve zkratce shrnuli život George P. Shultze, než nastoupil v létě 1982 na pozici ministra zahraniční v Reaganově administrativě. Kým byl Shultz po osobní stránce a jaké byly jeho charakterové vlastnosti? Ve svých pamětech *Turmoil and Triumph* Shultz tvrdí, že ačkoli nikdy nestudoval zahraniční politiku, byl životem na post ministra zahraniční výborně připraven.¹⁴⁵ Každá z pozic, ve kterých působil, jej poučila a přinesla mu cenné zkušenosti. V armádě se naučil jednat pod největším tlakem a pracovat pro tým, jako ekonom se naučil nehledat krátkodobá, ale dlouhodobá řešení, jako děkan se naučil jednat s lidmi, kdy byl sice jejich nadřízený a musel je řídit, ale fakticky nad nimi měl minimální moc a pokud chtěl něco prosadit, musel s nimi hlavně dobře komunikovat.¹⁴⁶ Brzy po svém návratu z války se oženil s Helenou O'Brienovou (přezdívanou Obie), která mu byla až do konce jejího života v roce 1995 velkou oporou, společně měli pět dětí. Shultz byl také zapáleným sportovcem, věnoval se golfu, tenisu či lyžování. Jako vysokoškolský profesor byl člověk velkého vzdělání s širokým přesahem. Celý život se zajímal o nové technologie, prosazoval se o ochranu životního prostředí

---

¹³⁹ Tamtéž, s. 20–21.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 37.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 47.

¹⁴² Z originálu: United States Secretary of Labor.

¹⁴³ Z originálu: United States Secretary of the Treasury.

¹⁴⁴ Z originálu: Office of Management and Budget.

¹⁴⁵ SHULTZ, George. *Turmoil and Triumph: My Years as Secretary of State*, s. 23.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 30–31.

a bojoval proti globálnímu oteplování, miloval studium historie. Rozsah jeho zájmů i aktivit a jeho celkový společenský přehled byl skutečně mimořádný.¹⁴⁷

Shultzovi byly vštěpovány od mládí morální zásady a sám říká, že pro něj bylo vždy zásadní, aby jednal z pozice morálně na výši, čemuž věnuje celou kapitolu v knize svých zamyšlení *Learning from experience*.¹⁴⁸ Shultz nesnášel rasismus a také proti nespravedlivým segregacním opatřením bojoval již z pozice děkana. Později se zasazoval o odstranění segregacních zákonů ve školách v jižanských státech. Tato jednání jej prý naučila, jak nutné je komunikovat a věci řešit společně. Úspěchu dle něj napomohlo, že do jednání o segregaci byli přijati jak Afroameričané, tak vedení jižanských škol a mohli hledat společná řešení. Toto mu také ukázalo, jak řešení vycházející od aktérů fungují lépe než ta vnucená shora.¹⁴⁹ Shultz byl tedy mužem otevřeným dialogu a komunikaci, ale ve věcech osobní morálky a etiky byl naprosto neoblomný.¹⁵⁰ Byl mužem, který se snažil v problematických situacích hledat konsensus a shodu, jelikož bez nich se domníval, nebylo možné dosáhnout skutečných cílů. Toto se projevilo například při rozmístování raket Pershing II. Bez podpory spojenců by v tomto případě nikdy nebylo možné rakety rozmístit a dosáhnout úspěchu.¹⁵¹ Zároveň byl člověkem, který silně věřil v americké ideály. Svobodu, demokracii, svobodný trh a toleranci. Dle jeho názoru bylo americkou povinností tyto ideály obhajovat a bránit ty, kteří trpí pod jhem extrémismu. Shultz byl přesvědčen, že jen civilizace věřící v sebe samu, může uspět.¹⁵² Tuto neoblomnou víru v americké ideály u Shultze pozoroval například i sovětský velvyslanec ve Washingtonu Anatolij Dobrynin, který konstatoval, že když se setkal Shultz se sovětským ministrem zahraniční Andrejem Gromykem, střetly se osobnosti, které byly obě naprosto přesvědčené o nadřazenosti své ideologie.¹⁵³

George Shultz byl člověkem pevně přesvědčeným o svých ideálech, který zároveň problémy vždy řešil a snažil se je nevytvářet. I ve svých veřejných funkcích se snažil s oponenty udržovat vztahy na dobré mezilidské úrovni a raději, než aby zbytečně eskaloval napětí, snažil se o hledání shody a společného porozumění. Toho si na něm cenil jeho sovětský protějšek Eduard Ševardnadze.¹⁵⁴

---

¹⁴⁷ TAUBMAN, Philip. *In the Nation's Service: The Life and Times of George P. Shultz*, s. XIV.

¹⁴⁸ SHULTZ, George. *Learning from experience*.

¹⁴⁹ Tamtéž.

¹⁵⁰ HOPKINS, Michael. *Ronald Reagan's and George H. W. Bush's Secretaries of State: Alexander Haig, George Shultz and James Baker*, s. 234.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 236.

¹⁵² SHULTZ, George. *New Realities and New Ways of Thinking*, s. 712–713.

¹⁵³ DOBRYNIN, Anatolij. *In confidence: Moscow's ambassador to America's six Cold War presidents*, s. 546.

¹⁵⁴ SHEVARDNADZE, Eduard. *The Future Belongs to Freedom*, s. 71.

Povahu George Shultze možná nejlépe vystihuje jeho oblíbené rčení: „*Dohoda na principech a ideálech je nemožná, dohoda na řešení problému ale ano, lidé jsou dobří v řešení problému.*“¹⁵⁵

5. Rozdělená administrativa

Triumfalistické hodnocení zahraniční politiky USA Ronalda Reagana naráží na jeden zásadní problém. Vychází z předpokladu, že došlo k naplnění jasně stanoveného cíle, vítězství ve studené válce a obnovy dominance Spojených států amerických. Těchto cílů bylo dosaženo pomocí strategického přístupu, který posílil americkou vojenskou a politickou moc a Washington tak mohl přinutit své oponenty, aby se podvolili americkým zájmům. Tato interpretace americké zahraniční politiky během 80. let však může být značně zavádějící. Americká administrativa totiž byla rozdělena jak na strategické úrovni i personálně. Díky tomu se přirozeně lišily cíle a očekávání, jakým způsobem se má mezinárodní dění vyvíjet. Úkolem této kapitoly je postihnout rozdělení Reaganovy administrativy.

5.1. Nedefinované cíle a vedení

Kritikům sblížení se Sovětským svazem se podařilo ke konci 70. let vytvořit obraz, že USA v mocenském souboji ztrácí, a že se Sovětům podařilo získat materiální i mocenskou převahu. K zastavení tohoto negativního trendu bylo dle kritiků třeba nahradit spolupráci konfrontací.¹⁵⁶ Členové nové vlády byli přesvědčeni, že tuto situaci bude možné mohutným zbrojením a posilováním americké ekonomické a vojenské moci zvrátit.¹⁵⁷ Zahraniční politika se svými kroky odstoupení od dohody SALT I, mohutným posilováním zbrojení a modernizací armády i podporou všech antikomunistických režimů jevila jako antisovětská a realistická. Administrativa se nerozhodla pouze pro ekonomickou a vojenskou konfrontaci Sovětského svazu, ale jednoznačně prosazovala strategické zájmy USA na prvním místě, i kdyby to bylo na úkor lidských práv. Caspar Weinberger obhajoval prodej armádního vybavení diktátorům a autoritářským režimům, hlavně pokud byly antikomunistické.¹⁵⁸ Koneckonců tento realistický postup obhajovali i ministr zahraničí Alexander Haig, prezident, jeho poradci Richard Allan, Richard Pipes i celá řada dalších členů administrativy.¹⁵⁹ Roky 1981 a 1982 před nástupem George Shultze se mohly zdát strategicky jednotné. Zde ovšem vyvstal problém nedostatečného

---

¹⁵⁵ Text přeložil autor z originálu: SHULTZ, George P. *Learning from experience*.

¹⁵⁶ WITTKOPF, Eugene a SCOTT, James a KEGLEY, Charles. *American foreign policy: pattern and process*, s. 259.

¹⁵⁷ GRAEBNER, Norman a BURNS, Richarda a SIRACUSA, Joseph. *America and the Cold War, 1941-1991: a realist interpretation*, s. 448.

¹⁵⁸ SANDERS, Jerry. *Peddlers of crisis: the Committee on the Present Danger and the politics of containment*, s. 288–292.

¹⁵⁹ DOBSON, Alan. *Ronald Reagan's Strategies and Policies: Of Ideology, Pragmatism, Loyalties, and Management Style*, s. 749.

vedení, malé koordinace a komunikace a celé řady personálních konfliktů mezi vládními úřady. Proto Alexander Haig nazval administrativu lodí duchů, na které nebyl nikdo u kormidla.¹⁶⁰

Americká zahraniční politika je stoprocentně v intencích amerického prezidenta, který ji vykonává prostřednictvím řady úřadů. Jejich politiky se liší na základě rozličných diplomatických, bezpečnostních či ekonomických zájmů.¹⁶¹ Hodně tedy záleží, k jakému přístupu se prezident přikloní, a které úřady a osoby preferuje. Například za Nixona měl dominantní slovo Henry Kissinger jakožto poradce pro národní bezpečnost, zatímco za Cartera mezi sebou bojovali o vliv hlavně ministr zahraničí Cyrus Vance a Zbigniew Brzezinski, taktéž v pozici poradce pro národní bezpečnost.¹⁶² Reagan byl člověkem velkých vizí, a nikoli drobných detailů a každodenní politiky. To, jaká tedy bude struktura zahraniční politiky a jeho agenda, do značné míry ovlivňovali jeho poradci, vedoucí kanceláře Bílého domu James Baker a poradce prezidenta Edwin Meese. Ti selektovali, které dokumenty se k prezidentovi dostanou, a kteří lidé budou moci s Reaganem strategií projednávat.¹⁶³ Touto absencí jasného vedení, si nárok na hlavní slovo dělal jak ministr zahraničí Haig, tak i Pentagon, CIA i NSA. Reagan se této roztržce nerozhodl nijak zabránit.¹⁶⁴ První direktiva ohledně řízení administrativy a dělby moci vyšla navíc až takřka po roce vlády a její vyznění bylo dosti neurčité. Reagan v rámci National Security Decision Directive 2 (Směrnice rozhodnutí o národní bezpečnosti – dále NSDD) určil postavení členů v rámci NSC. Problém byl, že takřka každý úřad dostal roli, která se do značné míry překrývala s kompetencemi zbylých úřadů a nebylo, kdo by je řídil.¹⁶⁵ Tím vyvolal značnou nespokojenost u Haiga, který se cítil být podveden, že není hlavním hlasem v zahraniční politice. Tento interní spor ještě přiosťřil, když prezident Reagan udělil vedení *Special situation group* (SSG) – speciálního krizového štábu, poradní skupiny prezidenta v případě nejdůležitějších zahraničních záležitostí nikoli ministru zahraničí, ale viceprezidentovi Georgi H. W. Bushovi.¹⁶⁶ Haig zuřil, že se jím nestal on a domníval se, že se prezident snaží sebrat kompetence z jeho rukou.¹⁶⁷ Nekoordinovanost postupu stvrdilo hned jedno z prvních rozhodnutí prezidenta Reagana v zahraniční politice. Ten, v roce 1981 pod

---

¹⁶⁰ GRAEBNER, Norman a BURNS, Richarda a SIRACUSA, Joseph. *America and the Cold War, 1941-1991: a realist interpretation*, s. 449.

¹⁶¹ WITTKOPF, Eugene a SCOTT, James a KEGLEY, Charles. *American foreign policy: pattern and process*, s. 324.

¹⁶² Tamtéž, s. 328.

¹⁶³ PFIFFNER, James. *The Paradox of President Reagan's Leadership*, s. 87–88.

¹⁶⁴ COX, Michael a STOKES, Doug. *US foreign policy*, s. 7.

¹⁶⁵ NSDD 2: National Security Council Structure. 12. ledna 1982. Dostupné z: <https://www.reaganlibrary.gov/public/archives/reference/scanned-nsdds/nsdd2.pdf>.

¹⁶⁶ NSDD 3: Crisis Management. 14. prosince 1981. Dostupné z: <https://www.reaganlibrary.gov/public/archives/reference/scanned-nsdds/nsdd3.pdf>.

¹⁶⁷ HAIG, Alexander. *Caveat: realism, Reagan, and foreign policy*. s. 145

tlakem amerických zemědělců, kteří byli důležitou součástí jeho elektorátu, zrušil obilné embargo uvalené na SSSR Carterem o rok dříve v reakci na invazi do Afghánistánu. S prezidentem nesouhlasil ani ministr zahraničí Haig ani poradce pro národní bezpečnost Richard Allan. Oba považovali embargo za vítaný prostředek nátlaku na Sovětský svaz.¹⁶⁸ Do této neutěšené situace ještě zasahoval William Casey, který z pozice ředitele CIA značně rozšířil agendu zpravodajské agentury, která de facto na vlastní pěst podnikala podvratné antikomunistické akce po celém světě. Casey měl navíc silný vliv na Reagana, který ho původně zvažoval do funkce ministra zahraničních věcí.¹⁶⁹ Tato nikým nevázaná politika CIA vadila nejen Haigovi, ale později i Shultzovi.

Reagan nebyl v zahraniční politice jednoznačným vůdcem a neudával směr, a nadto pro něj zpočátku nebyla ani prioritou.¹⁷⁰ Reaganovým primárním cílem bylo obnovení domácí ekonomiky pomocí snižování daní a zmenšování státního aparátu. Jedinou výjimkou v této politice škrťů byla snaha o posílení a modernizaci armády. Jednotě administrativy nepomohlo ani pravidelné střídání na pozicích. Během prvních tří let vlády se vystřídali dva ministři zahraničí, Haig a Shultz, a dokonce tři poradci pro národní bezpečnost, po Richardu Allanovi nastoupil William Clark, aby byl sám na podzim roku 1983 nahrazen Budem McFarlanem. Fluktuace osob pracujících na bezpečnostních otázkách byla za Reagana vyšší než za jeho předchůdců i nástupců. I proto nebylo možné stanovení jednotné politiky.¹⁷¹ Reagan navíc ani nepociťoval potřebu, že by proti sovětskému protějšku Leonidu Brežněvovi potřeboval vytvořit koherentní strategický plán. Dostačujícím cílem bylo posílení USA.¹⁷² Důkazem toho je, že první dokument věnující se strategickému přístupu k Sovětskému svazu vyšel až po dvou letech vlády, 17.1. 1983, kdy Reagan zveřejnil NSDD 75 - *U.S. Relations with the USSR*.¹⁷³

5.2. Shultzův nástup a politika

S nástupem George Shultze do funkce ministra zahraničí v létě 1982 se proměnila podstata konfliktu uvnitř administrativy. Zůstává nevyjasněnou otázkou, z jakého důvodu si Ronald Reagan vybral právě Shultze do pozice ministra zahraničních věcí. Shultz během svého dosavadního politického života zastával pozice zabývající se ekonomickou problematikou a

---

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 81.

¹⁶⁹ DOBSON, Alan. *The Reagan Administration, Economic Warfare, and Starting to Close Down the Cold War*, s. 536, 544.

¹⁷⁰ PFIFFNER, James. *The Paradox of President Reagan's Leadership*, s. 85.

¹⁷¹ HOPKINS, Michael. *Ronald Reagan's and George H. W. Bush's Secretaries of State: Alexander Haig, George Shultz and James Baker*, s. 229.

¹⁷² FISCHER, Beth. *The myth of triumphalism: rethinking President Reagan's Cold War legacy*, s. 19.

¹⁷³ NSDD 75: U.S. Relations with the USSR. 17. ledna 1983. Dostupné z: <https://www.reaganlibrary.gov/public/archives/reference/scanned-nsdds/nsdd75.pdf>.

domácí politikou, navíc nebyl kariérní diplomat ale profesor ekonomie. Právě díky své expertíze v ekonomii se setkal prvně s Reaganem, když mu pomáhal během kampaně. Už tehdy se Reaganovi jevil jako schopný mediátor a člověk s rozhledem, se kterým se navíc prezident shodoval v ekonomických záležitostech. Shultz se navíc jevil jako týmový hráč, který bude schopen prosazovat Reaganovy požadavky a nikoli proti nim brojit, tak jak to činil Haig, jehož působení na ministerstvu zahraničí bylo během léta 1982 tak toxické, že neumožňovala žádnou efektivní spolupráci uvnitř administrativy.¹⁷⁴ Shultz nebyl mužem militantního přístupu a direktivního vedení tak jako Alexander Haig. Chtěl pěstovat kooperaci a komunikovat problémy v rovině zahraniční politiky ale i uvnitř administrativy. Shultzovým příchodem se konfrontace přesunula z roviny lidských vztahů do roviny strategické. Shultzova teorie, jak by měly Spojené státy americké jednat a jaké jsou jejich cíle na mezinárodní scéně, se diametrálně lišila od zbytku klíčových strůjců zahraniční politiky. Shultz nechtěl prosazovat konfrontační politiku, a naopak bylo v jeho zájmu hledání konsensu a spolupráce mezi státy. Střet zájmů uvnitř administrativy se zdál být nevyhnutelný.

George Shultz přišel do úřadu s myšlenkou zmírnění napětí v mezinárodních vztazích a uklidnění zhoršující se situace ve studenovělečném konfliktu. Chtěl prosazovat politiku hledání společných zájmů a komunikace.¹⁷⁵ Ministr zahraničí byl zároveň přesvědčeným demokratem (nikoli ve stranickém smyslu slova), zastáncem svobodných trhů a obhájcem amerických ideálů. Věřil, že USA musí být v zahraniční politice aktivní a stavět se na obranu demokratických států proti agresi a snaze o její zničení.¹⁷⁶ Shultz byl ze své podstaty loajální a nechtěl se tak stavět proti Reaganovi jako to činil Haig. Obával se, že nátlaková nekoordinovaná politika vůči Sovětům vyvolá konflikt. Sovětský svaz považoval za zbankrotovaný autoritářský režim. O to opatrněji bylo nutné s ním jednat, aby nevypukl konflikt.¹⁷⁷ Shultz nesdílel postoje agresivních a konfrontačních direktiv NSDD 32 a NSDD 75. Z nich vycházející politika si kladla za cíl zatlačit Sovětský svaz do defenzivy a proaktivně jej odstrašit budováním vojenské a ekonomické moci. Obchodní výměna a ekonomická spolupráce měla být omezena, čímž měli být Sověti připraveni o finanční zdroje. Přístupovat k jednání se mělo jen pokud bude garantován vznik smluv výhodných dominantně pro USA.¹⁷⁸ S autory těchto smluv, Richardem

---

¹⁷⁴ REAGAN, Ronald. *Život jednoho Američana: paměti prezidenta*, s. 320–322.

¹⁷⁵ TAUBMAN, Philip. *In the Nation's Service: The Life and Times of George P. Shultz*, s. 114.

¹⁷⁶ SHULTZ, George. *New Realities and New Ways of Thinking*, s. 709.

¹⁷⁷ HOPKINS, Michael. *Ronald Reagan's and George H. W. Bush's Secretaries of State: Alexander Haig, George Shultz and James Baker*, s. 234.

¹⁷⁸ NSDD 32: U.S. National Security Strategy. 20. května 1982. Dostupné z:

<https://www.reaganlibrary.gov/public/archives/reference/scanned-nsdds/nsdd32.pdf>, NSDD 75: U.S. Relations

Pipesem a Williamem Clarkem, se Shultz dalece rozcházel. Pipes se o Shultzovi dokonce vyjádřil, že jeho snaha přistupovat k vztahům se SSSR jako businessman je naivní, jelikož se snaží zvrátit konfrontaci ve spolupráci. Dle Pipese Shultz nechápal, jak hluboce poškozený vztah dvou velmocí je, a že Sověti představují problém sám o sobě.¹⁷⁹

Nový ministr zahraničí si brzy uvědomil, že proti němu stojí silná a početná skupina zarytých antikomunistů. Uvědomoval si, že má-li prosadit cokoli ze své politiky, musí začít budovat vztahy s ostatními členy vlády a pokusit se o sjednocení politiky vůči SSSR. I proto v rámci snahy o zlepšení komunikace uvnitř administrativy, začal pořádat pravidelné sobotní meetingy, na které zval čelní představitele zahraniční a bezpečnostní politiky. Účastnili se jich Weinberger, Casey nebo William Clark, jeho nástupce Bud McFarlane či poradci ve věcech Sovětského svazu Richard Pipes a po něm Jack Matlock.¹⁸⁰ Problém byl, že Shultz zpočátku fungoval jen jako hlasatel Reaganovy rétoriky nastavené během let 1981-1982. Pokud se chtěl postavit do čela formování zahraniční politiky, musel na svou stranu získat prezidenta.¹⁸¹ Shultz věřil v možnost proměny vztahů se SSSR a doufal, že prezident by mohl být na jeho straně. O tom, že nebyl Reagan tak zarytým odpůrcem možnosti navazování vztahů se Sověty svědčí jeho dopis Leonidu Brežněvovi, napsaný v dubnu 1981. Reagan v něm oslovoval sovětského vůdce a ptal se, zdali by nebylo možné zavrhnout ideologické rozepře a začít s konstruktivním jednáním pro dobro lidu obou zemí.¹⁸² Pro Shultze šlo o náznak prezidentem sdílené naděje, že i s Kremlem lze najít společnou řeč.¹⁸³ Haig nebo Pipes naopak považovali napsání tohoto dopisu za naprosto nesmyslný ústupek a slabost prezidenta.¹⁸⁴ Shultz se později vyjádřil ve svých pamětech, že Casey, Weinberger a Clark si byli vědomi této Reaganovy tendence a neměli důvěru, že bude podporovat systematicky tvrdou politiku. Záměrně se jej snažili udržet mimo dění a omezovali tok informací k prezidentovi.¹⁸⁵ Ministru zahraničí se nakonec podařilo najít si k Reaganovi cestu. Trvalo to poměrně dlouho a prezidentova přízeň rozhodně nebyla stálá. Pomohly mu dva významné faktory. Prvním z nich byla prezidentova žena Nancy, která si vypěstovala k Shultzovi i jeho ženě Obie blízký vztah a prosazovala sblížení prezidenta

---

with the USSR. 17. ledna 1983. Dostupné z: <https://www.reaganlibrary.gov/public/archives/reference/scanned-nsdds/nsdd75.pdf>.

¹⁷⁹ TAUBMAN, Philip. *In the Nation's Service: The Life and Times of George P. Shultz*, s. 126.

¹⁸⁰ MATLOCK, Jack F. *Reagan and Gorbachev: how the Cold War ended*, s. 75.

¹⁸¹ TAUBMAN, Philip. *In the Nation's Service: The Life and Times of George P. Shultz*, s. 213.

¹⁸² FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. III. 46. Letter to Brezhnev. Nedatováno. Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v03/d46>.

¹⁸³ TAUBMAN, Philip. *In the Nation's Service: The Life and Times of George P. Shultz*, s. 131.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 128.

¹⁸⁵ SHULTZ, George P. *Turmoil and Triumph: My Years as Secretary of State*, s. 165.

s ministrem zahraničí.¹⁸⁶ Druhý významný fakt byl fenomén, který někteří historici nazývají *Reaganovým obrácením* (např. Beth Fischerová). Během roku 1983 došlo k největšímu ochlazení v sovětsko-amerických vztazích od kubánské krize. V důsledku sestřelení jihokorejského letu KAL 007 a cvičení Able Archer¹⁸⁷ se dostaly vztahy velmocí do tak napjatého postavení, že obě strany začaly počítat s reálnou možností jaderné války. V Reaganovi tato situace zvýšila pocit strachu, že jaderná válka by mohla vzniknout nedorozuměním.¹⁸⁸ Reagan asi hlavně z těchto důvodů podpořil snahy Shultze o navazování kontaktů se Sověty. Vznikla strategie, kterou Shultz s Reaganem nazývali tichou diplomacií, jejímž úkolem bylo navazovat kontakty se Sověty za zavřenými dveřmi skrze vybrané osoby.¹⁸⁹ Podle Matlocka se o vytvoření těchto kanálů snažil Shultz usilovně již v roce 1983. V NSC se postupně vytvořila klika lidí, kteří měli za úkol uvádění této diplomacie v život. Byli mezi nimi Jack Matlock a za sovětskou stranu měl jako spojka do Kremlu působit velvyslanec ve Washingtonu Anatolij Dobrynin.¹⁹⁰ Proti myšlence navazování kontaktů, byť v roce 1983 jen za zavřenými dveřmi, se okamžitě postavila skupina Clark, Casey a Weinberger, pro ně šlo o nepřijatelný ústupek a tajný pokus o návrat k *détente*.¹⁹¹

Že měl Shultz již od svého nástupu dlouhodobě snahu zlepšovat vztahy se Sovětským svazem a o navázání konstruktivního jednání, poukazuje jeho *čtyřbodová agenda*. Shultz poukazyval, že s úmrtím Brežněva a nástupem nového vládce Kremlu, Jurijem Andropovem, se naskytuje příležitost o obnovu vztahů. V memorandu z 19. ledna 1983 Shultz naznačuje, že je třeba vztah se Sověty moderovat. Shultz nastínil čtyři oblasti, ve kterých má dojít ke snaze o jednání. Šlo o lidská práva, jaderné odzbrojení, regionální konflikty a bilaterální vztahy. Na nich se mělo ukázat, jsou-li Sověti k jednáním svolní, a jak velký je manévrovací prostor pro hledání společných postojů, zájmů a cílů.¹⁹²

---

¹⁸⁶ TAUBMAN, Philip. *In the Nation's Service: The Life and Times of George P. Shultz*, s. 215.

¹⁸⁷ Able Archer bylo společné cvičení jednotek NATO, které proběhlo na podzim 1983. Mělo jít o nácvik a simulaci útoku v případě vypuknutí jaderné války. Mnohými odborníky bylo označováno za moment, který přiblížil možné vypuknutí jaderného konfliktu úplně nejvíce.

¹⁸⁸ BROWN, Archie. *The human factor: Gorbachev, Reagan, and Thatcher and the end of the cold war*, s. 86.

¹⁸⁹ MATLOCK, Jack. *Reagan and Gorbachev: how the Cold War ended*, s. 92. Dále: FISCHER, Beth. *The myth of triumphalism: rethinking President Reagan's Cold War legacy*, s. 33–35.

¹⁹⁰ REAGAN, Ronald. *Život jednoho Američana: paměti prezidenta*, s. 540.

¹⁹¹ Tamtéž s. 524 nebo FISCHER, Beth. *The Reagan Reversal: Foreign Policy and the End of the Cold War*, s. 81.

¹⁹² FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. IV. 1. Memorandum From Secretary of State Shultz to President Reagan. 19. leden 1983: <https://nsarchive.gwu.edu/sites/default/files/2022-10/frus1981-88v04.pdf>.

5.3. Shultz versus jestřábi

Shultz byl zjevně přesvědčen, že je možné na vztazích s ostatními státy pracovat a moderovat je, aby byly prosazovány myšlenky, které považoval za esenciálně americké – demokracii, svobodu a lidská práva. Pokud měly mít Spojené státy jakoukoli naději změnit postoje svých nepřátel, bylo nutné nejprve změnit základ, na kterém jejich vztahy stály. Shultz považoval za nezbytné budovat mezi aktéry důvěru. Politika byla podle Shultze o vztazích, pokud v nich nebyla důvěra, nebyla naděje mezi aktéry prosadit reálnou změnu. K vytváření důvěry je potřeba komunikovat a hledat společné cíle a shodu na řešení kritických situací.¹⁹³ Proti jeho snaze zmírnit napětí se neustále ozýval hlas opozice, která volala po nekompromisním přístupu a negovala veškeré Shultzovy pokusy o vytvoření konstruktivního dialogu. Největší překážkou prosazování diplomacie, byl paradoxně často sám Reagan, který sice Shultzovi jeho *čtyřbodovou agendu* odsouhlasil, Shultzovy snahy o zlepšení vztahu s Kremlem ale pravidelně pohřbíval svými agresivními projevy jako tím, o *říši zla*, který pronesl 8. března 1983 nebo vyhlášením projektu Strategické obrané iniciativy (dále jen SDI)¹⁹⁴ o dva týdny později. Kreml byl upřímně v šoku z toho, jak Washington dále roztáčí spirálu zbrojení a stále SSSR ideologicky napadá. Veškeré Shultzovy snahy o překročení bariéry mezi Východem a Západem zdánlivě vyznívaly do prázdna.

Vedle Reagana zde bylo ještě realistické křídlo, které aktivně bránilo prosazování Shultzova přístupu. William Clark záměrně blokoval styky mezi prezidentem a ministrem zahraničí, aby u něj Shultz nemohl prosazovat svůj program.¹⁹⁵ Clark nebyl žádným odborníkem na mezinárodní vztahy a do pozice náměstka ministra zahraničí za Alexandera Haiga a následně do pozice NSA se dostal hlavně díky dlouholetému přátelství s Reaganem. Z této pozice si udržoval největší vliv na prezidenta, a tím i směřování zahraniční politiky až do svého odvolání v roce 1983. Clark ujišťoval prezidenta, že Sovětský svaz je v rozkladu a je nutné se mu ideologicky postavit. Této konfrontace se Kreml dle Clarka děsil a byl to nejefektivnější způsob, jak ho donutit ustoupit americkým cílům.¹⁹⁶ Clark volal po politice „velkého klacku“ vůči všem prokomunisticky nebo levicově smýšlejícím vládám. V tomto jej jednohlasně podporoval Casey. Clark byl během eskalace napětí mezi mocnostmi v roce 1983 vnímán jako

---

¹⁹³ TAUBMAN, Philip. *In the Nation's Service: The Life and Times of George P. Shultz*, s. 145.

¹⁹⁴ Z anglického originálu Strategic Defense Initiative.

¹⁹⁵ TAUBMAN, Philip. *In the Nation's Service: The Life and Times of George P. Shultz*, s. 114.

¹⁹⁶ FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. III. 184. Memorandum From the President's Assistant for National Security Affairs (Clark) to President Reagan. Nedatováno. Dostupné z: [Historical Documents - Office of the Historian \(state.gov\)](#).

hlavní strůjce zahraniční politiky.¹⁹⁷ Měl navíc oporu v dalších úřadech, jako byla CIA, a především v ministerstvu obrany. V prvních letech v úřadě se tak zdál Shultz být osamoceným hlasem konstruktivních vztahů proti celému hejnu jestřábů. Spory mezi nimi byly na všech úrovních: strategické, ekonomické, v otázce vztahů se spojenci i nepřáteli a v neposlední řadě rovině osobní. Této animozity, kterou mezi sebou Shultz a jestřábové chovali, si byl dobře vědom i Reagan. V pamětech si postěžoval, že dva členové jeho administrativy, kterých si cenil nejvíce a na které nejvíce spoléhal, Weinberger a Shultz, spolu nikdy nevycházeli, a ať šlo o řešení jakékoli problematiky, byli vždy v opozici.¹⁹⁸ Toto neustálé podkopávání Shultzových snah o vynášení zahraniční politiky jej nesmírně unavovalo a opakovaně nabízel prezidentovi svou rezignaci.¹⁹⁹

Snaha jestřábů zablokovat možnost spolupráce ministra zahraničí a prezidenta, dobře vyplývá z incidentu, ke kterému došlo 10.3.1983. Shultz chtěl, aby mu Clark sjednal osobní schůzku s prezidentem, ve které by bylo možné si ujasnit, jaký postup zvolit vůči Sovětskému svazu. Shultze znepokojovala Reaganova rétorika vůči Sovětům v projevu *říše zla* z 8. března. Clark tuto schůzku s prezidentem skutečně sjednal, ale než k ní došlo, tak v memorandu z 9. března prezidenta varoval, že se Shultz bude snažit prosazovat politiku intenzivního dialogu, která je ze své podstaty špatná a záměrně zlehčuje hrozbu, kterou SSSR představuje.²⁰⁰ Následnou osobní schůzku mezi Reaganem a Shultzem naplánovanou na 10. března proměnil ve shromáždění, když prezidentovu kancelář naplnil lidmi, efektivně tím zabránil Shultzovi osobně si s Reaganem pohovořit. Tento Clarkův krok Shultze úplně vytočil.²⁰¹ Clark se takto pravděpodobně snažil nabourat Shultzovi pokusy o navazování kontaktu se Sověty, které on, Pearl, Casey, Weinberger ani Kirkpatricková vůbec neschvalovali. Trnem v oku jim byla akce, kterou provedl Shultz 15. února 1983, když i přes jejich odpor uspořádal první setkání prezidenta Reagana s vrcholným představitelem SSSR, velvyslancem Anatolij Dobryninem. Tato akce byla tak proti hlavnímu proudu vedení zahraniční politiky vedené jestřáby, že musel Shultz Dobrynina propašovat do Bílého domu přes garáže a bez Clarkova vědomí.²⁰²

---

¹⁹⁷ TAUBMAN, Philip. *In the Nation's Service: The Life and Times of George P. Shultz*, s. 218.

¹⁹⁸ REAGAN, Ronald. *Život jednoho Američana: paměti prezidenta*, s. 540.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 435,477,524, 592.

²⁰⁰ FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. IV. 16. Memorandum From the President's Assistant for National Security Affairs (Clark) to President Reagan. 9. března 1983. Dostupné: <https://nsarchive.gwu.edu/sites/default/files/2022-10/frus1981-88v04.pdf>.

²⁰¹ GARTHOFF, Raymond. *The great transition: American-Soviet relations and the end of the Cold War*, s. 104.

²⁰² DOBRYNIN, Anatolij. *In confidence*, s. 517.

Spor mezi členy byl i na rovině osobní, Shultz nepovažoval například Clarka za dostatečně vzdělaného a zkušeného v oblasti mezinárodních vztahů. On a Casey jej naopak vinili, že je příliš měkký a podléhá snadno liberálním tlakům. Casey Shultze vinil, že zanedbává své povinnosti, když buduje vztahy se spojenci namísto toho, aby se věnoval největšímu problému administrativy, kterým bylo šíření komunismu do třetího světa.²⁰³ Jeho snahy o jednání byly pro Caseyho jen plíživým pokusem o návrat détente.²⁰⁴ Casey s Weinbergerem navíc vehementně odmítali Shultzův pokus o *čtyřbodovou agendu*. S Kremlem se dle jejich názoru jednat nemělo. A jestli o něčem, tak jediné o odzbrojení, a sice jen za předpokladu, že to budou výsledné smlouvy stoprocentně v zájmu a intencích USA.²⁰⁵ Weinberger v budoucnu nikdy neopomněl žádné příležitosti, kdy vztahy se Sověty poškodit. V podstatě, kdykoli došlo k nějakému incidentu, Weinbergerovým řešením bylo úplné ukončení jednání se Sověty. Těchto případů bylo mnoho. Jedním takovým bylo sestřelení jihokorejského letu KAL 007 v návaznosti, na nějž se Weinberger snažil zhatit blížící se jednání Shultze a Andreje Gromyka v Madridu.²⁰⁶ Druhým takovým případem bylo zavraždění majora Arthura Nicholsona 24. března 1985. Ten měl za úkol v rámci tajné operace vyfotografovat sovětské armádní zařízení v Ludwigsblutu poblíž Berlína. Když se přes veřejné prostranství k zařízení přiblížil, byl sovětskými vojáky zastřelen. Shultz považoval tento incident ze strany amerických tajných služeb za amaterismus a chtěl se Sověty dojednat schůzku, na které by byly stanoveny postupy, aby k podobným incidentům již nedošlo. Weinberger tuto snahu zarytě odsuzoval. Považoval akt za chladnokrevnou vraždu a chtěl se Sověty ukončit veškerá jednání, dokud nepřijmou plnou zodpovědnost a oficiální cestou se neomluví a neuhradí odškodné rodině zastřeleného majora. Tento incident Weinberger opět vytáhl, když se blížilo setkání Reagana a Gorbačova v Ženevě, kterému chtěl zabránit.²⁰⁷ Pro Weinbergera byl vztah se Shultzem složitý, zjevně i na osobní rovině. Weinberger se Shultzem spolupracovali dlouhodobě, již v Nixonově administrativě a později i ve společnosti Bechtel. Weinberger vždy vystupoval v pozici Shultzova podřízeného, i když to nemuselo být napřímo. Toto Weinberger nesl zjevně nelibě. Navíc, když se formoval Reaganův kabinet, měl Weinberger ambice stát se ministrem zahraničí, Reagan si jej ale zvolil pro Pentagon. Když byl později jmenován ministrem zahraničí Shultz, nesl to nelibě. Minimálně ze začátku měl výhodu, že byl Reaganovi bližší než Shultz a s prezidentem jej pojilo dlouholeté přátelství již z dob, kdy Reagan působil jako guvernér

---

²⁰³ SHULTZ, George P. *Turmoil and Triumph: My Years as Secretary of State*, s. 285.

²⁰⁴ Tamtéž, s. 599.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 410.

²⁰⁶ TAUBMAN, Philip. *In the Nation's Service: The Life and Times of George P. Shultz*, s. 227.

²⁰⁷ SHULTZ, George P. *Turmoil and Triumph: My Years as Secretary of State*, s. 535.

Kalifornie. Díky tomuto zvláštnímu vztahu s prezidentem byl Weinberger označován za nejvlivnějšího ministra v prvních letech Reaganovy vlády.²⁰⁸

5.4. Shultzovy zisky a oslabování realistů

George Shultz musel řešit první střet s jestřábím křídlem v horizontu pouhých dní po svém nástupu. Ronald Reagan rozšířil 18. června 1982 embargo uvalené na stavbu plynovodu ze Sibíře do západní Evropy, kdy zakázal podílet se na stavbě všem americkým firmám, byť jen v subdodavatelské pozici.²⁰⁹ Doplnoval tímto krokem sankce z 13. prosince 1981, které byly reakcí na vyhlášení stanného práva v Polsku. Proti Reaganovu rozhodnutí se zdvihla vlna odporu mezi evropskými spojenci, pro něž bylo dokončení plynovodu ekonomicky i strategicky stěžejní. Reagan pod nátlakem spojenců z NATO embargo nakonec zrušil a uznal jejich právo zajišťovat si vlastní strategické zájmy. Zároveň dodával, že je nutné nepřipustit další zvyšování závislosti na sovětském nerostném bohatství.²¹⁰ Shultz, ve shodě s evropskými spojenci, navrhoval odvolání embarga už 28. července.²¹¹ Měl pro to tři důvody. Embargo poškozovalo finančně hlavně USA, zhoršovalo vztahy s důležitými spojenci z NATO a ve výsledku nebylo efektivní, jelikož mělo být realizováno nehledě na obstrukce z Washingtonu.²¹² Jestřábi Shultzův ekonomický argument odmítali jako nerelevantní. Stěžejní pro ně byla možnost geopoliticky narušit rozšiřování sovětského vlivu na západ a poškodit sovětský mocenský zájem.²¹³ Ekonomické faktory a zhoršování vztahů se spojenci z NATO pro ně hrály až druhořadou roli.²¹⁴ Šlo o první z řady konfliktů mezi konstruktivisty a realisty, které měly přetrvat až do konce Reaganovy vlády.

Zpočátku byl Shultz ve své pozici osamocen, ale postupně se díky zisku důvěry u prezidenta i jeho ženy Nancy, jeho postavení ve vládě proměňovalo. Neméně zásadní byly personální změny, ke kterým došlo. Tyto změny se dají rozdělit do dvou vln. Po každé z nich došlo k oslabení pozice realistů a posílení konstruktivistického proudu. Prvním významným oslabením realistů a posílením konstruktivistů došlo, když byl z pozice ředitele pro

---

²⁰⁸ TAUBMAN, Philip. *The Shult-Weinberger Feud*. Dostupné z: [THE SHULTZ-WEINBERGER FEUD - Document - Gale Literature \(cuni.cz\)](#).

²⁰⁹ GARTHOFF, Raymond. *The great transition: American-Soviet relations and the end of the Cold War*, s. 109.

²¹⁰ NSDD 66: East-West Economic Relations and Poland-Related Sanctions 29. listopadu 1982. Dostupné z: <https://irp.fas.org/offdocs/nsdd/nsdd-066.htm>.

²¹¹ GARTHOFF, Raymond. *The great transition: American-Soviet relations and the end of the Cold War*, s. 109.

²¹² TAUBMAN, Philip. *In the Nation's Service: The Life and Times of George P. Shultz*, s. 169.

²¹³ FRUS. Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. III. 139. Memorandum From Secretary of Defense Weinberger to the Assistant to the President for National Security Affairs (Clark). 27. ledna 1982. Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v03/d139>.

²¹⁴ TAUBMAN, Philip. *In the Nation's Service: The Life and Times of George P. Shultz*, s. 108.

východoevropské a sovětské záležitosti²¹⁵ odvolán Richard Pipes a jeho funkci odborníka na sovětskou politiku v NSC převzal Jack Matlock.²¹⁶ Po vystřídání zarytého antikomunisty Pipese měl kariérní diplomat Matlock za úkol znovu uvést v život jednání se Sověty. I proto byl pro Shultze cenným spojencem.²¹⁷ Matlock sdílel Shultzův názor, že je nutné začít obnovovat jednání a důvěru mezi velmocemi. Bez toho není možný posun strategických cílů USA a jen se zvyšuje riziko eskalace konfliktu. Když dostal od Buda McFarlana za úkol vytvořit seznam negativ a pozitiv pro konání summitu, jako největší pro hodnotil, že konečně budou moci vůdci vytvořit osobní kontakt a začít jednat napřímo.²¹⁸ Matlock pomáhal vytvářet tlak na prezidenta, aby dále neeskaloval svými projevy napětí vztahů se Sověty. Byl jedním ze strůjců Reaganova projevu z 16. ledna 1984 nazývaného *Ivan and Annia speech*.²¹⁹ V něm Reagan apeloval, že stanovený cíl vyzbrojení za účelem odstrašení již byl splněn. Americká politika nesmí končit odstrašením, nyní je nutno navázat konstruktivní a seriózní dialog za účelem dosažení trvalého míru.²²⁰ Zlomové oslabení jestřábů způsobila rezignace Williama Clarka na post NSA na konci roku 1983. O to, kdo má volnou pozici vyplnit, se uvnitř administrativy strhl boj.²²¹ William Casey a Caspar Weinberger se snažili všemožně prosadit Jeane Kirkpatrickovou z OSN. Ta byla pro Shultze absolutně nepřijatelná. Nesouhlasil s jejím hodnocením autoritářských režimů a obával se, že by pod jejím vedením zabředávala NSA zbytečně do problematiky Latinské Ameriky na úkor ostatních problémů.²²² Jako NSA chtěl jmenovat Kirkpatrickovou i Reagan, ale jelikož si uvědomil, jaké je mezi ní a Shultzem napětí, neučinil tak.²²³ Shultz a viceprezident Bush preferovali vedoucího prezidentské kanceláře Jima Bakera, považovali jej za umírněného a pragmatického. Proti tomu se ostře postavili Casey a Weinberger. V závěru tak byl jmenován kompromisní kandidát, dosavadní náměstek NSA, Bud McFarlane.²²⁴ Ten sice nepatřil vyloženě do Shultzova konstruktivního křídla, ale čistě jen odchod radikálního jestřába Clarka znamenal ohromné posílení Shultzovy pozice. Tento vnitřní boj tedy vyzněl v jeho prospěch.

Shultzova situace se postupně zlepšovala i v dalších letech. Zprv navazoval pevný osobní vztah s prezidentem i jeho ženou. Na to nezapomínejme, to byl faktor zásadní. Také se

---

²¹⁵ Z anglického originálu: Director of East European and Soviet Affairs.

²¹⁶ FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. IV. Persons: Dostupné z: <https://nsarchive.gwu.edu/sites/default/files/2022-10/frus1981-88v04.pdf>.

²¹⁷ MATLOCK, Jack F. *Reagan and Gorbachev: how the Cold War ended*, s. X-XII.

²¹⁸ Tamtéž, s. 65.

²¹⁹ Tamtéž, s. 80.

²²⁰ FRUS. Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. IV. 158. Editorial Note. Nedatováno. Dostupné z: <https://nsarchive.gwu.edu/sites/default/files/2022-10/frus1981-88v04.pdf>.

²²¹ MATLOCK, Jack F. *Reagan and Gorbachev: how the Cold War ended*, s. 74.

²²² SHULTZ, George P. *Turmoil and Triumph: My Years as Secretary of State*, s. 322.

²²³ REAGAN, Ronald. *Život jednoho Američana: paměti prezidenta*, s. 409.

²²⁴ SHULTZ, George P. *Turmoil and Triumph: My Years as Secretary of State*, s. 320.

proměnila situace na mezinárodním poli. Odchod starých kádřů z politbyra a nástup Michaila Gorbačova a později i nahrazení Andreje Gromyka Eduardem Ševardnadzem daly Shultzovi partnery, se kterými bylo možno jednat, budovat vztah i důvěru. Shultzova pozice se zdála být od kritického roku 1983 každým rokem silnější. Jeho snahy o navazování kontaktů vyvrcholily, když se mu i přes odpor Weinbergera a Caseyho podařilo prosadit jednání v Ženevě mezi Reaganem a Gorbačovem. Zatímco první dva zmínění se obávali, že summity budou jen lší Sovětů, jak obnovit *détente*, Shultz věřil v progresivní vztah.²²⁵ To se mu s obtížemi podařilo a v průběhu dalších tří let následovaly tři další summity na nejvyšší úrovni. Jeho pozice tvůrce konstruktivní zahraniční politiky byla definitivně stvrzena v roce 1987, který byl poznamenán druhou vlnou odchodů tvrdých realistů z vlády i Bílého domu. Z pozice vedoucího kanceláře Bílého domu je v návaznosti na aféru Iran-Contras propuštěn Don Regan, z Pentagonu odchází tvrdý antisovětský ideolog Richard Pearl a Patrick Buchanan přestává působit jako ředitel komunikace prezidenta Reagana. Shultzova pozice je však posílena především odchody dvou největších konkurentů William Caseyho a Caspara Weinbergera. Ačkoli ani v posledním roce nebyla administrativa jednotná a ozývaly se kritické hlasy vůči dialogu se Sověty, zmiňme například Robert Gates z CIA, bylo Shultzovo křídlo konstruktivistů nezpochybnitelně dominantní.²²⁶

6. Strategie a teoretický přístup k postavení USA v mezinárodních vztazích

Dosavadní bádání nám ukázalo, že Shultz nepřišel do administrativy, která by měla jasně nadefinované cíle a směřovala za nimi. Ani že by se s jeho příchodem situace stabilizovala a dostalo se jí strukturovanější podoby. Shultz nevstupoval do úřadu bez vize a strategie. Její popsání bude hlavním předmětem této kapitoly. Cílem kapitoly bude nahlédnout hlouběji do Shultzova smýšlení a díky tomu vysvětlit distanc, který byl mezi ním a realisty typu Weinbergera a Caseyho.

6.1. Cíle USA v mezinárodních vztazích

Otázka neměnnosti podstaty mezinárodních vztahů je esenciální při vytváření zahraničněpolitické strategie. V 70. letech vznikl konsensus, že studená válka je neměnným fenoménem, a že bipolární rozdělení světa přetrvá do dalších desetiletí. Vznikla tedy potřeba pro zajištění stabilního prostředí, které by nepodněcovalo vznik konfliktu mezi velmocemi. Neorealisté z Reaganovy administrativy tento obranný postoj odmítali. Caspar Weinberger se

---

²²⁵ FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. V. 94. Minutes of a National Security Council Meeting. 20. září 1985. Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v05/d94>.

²²⁶ GARTHOFF, Raymond. *The great transition: American-Soviet relations and the end of the Cold War*, s. 308.

vyjádřil ve svých pamětech, že jediné, co může zajistit dlouhodobý mír USA je vojenská dominance.²²⁷ Snahy o diplomatické řešení konfliktů bylo dle jejich názoru nesmyslné, jelikož Sovětský svaz závazky nedodržel a sám o sobě představoval problém největší. Sblížení tedy bylo naivní představou, která postrádala záruky.²²⁸ Cílem těchto útočných realistů/jestřábů bylo získat vojensky a materiálně navrch do té míry, že nabydou de facto hegemoniálního postavení a budou moci nadále soupeři podmínky diktovat.²²⁹ Od obranných realistů 70. let, jakými byli Henry Kissinger nebo Richard Nixon, se lišili tím, že věřili, že i v době jaderné je možné získat navrch.²³⁰ Tuto víru dokládají opět Weinbergerova slova, že pokud by dostalo SDI dostatek financí a důvěry, mohlo se stát rozhodující silou naklánějící jazyčky vah na stranu USA.²³¹ Jedinou sférou jejich zájmu byly geopolitické zisky a neváhali se tak pustit do jakéhokoli konfliktu se soupeřem, mimo toho na skutečném bojišti.²³² William Clark tvrdil, že to, co zajišťuje Americe její svobodu a bezpečnost, je síla její vojenské moci.²³³

Shultz se s tímto tvrdě realistickým přístupem neztotožňoval. Mezinárodní vztahy v době jaderné nenabízí státům luxus hlavního konkurenta opomenout ze svých plánů a je nutné s ním jednat i přes vzájemné rozpory. Je nutné komunikovat, jednat a hledat společná řešení konfliktu. USA musí mít dlouhodobou strategii a tu v dlouhodobém horizontu prosazovat. Nestačí jen ve své pevnosti čekat na podněty zvenčí.²³⁴ Rozhodně to neznamena, že by měly USA rezignovat na své ideály. USA má povinnost bojovat za utlačované svobodné národy proti extremismu. Svět se zmenšuje, a je tedy nutné obhajovat demokratické principy po celém světě.²³⁵ Tam, kde to jde, tak diplomaticky, kde to možné není, je potřeba podpořit slova silou. Mezinárodní vztahy jsou komplikovaným komplexním prostředím, ve kterém se střetávají a propojují zájmy vojenské, mocenské, politické, ekonomické, sociální a lidskoprávní. Nelze řešit pouze jedno a opomíjet ostatní.²³⁶ Shultz zamítal myšlenku neměnnosti mezinárodních vztahů. Proměna je pomalý a náročný proces, ale nelze kvůli momentálním rozporům zapomínat na zájmy dlouhodobé. Je nutné být trpělivý a pracovat na výsledku ve strategicky významnějším *longue*

---

²²⁷ WEINBERGER, Caspar. *Fighting for Peace: Seven Critical Years in the Pentagon*, s. 333.

²²⁸ BROWN, Archie. *The human factor: Gorbachev, Reagan, and Thatcher and the end of the cold war*, s. 208.

²²⁹ SANDERS, Jerry. *Peddlers of crisis: the Committee on the Present Danger and the politics of containment*, s. 256.

²³⁰ Tamtéž, s. 261.

²³¹ WEINBERGER, Caspar. *Fighting for Peace: Seven Critical Years in the Pentagon*, s. 326.

²³² DOBSON, Alan P. *Ronald Reagan's Strategies and Policies: Of Ideology, Pragmatism, Loyalties, and Management Style*, s. 755.

²³³ CARLETON, David a STOHL, Michael. *The Foreign Policy of Human Rights: Rhetoric and Reality from Jimmy Carter to Ronald Reagan*, s. 210.

²³⁴ SHULTZ, George. *New Realities and New Ways of Thinking*, s. 707.

²³⁵ Tamtéž, s. 718.

²³⁶ Tamtéž, s. 719.

durée.²³⁷ Vztahy mezi aktéry jsou konstruovatelné, a proto je lze proměnit.²³⁸ Jak s nepřáteli, tak i se spojenci. Pro hledání společného zájmu s nepřitelem je zásadní mít stabilní a dobrá spojení, osamocení aktér nemá šanci na úspěch. Je potřeba hledat shodu i přes ideologické rozdílnosti. Na základě nalezených společných zájmů je možné nepřátelské vztahy překonávat. Rozdílné ideje a názory nemusely podle Shultze nutně vést ke konfliktu.²³⁹ Hlavní pro USA je stanovit své dlouhodobé cíle, kterými jsou bezpečnost a mírové uspořádání mezinárodních vztahů, prosazování demokracie a lidských práv a pomocí jednání začít hledat společná řešení s nepřáteli.²⁴⁰ Amerika musí při prosazování svých zájmů vždy z morálního hlediska stát na správné straně dějin a věřit ve své ideje. Jen civilizace, co věří ve své ideje, může skutečně zvítězit.²⁴¹

6.2. Diplomacie a síla jednou a druhou stranou stejné mince

Shultz nebyl jen teoretickým snílkem, který doufal v univerzálně lepší svět. Americká síla a ideály jsou jen tak silné, jak silná je americká vojenská moc.²⁴² Podle Shultzových pamětí byl stav americké vojenské moci, v momentě, kdy nastupoval do úřadu ministra zahraničí, na vzestupu. Ve špatném stavu byla diplomacie.²⁴³ Shultz věřil, že je možné prosazovat diplomaticky americké politické i ekonomické zájmy. Stačilo otevírat cestu novým informačním technologiím, zpřístupňovat vzdělanost a vyvážet myšlenky svobodného trhu. Ty poté měly samovolně působit jako agent amerických záměrů.²⁴⁴ Bylo potřeba vyvážet americkou soft power, která byla dle Shultze dostatečně lákavá, aby podkopávala nedemokratické režimy ve světě. Pokud někdo ale postupuje agresivně nebo teroristickými metodami, je nutné proti němu zakročit vojensky. V tomto ohledu se rozcházel s Weinbergerem, který byl sice pro budování co největší armády, ale plnila pro něj jiný účel. Zatímco pro Shultze měla stvrzovat diplomatické a ideové postavení USA, Weinberger ji bral jen jako garanci proti válce a její použití opodstatňoval jen v momentech, kdy byl jasně stanovený strategický zájem. Weinberger odmítal plýtvat americkými životy, pokud za operací neviděl jasný geopolitický zájem.²⁴⁵

---

²³⁷ SHULTZ, George P. *Turmoil and Triumph: My Years as Secretary of State*, s. 30.

²³⁸ Tamtéž, s. 511.

²³⁹ GARTHOFF, Raymond. *The great transition: American-Soviet relations and the end of the Cold War*, s. 107.

²⁴⁰ SHULTZ, George P. *Turmoil and Triumph: My Years as Secretary of State*, s. 489.

²⁴¹ SHULTZ, George. *New Realities and New Ways of Thinking*, s. 720.

²⁴² SHULTZ, George P. *Thinking about the future*, s. 92.

²⁴³ SHULTZ, George P. *Turmoil and Triumph: My Years as Secretary of State*, s. 10.

²⁴⁴ SHULTZ, George. *New Realities and New Ways of Thinking*, s. 716.

²⁴⁵ TAUBMAN, Philip. *The Shult-Weinberger Feud*. Dostupné z: [THE SHULTZ-WEINBERGER FEUD - Document - Gale Literature \(cuni.cz\)](#).

6.3. Bez důvěry nejsou výsledky

Mezinárodní vztahy a politika vycházejí podle Shultze z osobních vztahů. Stejně jako není možné změnit postoj druhého člověka, pokud mezi lidmi nepanuje důvěra, není možné změnit ani cíle a smýšlení států, pokud jsou jejich vztahy nahlodány nedůvěrou. Státy se nemusí nutně přátelit, ale bez snahy o vzájemné pochopení nelze vzájemné konflikty rozřešit. Pokud se nejsou státy schopné dohodnout, jaké jsou cíle a priority alespoň v minimální míře, je umírnění konfliktů nereálné.²⁴⁶ Snaha o konstruktivní jednání, hledání konsensu a vytváření důvěry mezi aktéry, byla dalším z bodů, na kterém se Shultz neshodl s Caseyem nebo Weinbergerem. Ti byli přesvědčeni, že mezinárodní vztahy jsou ze své podstaty neměnné a záruky mezi státy nejsou možné.²⁴⁷ Weinberger odmítal Sovětům důvěřovat a veškeré jejich ústupky považoval za pouhé nutné kroky, aby mohli obnovit svou vojenskou a ekonomickou moc.²⁴⁸ Pro něj bylo nepochopitelné, jak mohly na konci 80. let tři čtvrtiny Američanů důvěřovat Michailu Gorbačovovi. Jeho reformy dle něj byly pouhým úskokem, jak obnovit moc SSSR a znovu zaútočit na dominantní postavení USA.²⁴⁹ Pojetí důvěry mezi konstruktivisty a realisty bylo tedy až dichotomicky rozdílné.

6.4. Čtyřbodová agenda nebo *linkage*

Henry Kissinger a Richard Nixon proměnili americkou zahraniční politiku od zadržování k *détente*. Hlavním strategickým prvkem byla *linkage*. Šlo o koncept, kdy v propojeném světě mezinárodních vztahů bylo využíváno ústupků v oblasti jedné, aby bylo dosaženo postupu v oblasti druhé. Nixon a Kissinger této koncepci využili, když rozšířili obchodní vazby USA a SSSR nebo ustoupili ve věci jaderného zbrojení, aby dosáhli záruk ve třetím světě. Tato strategie na druhou stranu představovala i ve své podstatě brzdu a protiváhu. Pokud bude v jedné oblasti docházet k porušování vzájemných dohod, dojde k utažení kohoutů v oblasti druhé. Tento strategický přístup volili i jestřábi, když poukazovali na sovětské operace ve třetím světě, navzdory svým závazkům. Washington na to měl reagovat agresivnějším postupem v oblasti sovětského zájmu, jako je zbrojení. Shultz koncept *linkage* odmítal.²⁵⁰ Sověti stále porušovali některé ze svých závazků, podmínit jednání dodržováním všech by znamenalo vyloučit veškeré možnosti jednání. Bylo nesmyslné ničit kvůli momentálním roztržkám

---

²⁴⁶ SHULTZ, George P. *Thinking about the future*, s. 92.

²⁴⁷ Tamtéž, s. 103–104.

²⁴⁸ WEINBERGER, Caspar. *Fighting for Peace: Seven Critical Years in the Pentagon*, s. 294.

²⁴⁹ Tamtéž, s. 331.

²⁵⁰ SHULTZ, George P. *Turmoil and Triumph: My Years as Secretary of State*, s. 488.

dlouhodobé cíle.²⁵¹ Navrhoval raději ve vztazích prosazovat *čtyřbodovou agendu*. Vztahy se SSSR se pohybovaly ve čtyřech základních rovinách:

1. Jaderné odzbrojení
2. Regionální konflikty
3. Bilaterální vztahy
4. Lidská práva

Cílem USA není dosáhnout pokroku jen v jedné z těchto oblastí a ostatní odsunout na druhou kolej ve snaze o prosazení prioritní oblasti. Je nutno volit separovaný postup a vhodnou strategii v každé z jednotlivých oblastí tak, aby bylo možné dosáhnout nejlepšího možného výsledku v každé z nich.²⁵²

7. Případové studie

V dosavadním bádání jsem nastínil hypotézu, že George Shultz byl strůjcem a hlavním nositelem konstruktivistického proudu uvnitř nejednotné a strategicky rozdělené administrativy. V rámci této kapitoly jsou vybrány tři případové studie, pomocí každé z nich bude demonstrován, některý významný rys Shultzova přístupu k mezinárodním vztahům. Případové studie jsou 1. vztah k Sovětskému svazu, 2. použití násilí v mezinárodních vztazích a 3. ideály jako základ americké zahraniční politiky. Tyto příklady mají demonstrovat, jak se Shultzova zahraniční politika shodovala se základními principy konstruktivismu, nadefinovaných v kapitole 3.3.

7.1. Vztah k Sovětskému svazu a odzbrojení

První případová studie se bude zabývat postojem George P. Shultze k Sovětskému svazu, jakožto největšímu soupeři a spoluvůrci mezinárodního uspořádání. Studie si klade za úkol ukázat Shultzovu víru, že je možné vztahy moderovat a mezinárodní prostředí utvářet a ovlivňovat díky idejím a normám a také za pomoci navazování vztahů mezi představiteli jednotlivých režimů.

7.1.1. Sověti jako věčný nepřítel

Z dosavadní analýzy zahraniční politiky vlády USA z let 1981 až 1989 vyplývá, že v ní lze jen těžko nalézt jednotící prvek. Nosným a nejzásadnějším vztahem ze všech byl jednoznačně

---

²⁵¹ Tamtéž, s. 489.

²⁵² FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. IV. 1. Memorandum From Secretary of State Shultz to President Reagan. 19. leden 1983: <https://nsarchive.gwu.edu/sites/default/files/2022-10/frus1981-88v04.pdf>.

ten se Sovětským svazem. Na základě vztahu se Sověty byly určovány mezinárodní cíle, které byly podřizovány nutnosti udržení nebo opětovnému zisku dominantního postavení v souboji velmocí. Vztah se sověty byl multidimenzionálního charakteru, soupeřilo se geopoliticky, ekonomicky, ideologicky a co bylo určující vojensky v oblasti konvenčních i jaderných zbraní. Názorově panovala neshoda, jak má vztah velmocí vypadat, zda-li je možné vést dialog anebo je nutná tvrdá odsuzující rétorika. Tu umocňoval fakt, že v rámci zahraničněpolitické strategie nebylo jasně určeno, kým je a kým by měl Sovětský svaz být. Zatímco zastánci tvrdé linie věřili v neměnnost mezinárodního uspořádání, které bude i nadále bipolární a definováno nepřátelskou soutěží velmocí, Shultz přicházel s postojem novým. Vzájemný vztah bylo dle něj vhodnou politikou možné moderovat a Washington se o to měl diplomaticky snažit.

Proti zastáncům bipolarity mezinárodního systému, kteří odmítali možnost sovětské transformace, mezi které se řadili Caspar Weinberger a Williamové Clark a Casey stál Shultz, který věřil, že vztah se Sověty je moderovatelný spolu s vnitřní proměnou sovětského režimu.²⁵³ Z toho důvodu se již od svého nástupu do úřadu snažil Shultz navazovat se Sověty kontakt. Tím se značně lišil od svého předchůdce Alexandra Haiga, který považoval jednání se SSSR za bezpředmětné, dokud se Sověti nepřizpůsobí americkým požadavkům a neupraví své agresivní chování.²⁵⁴ Jeho pohled byl totožný s dominantním proudem v administrativě. Jestřábí přístup stvrzovala studie NSDD 11, podle níž byla proměna režimu v SSSR nepravděpodobná a v blízké budoucnosti nemožná, tím byla vyloučena vyhlídka na zlepšení velmocenských vztahů. Hlavní snahou USA mělo být udržení mocenské rovnováhy a navyšování její vojenské, ekonomické a politické moci. SSSR bere USA za ideologického nepřítel a podle toho se má ke vztahu přistupovat. Jelikož Sovětský svaz nikam nezmizí, je nutné pokusit se o jeho zatlačení (Roll-back) a nikoli jen o pasivní zadržování (Containment).²⁵⁵ Podle Richarda Pearla se nikdy Kreml nesnažil o skutečný konstruktivní dialog a jeho jedinou snahou při jednání s Washingtonem bylo zlepšit svou vlastní image a na úkor USA získat nové spojence. USA vycházely ze společných jednání pravidelně oslabeny a snahy o moderaci vztahů byly marné.²⁵⁶

Tvrdí realisté se přiklonili k politice *linkage* praktikované již Henry Kissingerem. Jakékoli zlepšení vztahů mezi USA a SSSR mělo vycházet z iniciativ a snah Sovětů. Pokud ukáží

---

²⁵³ BROWN, Archie. *The human factor: Gorbachev, Reagan, and Thatcher and the end of the cold war*, s. 224.

²⁵⁴ GARTHOFF, Raymond L. *The great transition: American-Soviet relations and the end of the Cold War*, s. 47.

²⁵⁵ NSDD 111: Next Steps Toward Progress in Lebanon and the Middle East. 28. října 1983. Dostupné z: <https://www.reaganlibrary.gov/public/archives/reference/scanned-nsdds/nsdd111.pdf>.

²⁵⁶ FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. III. 24. Memorandum From the President's Assistant for National Security Affairs (Allen) to President Reagan, 2. Březen 1983. Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v03/d24>.

zlepšené chování a ustoupí v pro Američany vitálních záležitostech, budou Američané ochotni recipročně budovat vztah. Nutnou podmínkou bylo dodržování mnohých smluv, ke kterým se Kreml zavázal a pravidelně je porušoval. Příkladem za všechny byly dohody z třetího helsinského koše.²⁵⁷ William Clark podmiňoval veškeré vztahy a dohody reciprocitou. Pokud se budou Sověti chovat „dobře“, bude Washington svolný k ústupkům. Jakékoli špatné chování povede k okamžitému trestu.²⁵⁸ Clark upozorňoval, že Sověti nečiní žádné kroky pro zlepšení vztahů se Západem ani pro navýšení životní úrovně svých obyvatel. Jediným pravým motivem jejich snah bylo navyšování vlastní ekonomických, politických a vojenských zisků a díky tomu navyšování vlastní moci vůči Západu a hlavně USA. Ačkoli nástupnictví po Brežněvovi představovalo i dle Clarka určitou naději, že se otevře okno a prostor jednáním, Washington neměl podléhat iluzi, že se mění orientace Sovětské zahraniční politiky. Jediný důvod potencionálně mírnějšího přístupu bylo přeskupit své síly a znovu vyzvat USA k velmocenskému boji.²⁵⁹ William Casey a další členové CIA dlouhodobě odmítali, že by mohla přijít v sovětské zahraniční politice změna kurzu, a to ani s Jurijem Andropovem,²⁶⁰ ale ani později s Michailem Gorbačovem.²⁶¹ Clark se vyjádřil, že USA neměly věřit falešným obrazům, které se o sobě snažil sovětský režim vykreslit. Ten nikdy nestál o konstruktivní budování mezinárodních vztahů, a naopak byl jejich největší překážkou. Pokud chce Kreml jednat, vždy je potřeba hledat jeho pravé postranní důvody.²⁶²

Shultz odmítal ideologizaci jednání a podmiňování vztahů se SSSR reciprocitou. Po svém setkání s Andrejem Gromykem v roce 1982, psal ministr zahraniční prezidentu Reaganovi, jak byl překvapen, že i přes pověst zarytého ideologa a muže odmítajícího jakékoli ústupky, byl

---

²⁵⁷ FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. III. 19. Memorandum From Richard Pipes of the National Security Council Staff to the President's Assistant for National Security Affairs (Allen). 17. února 1981. Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v03/d19>.

²⁵⁸ FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. III. 258. Memorandum From the President's Assistant for National Security Affairs (Clark) to President Reagan. 10. ledna 1983. Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v03/d258>.

²⁵⁹ FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. III. 156. Memorandum From the President's Assistant for National Security Affairs (Clark) to President Reagan. 5. dubna 1982. Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v03/d156>.

²⁶⁰ FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. III. 256. Memorandum From the President's Assistant for National Security Affairs (Clark) to President Reagan. 25. prosince 1982. Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v03/d256>.

²⁶¹ FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. V. 87. Note From the Deputy Director for Intelligence, Central Intelligence Agency (Gates) to the President's Deputy Assistant for National Security Affairs (Poindexter), the Under Secretary of State for Political Affairs (Armacost) and the Under Secretary of Defense for Policy (Ikle). 16. září 1985. Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v05/d87>.

²⁶² FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. IV. 3. Memorandum From the President's Assistant for National Security Affairs (Clark) to President Reagan. 28. ledna 1983. Dostupné z: <https://nsarchive.gwu.edu/sites/default/files/2022-10/frus1981-88v04.pdf>.

Gromyko ochoten jednat. Shultz věřil, že pokud SSSR upraví svůj postoj k lidským právům a regionálním konfliktům bude možné s ním začít pracovat na hledání společného přístupu a oboustranně výhodných řešení.²⁶³ Shultz uznával ještě na začátku roku 1984, že postoje a ideologie USA a SSSR jsou odlišné a pravděpodobnost sblížení v krátkodobém horizontu se nedá očekávat. Přesto odmítal přijmout status quo budování vojenské a ekonomické moci v očekávání co přinese budoucnost. SSSR byl nehledě na americká přání druhou největší světovou mocností a vojensky vyrovnaným partnerem USA. Nechat vzájemné vztahy obou velmocí bezvládně plynout kupředu mohlo vyústit v katastrofu. Washington si nemohl dovolit upustit od jednání, a naopak se měl snažit o jeho kontinuitu a hledání společných styčných bodů.²⁶⁴ Argumenty, že navazování vztahů povede k ekonomickému i vojenskému oslabování USA, novému *détente* a uzavírání nevýhodných smluv z pozice slabšího, Shultz odmítal. Tvrdil, že USA se poučily zkušenostmi 70. let a nemají zájem vracet se k nefunkčnímu systému *détente*. Tento pokus o vycházení Sovětům vstříc, jen za účelem uzavření smluv, které nebyly strategicky výhodné a vznikaly pouze pro zisk kremelských záruk byl prokazatelně nefunkční. Shultz byl přesvědčen, že oproti době vlády Nixona či Cartera USA upevnily své postavení na mezinárodním poli a nemusely tak činit ústupky, které pro ně byly vyloženě nevýhodné a šly proti jejich zájmům.²⁶⁵ Další obvinění, že obnovená jednání povedou k omezování nebo dokonce rušení modernizačních vojenských programů, považoval za úplně lichá. Ve světě nebylo síly, která by mohla zastavit domácí ekonomický růst USA a ani mohutnou modernizaci armády a zbrojení. Jelikož nikdo nevěřil, že v jaderném světě může dojít k porážce a rozpadu Sovětského svazu, nepředstavovalo největší riziko pro USA jednání se Sověty, ale jejich upozadění.²⁶⁶ Za daných podmínek znamenalo přehlížení největšího soupeře luxus, který si Washington nemohl dovolit. Spojené státy se ve vztahu k Sovětům nesměly koukat na krátkodobé cíle, ale raději se snažit vztah transformovat v dlouhodobé perspektivě. Pro moderaci vztahů, bylo nutné posilovat dialog i hledat ztracenou důvěru mezi oběma velmocemi. Pomocí obnovených jednání měl být korigován vývoj vzájemného vztahu a měla vzniknout iniciativa hledající eventuální společné zájmy. S touto vizí stanovil Shultz čtyřbodovou agendu,

---

²⁶³ FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. III. 218. Memorandum From Secretary of State Shultz to President Reagan. Nedatováno. Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v03/d218>.

²⁶⁴ FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. IV. 233. Memorandum From Secretary of State Shultz to President Reagan. 29. června 1984. Dostupné z: <https://nsarchive.gwu.edu/sites/default/files/2022-10/frus1981-88v04.pdf>.

²⁶⁵ FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. V. 2. Talking Points for Secretary of State Shultz Prepared in the Department of State. Nedatováno. Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v05/d2>.

²⁶⁶ Tamtéž.

kteřá již byla vícekrát zmiňována. Jejím cílem bylo zjistit, jak velká byla styčná plocha amerických a sovětských zájmů v čtyřech nejdůležitějších oblastech: 1. jaderného zbrojení a odzbrojení 2. bilaterálních vztahů 3. regionálních konfliktů a 4. lidských práv.²⁶⁷ Tato agenda byla nosnou pro Shultzův přístup k SSSR až do konce jeho úřadování na ministerstvu zahraničí. Shultz považoval za nezbytné prosazovat a hledat porozumění ve všech čtyřech oblastech. Odmítal koncepci *linkage*, jelikož si uvědomoval, že Kreml, udělá vždy něco, co posunu společných vztahů zabrání. Pokud by tedy měla být jednání podmíněna reciprocitou nikdy by k žádným nedošlo. Vedle toho bylo nutné prosazovat postup ve všech čtyřech oblastech. Postup v jedné na úkor zbylých byl nedostatečný a nevedl ke zlepšení situace na mezinárodní úrovni, což se jasně prokázalo během období *détente*. V tomto se lišil od Clarka i ostatních členů administrativy, kteří za jedinou relevantní oblast, ve které šlo teoreticky diskutovat považovali odzbrojování, a to striktně za amerických podmínek.²⁶⁸ Shultz s jestřáby nesouhlasil ze tří důvodů. Zaprvé viděl, že *linkage* brání jednání, bez nějž se vztahy buďto nezlepšovaly, nebo dokonce zhoršovaly. To vedlo k růstu napětí mezi oběma státy. Zadruhé neviděl důvod, proč by měly být smlouvy jednostranně výhodné pro USA. I Sověti měli legitimní bezpečnostní a politické požadavky, a bylo nutné si nimi pracovat. Jejich zamítání zvyšovalo nevoli Kremlu jednat konstruktivně, a naopak jej tlačilo k agresivnějšímu postoji. Zatřetí Shultz považoval za nepřijatelné rezignovat na vzájemné vztahy a lidská práva. Byl přesvědčen, že obhajoba amerických hodnot jako svobody, demokracie, lidských práv i svobodných trhů napomáhala prosazování amerických zájmů a dokázalo pomocí softpower ovlivňovat rozvoj a transformaci v nedemokratických státech. Rezignace na jejich prosazování znamenala vzdát se efektivního způsobu nenásilného boje. I tyto opomíjené body jeho čtyřbodové agendy mohly pomoci Sovětský svaz moderovat a přispět k proměně jeho vnitřního uspořádání. Pokud toho ale mělo být dosaženo bylo nutné jednat v dlouhodobé perspektivě a nikoli se podřizovat snahám o okamžité zisky.

Hloubka přesvědčení o proměnlivosti potažmo neměnnosti Sovětského svazu byla v aktérech hluboce zakořeněna. Zatímco Shultz ale později i Reagan byli skutečně přesvědčeni, že s Michaiem Gorbačovem se v SSSR počala společenská i politická změna, jestřábi jejich víru odmítali. Weinberger ve svých životopisech vyjadřoval údiv, kolik lidí věřilo transformaci Sovětského svazu pod Gorbačovem. Přitom dle něj bylo zjevné, že ke skutečné proměně

---

²⁶⁷ FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. IV. 1. Memorandum From Secretary of State Shultz to President Reagan. 19. leden 1983: <https://nsarchive.gwu.edu/sites/default/files/2022-10/frus1981-88v04.pdf> .

²⁶⁸ FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. IV. 7. Memorandum From the President's Assistant for National Security Affairs (Clark) to President Reagan. 4. února 1983. Dostupné z: <https://nsarchive.gwu.edu/sites/default/files/2022-10/frus1981-88v04.pdf>.

sovětské podstaty nedošlo. Kreml si byl pouze vědom své momentální slabosti a přes udobření si USA se snažil získat čas pro nabrání nových sil, získání nových technologií a nastartování domácí ekonomiky, za jediným účelem, a to nového boje s USA.²⁶⁹

7.1.2. Odzbrojení a summity

Pozice, kterou zaujímal, který člen administrativy ohledně podstaty vztahu k Sovětskému svazu popsané v kapitole 7.1.1 odrážela i jeho postoj k možnostem vyjednávání, summitům a snahám o odzbrojení. George Shultz byl pro navazování kontaktů již od svého nástupu do funkce a snažil se prosadit jednání na nejvyšší úrovni, čehož postupně dosáhl. I přes původní Reaganův nezájem se prezident nakonec setkal, hlavně díky Shultzovým snahám, jak s velvyslancem SSSR Anatolijem Dobryninem, tak v roce 1984 i s ministrem zahraničních věcí SSSR Andrejem Gromykem.²⁷⁰ Reagan tyto snahy o navazování osobních kontaktů za zavřenými dveřmi nazýval tichou diplomacií a Shultz byl jejím hlavním strůjcem. Reagan si uvědomoval, že řadě členů proces vytváření vztahu se Sověty přes neoficiální kanály vadí.²⁷¹ Shultzova tichá diplomacie vyvolávala nedůvěru u Williama Caseyho i Caspara Weinbergera. Ti se obávali, že by prezidentův příklon k této iniciativě mohl vést k summitům a smlouvám o odzbrojení, které považovali pro USA za strategicky nevýhodné.²⁷² Zatímco Shultz i Reagan byli přesvědčeni o nutnosti dohod o jaderném odzbrojení a věřili možnosti *nulové varianty* v Evropě do konce roku 1999, Casey i Weinberger považovali tyto smlouvy za pouhý úskok Kremlu, jehož cílem bylo zabránit masivnímu nárůstu americké vojenské moci a způsobu jak zablokovat SDI.²⁷³ Weinberger dělal vždy vše co bylo v jeho silách, aby jednáním zabránil. Před jednáním v Ženevě znovu vytáhl na světlo aféru okolo zastřelení majora Nicholse anebo nechal těsně před začátkem summitu uniknout do médií tajné interní informace o strategiích administrativy.²⁷⁴ Před summitem v Reykjavíku v roce 1986, opět podkopával vzájemnou důvěru aférou špionáže na americké ambasádě. Ta se rozrostla do ohromných rozměrů a vedla k vyhoštění ambasadorů obou zemí. Pozdější vyšetřování odhalilo, že rozsah špionáže, byl Weinbergerem značně nadsazený.²⁷⁵ I přes snahy jestřábů se Shultzova snaha o dojednání

---

²⁶⁹ WEINBERGER, Caspar. *Fighting for Peace: Seven Critical Years in the Pentagon*, s. 331–333.

²⁷⁰ MATLOCK, Jack F. *Reagan and Gorbachev: how the Cold War ended*, s. 92.

²⁷¹ REAGAN, Ronald. *Život jednoho Američana: paměti prezidenta*, s. 524.

²⁷² MATLOCK, Jack F. *Reagan and Gorbachev: how the Cold War ended*, s. 101.

²⁷³ BROWN, Archie. *The human factor: Gorbachev, Reagan, and Thatcher and the end of the cold war*. s. 155–156.

²⁷⁴ GARTHOFF, Raymond L. *The great transition: American-Soviet relations and the end of the Cold War*, s. 210, 238.

²⁷⁵ TAUBMAN, Philip. *In the Nation's Service: The Life and Times of George P. Shultz*, s. 334.

summitů a Reaganova víra v odzbrojení staly nosnou zahraničně politickou koncepcí, která byla dlouhodobě prosazována.²⁷⁶

Přesvědčení, že je jednání se Sovětským svazem zbytečné a že sebou přináší značná rizika se linula oběma Reaganovými funkčními obdobími. Ze začátku bylo velice silné a jednání byla často podmiňována značnými ústupky Sovětů ve prospěch Washingtonu. NSA Richard Allan navrhol Reaganovi, aby dal na jednání cenovku, kterou musí být Kreml ochoten zaplatit, má-li k jednáním dojít.²⁷⁷ Cenovkou jednání mělo být dodržováním lidských práv dle Helsinských dohod, stažením Sovětů z Afghánistánu i ukončením intervencí ve třetím světě.²⁷⁸ Mezi poradci Richardem Pearlem, Richard Pipesem nebo Williamem Clarkem panovalo přesvědčení, že summity byly pro USA vždy nevýhodné. Sověti vždy umně manipulovali USA a pomocí summitů štěpili jednotu spojeneckých aliancí. Jak psal William Clark, summity vždy oslabili pozici americkou a posílili sovětskou. Bylo tomu tak od Franklina D. Roosevelta až po Richarda Nixona. Jednání na nejvyšší úrovni, dle něj nebylo pro Washington žádoucí.²⁷⁹ USA vstupovalo do jednání opakovaně s naivními představami a bylo Sověty přechytračeno. Sověti neměli o konstruktivní dialog nikdy snahu a jen se snažili za pomoci smluvních závazků USA oslabit, a naopak rozšířit hranice pro šíření vlastní moci.²⁸⁰ Víra, že nelze Kremlu věřit v administrativě přetrvala. Ještě v roce 1986 tvrdil Weinberger, že Gorbačov se snaží o uzavření smluv jen proto, že se bojí vojenské moci USA, sám od sebe by nikdy zbrojit nepřestal. Ministr obrany považoval za morální povinnost USA na smlouvy nehledět a pokračovat ve zbrojení. Casey s ním postoj sdílel a považoval odzbrojení za bezpečnostní riziko.²⁸¹ Casey se domníval, že USA musí být obezřetné, jelikož SSSR užívalo summitů nejen k omezení americké moci ale dokonce k naplnění svých expanzivních záměrů. Uváděl příklady vídeňských jednání Nikity Chruščova a Dwighta Eisenhowera, po kterých následovala Kubánská krize, nebo summity za Richarda Nixona z nichž plynuly smlouvy, po kterých mohla přijít celá série expanzivních

---

²⁷⁶ FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. XI. 184. Telegram From Secretary of State Shultz's Delegation to the Department of State and the White House. 2. března 1987. Dostupné z:

<https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v11/d184>.

²⁷⁷ FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. III. 24. Memorandum From the President's Assistant for National Security Affairs (Allen) to President Reagan, 2. Březen 1983. Dostupné z:

<https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v03/d24>.

²⁷⁸ Tamtéž.

²⁷⁹ FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. III. 170. Memorandum From the President's Assistant for National Security Affairs (Clark) to President Reagan. 14. května 1982. Dostupné z:

<https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v03/d170>.

²⁸⁰ FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. III. 156. Memorandum From the President's Assistant for National Security Affairs (Clark) to President Reagan. 5. dubna 1982. Dostupné z:

<https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v03/d156>.

²⁸¹ FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. V. 86. Notes of a Meeting. 13. září 1985. Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v05/d86>.

výpadů do Angoly, Etiopie, Afghánistánu a ve Střední Americe.²⁸² Weinberger považoval zbrojení a SDI za středobod zahraniční politiky USA a nesmělo dojít k snížení intenzity ani k ústupkům.

George Shultz se i v tomto případě nacházel v opozici vůči jestřábímu křídlu. Domníval se, že Sovětský svaz byl despotickým státním zřízením, které držela pohromadě pouze vojenská moc. Pokud by bylo možné vojenskou mašinerii oslabit, znamenalo by to citelný zásah pro komunistický režim.²⁸³ Shultz nepopíral význam vojenské síly a neváhal tuto kartu při jednáních použít. Kupříkladu rozmisťování raket středního doletu Pershing II. v západní Evropě považoval za klíčové. Shultz nepopíral, že smlouvy typu SALT I a II stavěly USA do nevýhodného postavení. Dohodnuté limity zbrojení umožnily SSSR dosáhnout s USA nejprve parity a později dokonce převahy v počtu jaderných zbraní. Instalaci raket Pershing II. považoval Shultz, v tomto případě jako zbytek administrativy, za nutný krok pro vyrovnání sil na starém kontinentě. Navíc tím dostal Washingtonu do rukou páku na Sověty, kteří museli začít brát USA opět vážně. I když Kreml nejprve ostentativně jednání o jaderném zbrojení poprvé po 14 letech kompletně upustil, byl v dlouhodobém horizontu donucen zasednout ke společnému jednacímu stolu a hledat konstruktivní řešení.²⁸⁴ I Michail Gorbačov ve svých pamětech později uváděl, že umístění raket Pearshing II. v západní Evropě vnímali Sověti jako pistoli u hlavy a že on sám si i díky tomuto kroku uvědomil, že jednání o odzbrojení jsou nevyhnutelná.²⁸⁵ Vůči SDI, ve které vkládal tolik nadějí Reagan i Weinberger, byl Shultz skeptický, přesto jej ochotně využíval, aby vytvářel nátlak na sovětské vyjednavče. Shultz si uvědomoval, že vidina, že by SDI mohlo fungovat Sověty děsila. Vyrovnání mocenské síly a možnost jednat z pozice zajišťované dominantním postavením byla i pro Shultze nutnou podmínkou, nikoli ale na rozdíl od Caseyho nebo Weinbergera podmínkou dostačující. Po zisku dostatečné materiální síly bylo nutné otevřít prostor pro dialog. Vojenská síla může odstrašit válku, skutečný mír ale přináší až diplomacie. Moc a diplomacie tedy musí být vždy společně a vyplňovat si vzájemně slabá místa.²⁸⁶ Shultz odmítal zbytečné obviňování Sovětského svazu a ideologickou propagandu, kterou vůči němu jestřábi vedli. SSSR dle něj měl legitimní zájmy, o kterých bylo třeba jednat a USA nesmělo kvůli detailům a krátkodobým cílům pokazit vidiny

---

²⁸² Tamtéž.

²⁸³ SHULTZ, George. *Turmoil and Triumph: My Years as Secretary of State*, s. 711.

²⁸⁴ Tamtéž, s. 463.

²⁸⁵ GORBAČEV, Michail. *Můj život: vzpomínky a zamyšlení*, s. 361.

²⁸⁶ SHULTZ, George. *New Realities and New Ways of Thinking*, s. 718.

významných dlouhodobých zisků.²⁸⁷ Shultzovy postoje potvrdila Reaganova direktiva NSDD 232. Reagan v ní jasně deklaroval, že cílem USA je dosáhnout redukce strategických zbraní o 50 procent a mělo dojít k úplné eliminaci kategorie INF v Evropě.²⁸⁸ Tato iniciativa prezidenta a ministra zahraniční nevyvolala odpor jen uvnitř administrativy ale i u evropských spojenců, kteří se obávali, že budou ponecháni na pospas Sovětské zvěli. Weinberger se silně ohrazoval vůči Shultzem vyjednaným parametrům smluv, které obsahovaly omezení systémů mezikontinentálních raket (ICBM). Jednak se obával, že Sověti mají dobrá maskovací zařízení, a budou tak případné nedodržení smluv před Američany maskovat, a navíc nevěřil, že by Gorbačov skutečně ukončil vývoj nových nukleárních zbraní.²⁸⁹ Shultz se k těmto Weinbergerovým výtkám stavěl zamítavě a byl přesvědčen, že snaha o jednání a vznik smluv musí pokračovat. Obdobně jako Weinberger, před nekalými úmysly Sovětů na summitech varoval i Casey. Ten v memorandu CIA před jednáním v Reykjavíku varoval, že cílem Gorbačova bude dosáhnout omezení SDI a tím dodat Sovětskému svazu čas k nabrání nových sil. Gorbačov si dle Caseyho uvědomoval, že je SSSR pod ohromným tlakem a že je zatlačován na všech pozicích. Gorbačov tedy pomocí smluv potřeboval americký postup a sovětský ústup zabrzdit.²⁹⁰ Shultz přesto zůstal největším zastáncem cesty do Reykjavíku a snah o další vyjednávání. Paradoxně se právě kvůli summitu na Islandu dostal pod palbu jak z jestřábího, tak i liberálního tábora. Jestřábům vadilo jednání jako takové. Shultze považovali za slabého a obávali se, že bude Sovětům nepřiměřeně ustupovat. Tento názor hlasitě vyjadřovali prominentní Republikáni jako Henry Kissinger, senátor Bob Dole, nebo Alexander Haig. Liberálové naopak kritizovali Shultze a Reagana, že namísto reálné smlouvy nepřivezli z Islandu nic, jen kvůli vágní a nejisté laboratorní vizi SDI, které se s prezidentem odmítli vzdát.²⁹¹ Shultz i přes kritiku z mnoha stran, pokračoval ve svých snahách o proměnu jaderného uspořádání a ukončení politiky vzájemně zaručeného zničení (Mutual assured destruction – MAD), kterou on i Reagan odmítali. Shultz byl jedním z hlavních strůjců dalších dvou summitů mezi Reaganem a Gorbačovem a položil základy pro smlouvy INF a START. Shultz byl přesvědčen, že se situace ve světě změnila. Věřil, že navazování vztahů na nejvyšší úrovni,

---

²⁸⁷ FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. V. 94. Minutes of a National Security Council Meeting. 20. září 1985. Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v05/d94>.

²⁸⁸ NSDD 232: Preparations for the Next NST Negotiating Round. 16. srpna 1986. Dostupné z: <https://irp.fas.org/offdocs/nsdd/nsdd-232.htm>.

²⁸⁹ FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. XI. 180. Memorandum From Secretary of Defense Weinberger to the President's Assistant for National Security Affairs (Carlucci). 13. ledna 1987. Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v11/d180>.

²⁹⁰ FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. VI. 23. Paper Prepared in the Central Intelligence Agency. Nedatováno. Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v06/d23>.

²⁹¹ BROWN, Archie. *The human factor: Gorbachev, Reagan, and Thatcher and the end of the cold war*, s. 173.

stejně jako spolupráce na úrovni občanské a obchodní může mít zásadní vliv na transformaci sovětského režimu. Prosazoval proto rozšíření obchodních vztahů mezi velmocemi a nebránil se dodávkám technologií do Sovětskému svazu, což považovali mnozí za rizikové. Pro Shultze bylo důležité obnovit kulturní výměnu mezi oběma velmocemi. Shultz se neobával, vlivu sovětského prostředí v USA a naopak věřil, že americký trh a kultura mohou klíčově ovlivnit smýšlení sovětských občanů.²⁹² Shultz tvrdil, že je nutné, aby USA setrvaly tvrdé vůči sovětským výzvám. Například bylo potřeba bránit šíření chudoby a chaosu ve světě, jelikož v takovém prostředí se komunismus šířil nejsnáze. Zároveň bylo třeba neustále vytvářet nátlak na dodržování lidských práv, které jsou esencí amerického myšlení i politiky. I přes všechny tyto rozdíly a komplikace však měli být Američané vždy připraveni k jednání, když existovala naděje na posun k lepšímu a reálná šance moderovat vzájemný vztah.²⁹³

7.1.3. Gorbačov, Ševardnadze, budování důvěry a lidský faktor

Nástup Michaila Gorbačova interpretovala řada historiků jako zlom ve vývoji studené války. Dokonce vznikl výkladový proud, který kladl ukončení konfliktu čistě do jeho rukou. Postupně vznikalo na západě mezi politiky i lidmi přesvědčení, že to může být to právě Gorbačov, v kom mohl západ najít partnera, který pomůže překonání nástrah bipolárního světa a započne transformaci v komunistických zemích. Rozhodně jej ale nevnímali všichni tímto prizmatem. Věčný Shultzův oponent Caspar Weinberger se neztotožňoval s nadějí vkládanou do Gorbačova. Přátelství v mezinárodních vztazích sice označoval za dobré, ale jedinou skutečnou garancí bezpečnosti vojenská moc. Dokud byli Sověti v této oblasti dominantní, jako v 70. letech o ústupky nestáli. Teď cítí Gorbačov jejich slabost a jedná za účelem obnovy Sovětské moci, ne kvůli proměně mocenského řádu.²⁹⁴ Jestřábi odmítali, že by se mohla proměnit podstata komunistického režimu ani jeho čelních představitelů, a podle toho bylo nutné jednat.

Shultz přistupoval k mezinárodním vztahům na úplně jiné bázi. Od počátku v úřadě se snažil budovat dialog a posilovat důvěru. Přesto byla cesta od nepřátelství ke spolupráci dlouhá. Opravdový průlom přišel až s roky 1987 a 1988, kdy se podařilo překonat nedůvěru, která mezi oběma velmocemi rostla od Reaganova nástupu do úřadu a dlouhou dobu se ji nedařilo překonat. Do roku 1983 o to nebyla reálně žádná snaha a první kroky k budování vzájemného pochopení a důvěry byly podstoupeny až po etablování Shultze v úřadu. Konstruktivistům uvnitř administrativy se obnovou jednání a navazováním kontaktů podařilo vzájemnou skepsi

---

²⁹² SHULTZ, George P. *Turmoil and Triumph: My Years as Secretary of State*, s. 281.

²⁹³ Tamtéž, s. 489.

²⁹⁴ WEINBERGER, Caspar. *Fighting for Peace: Seven Critical Years in the Pentagon*, s. 333–334.

překonat, a díky této nově nabyté důvěře mohly proběhnout summity na nejvyšší úrovni, které vedly k podepsání prvních smluv o odzbrojení od Carterova prezidentství.²⁹⁵ Shultz věděl, že Reagan má v zahraniční politice dva cíle. Zaprvé obnovit americkou vojenskou dominanci. Zadruhé otevřít konstruktivní dialog a pokusit se o odzbrojení jaderných zbraní. Problém byl v tom, že druhý bod Reaganovi v Kremlu nikdo nevěřil. Shultz si uvědomoval, že vzájemná důvěra byla tak poškozená, že nebylo možné zasednout k jednacímu stolu a očekávat, že dojde ke konstruktivnímu vyjednávání. Vzájemné vztahy velmocí byly permanentnímu výpady obou stran příliš poškozené.²⁹⁶

Shultz byl přesvědčen, že budování bezpečného prostředí v mezinárodních vztazích musí vycházet z jednání založeného na důvěře. Dokud panovala mezi aktéry podezřívavost, neexistovaly žádné garance kromě vojenského odstrašení. To sebou ale přirozeně neslo riziko roztáčení spirály zbrojení a růstu podezření, které se snadno mohlo překloupat do válečného konfliktu. Shultz nevěřil, že je možné ve vztazích velmocí spoléhat čistě na materiální a vojenský faktor a opírat bezpečnost států o víru v odstrašení. Začal tedy postupně navazovat a budovat kontakty mezi prezidentem a sovětskými státními činiteli. Působil jako pojítka mezi Reaganem a Sověty, nejprve s velvyslancem Anatolij Dobryninem a později hlavně s generálním tajemníkem Michailem Gorbačovem.²⁹⁷ Shultz se snažil postavit vztah velmocí nikoli na odstrašení ale na lidském faktoru. Tato jeho iniciativa nezůstala bez odezvy, když si i Sověti uvědomili, že je jeho snaha upřímná a skutečná. Z obou stran mohl začít být budován důvěry plný vztah. Shultz získal v průběhu roku 1985 cenného partnera, když byl Andrej Gromyko nahrazen ve vedení zahraničních záležitostí Eduardem Ševardnadzem. Tento Gruzínek nechtěl budovat machiavelistickou strukturu mezinárodního společenství po vzoru Metternicha či Talleyranda.²⁹⁸ I on věřil, že sblížení USA a SSSR může vyjít jen z upřímně důvěrného vztahu. Ten neměl být prost konfliktů, ale mělo panovat oboustranné přesvědčení, že nedojde k porušení závazků či zradě od protistrany. Pak mohla existovat víra v hledání společných řešení.²⁹⁹ I Shultz činil vše pro to, aby mezi oběma ministry vznikl přátelský vztah. Jejich setkání probíhala v nebývale často, takřka jednou měsíčně a oba se během nich snažili najít cestu k rekonstrukci vzájemných vztahů.³⁰⁰ Shultz se snažil zabránit dalším rétorickým výpadům od prezidenta i členů administrativy, aby nebyl v Sovětech podněcován strach z

---

²⁹⁵ MATLOCK, Jack F. *Reagan and Gorbachev: how the Cold War ended*, s. 127.

²⁹⁶ BROWN, Archie. *The Rise and Fall of Communism*, s. 477.

²⁹⁷ BROWN, Archie. *The human factor: Gorbachev, Reagan, and Thatcher and the end of the cold war*, s. 216.

²⁹⁸ SHEVARDNADZE, Eduard. *The Future Belongs to Freedom*, s. 60.

²⁹⁹ Tamtéž, s. 71.

³⁰⁰ MATLOCK, Jack F. *Reagan and Gorbachev: how the Cold War ended*, s. 284.

agrese. Obdobně působil i Shevardnadze, který mírnil Gorbačova a pomáhal mu v navázání vztahu k Američanům.³⁰¹ Shultz byl přesvědčen, že tato jeho snaha nese ovoce a jako důkaz mu sloužily i summity, které se mezi Reaganem a Gorbačovem podařilo dojednat. To, že se vydal Gorbačov v roce 1987 do USA a Reagan o rok později do Moskvy byly události, které ještě na počátku roku 1985 působily jako sci-fi. Shultze proto naprosto vyváděly z míry snahy o narušení budování vzájemných vztahů. Kupříkladu úniky tajných informací do médií před summitem v Ženevě, kterých se dopouštěl Weinberger, nebo podvratné operace Williama Caseyho považoval za zbytečné a neprofesionální.³⁰² Shultz si byl dobře vědom změn které se děly v Sovětském svazu na politické i sociální úrovni. Na základě jednání s Ševardnadzem a Gorbačovem o tom neměl pochyb.³⁰³ Shultz se snažil být při jednáních Gorbačovovi skutečným partnerem a rádcem. Snažil se Gorbačova přesvědčit, že v informačním věku, kdy docházelo k překotnému rozvoji počítačových a informačních technologií bylo ekonomicky i politicky nezvládnutelné udržovat při životě totalitární režim. Využíval svého ekonomického vzdělání, aby přesvědčil Gorbačova i Ševardnadzeho o výhodách svobodného trhu, který byl nutným předpokladem pro technologického rozvoje. Gorbačov si byl vědom Shultzova přehledu v těchto záležitostech a nebral je na lehkou váhu.³⁰⁴

Počáteční snahy o navázání dialogu byly dle Anatolije Dobrynina marné. Čelní představitelé administrativy jako ministr zahraničních věcí Alexander Haig, poradci pro národní bezpečnost Richard Allan či William Clark byli rigidní antikomunisté a drsní hoši, kteří nestáli o jednání. Navíc byli podporováni přesvědčenými jestřábi typu Johna Pointdextera, Jeane Kirkpatrickové, Weinbergera či Caseyho.³⁰⁵ Změna přišla až se Shultzem, který nechtěl jednat jen na oficiální úrovni, ale stál o budování vztahů i za zavřenými dveřmi. Tento přístup potvrzuje memorandum o setkání s Eduardem Ševardnadzem, které poslal Shultz do Bílého domu, před jednáním v Ženevě. Z jednání s Ševardnadzem vyplývalo, že Shultz věřil, že sovětský ministr zahraničních věcí by mohl být skutečným partnerem, který stejně jako on doufal v konstruktivní dialog, hledání řešení a budování společného vztahu, vzniklého během osobních setkání.³⁰⁶ Shultz se později vyjádřil, že nejdůležitějším výsledkem Ženevského summitu bylo, že se

---

³⁰¹ Tamtéž, s. 294.

³⁰² SHULTZ, George P. *Turmoil and Triumph: My Years as Secretary of State*, s. 598.

³⁰³ Tamtéž, s. 711.

³⁰⁴ Tamtéž, s. 586.

³⁰⁵ DOBRYNIN, Anatolij. *In confidence*, s. 482.

³⁰⁶ FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. V. 72. Telegram From Secretary of State Shultz to the White House. 31. července 1985. Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v05/d72>.

podarilo začít budovat vzájemný vztah mezi Gorbačovem a Reaganem. Jedině na důvěrném mezilidském vztahu bylo možné postupovat k smlouvám o odzbrojení a zmírňování napětí.

Za svou snahu o sblížení a důvěru v sovětské vedení musel Shultz čelit tvrdé kritice. Ta vycházela jak z administrativy, tak od prominentních politiků. Shultze kritizoval za opomíjení mocenského faktoru Henry Kissinger a významnému senátoru Bobu Doleovi vadila přílišná důvěra, kterou Shultz i Reagan do Gorbačova vkládali. Dole se dokonce vyjádřil, že on sám Gorbačovovi vůbec nevěří.³⁰⁷ Ani uvnitř administrativy nepanovala shoda, zdali, je možné Sovětům kdy věřit. A to dokonce i po odchodu nejtvrdších jestřábů Caseyho a Weinbergera. Jen pár dní pře Washingtonským summitem v prosinci 1987 vydalo CIA memorandum, vytvořené náměstkem ředitele Robertem Gatesem, které varovalo Reagana před Gorbačovem a nabádalo ho k ostražitosti. Podle Gatese nešlo popřít, že v SSSR dochází k změnám. Ty ale nebyly dlouhodobého rázu. Gates tvrdil, že Gorbačov si uvědomil slabost SSSR a proto cítil, že musí začít jednat. Jakmile ale nabere síly, není pochyb, že Sovětský svaz obnoví konfrontační politiku.³⁰⁸ O unikátnosti Shultzova přístupu svědčí fakt, že důvěra v Gorbačova, se i přes uzavřené smlouvy a proběhlé summity a zjevnou transformaci, ke které koncem 80. let docházelo, nepřelila do dalšího funkčního období nového prezidenta George H.W. Bushe. Ten se stejně jako jeho poradce pro národní bezpečnost Brent Scowcroft domníval, že se Reagan i Shultz nechali unést Gorbačovovým šarmem, a že je třeba k Sovětskému vůdci přistupovat opatrněji. Nový prezident z toho důvodu nenavázal okamžitě na Reaganem započatá jednání, ale přistupoval zpočátku k Sovětům velice ostražitě a ke Gorbačovovi choval odstup.³⁰⁹ Gorbačov a Sověti tento postoj nechápali, jelikož byli na základě jednání z let 1986-1989 přesvědčeni, že byl mezi USA a SSSR vybudován nový a upřímný vztah.

7.2. Použití násilí v mezinárodních vztazích

Jak vyplývá z dosavadního bádání George Shultz nebyl mužem konfliktu a pokud to bylo možné, vyhýbal se střetům. Rozpory se snažil řešit domluvou a diplomaticky. Přesto v případech, které považoval za nutné, Shultz použití vojenské síly nejen schvaloval, ale dokonce inicioval. Předpokladem užití vojenské moci byla podle Shultze tři kritéria: 1. vojenský zásah nesmí ničit svobodu lidí, 2. zásah musí podporovat mírotvorný proces a 3. během intervence musí být brán co možná největší ohled na dodržování lidských práv.

---

³⁰⁷ MATLOCK, Jack F. *Reagan and Gorbachev: how the Cold War ended*, s. 275.

³⁰⁸ FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. VI. 103. Memorandum From Director of Central Intelligence Webster to President Reagan. 24. listopadu 1987. Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v06/d103>.

³⁰⁹ BUSH, George a SCOWCROFT, Brent. *A world transformed*, s. 7–11.

K těmto kritériím se ještě přidává nutná podmínka dostatečné vojenské kapacity zásah vykonat.³¹⁰ Použití vojenské síly bylo podle Shultze nutnou podmínkou úspěšné diplomacie. Jen co bylo dáno potenciálním agresorům jasně najevo, že s intervencí Spojených států musí počítat, měnily se výhrůžky v efektivní diplomacii a nešlo o pouhé silácké řeči.³¹¹ V této kapitole jsou užity dva případy, na kterých bylo demonstrováno, že Shultz v mezinárodních vztazích neopomíjel faktor vojenské síly a neodmítal užití násilí, pokud to považoval za vhodné při prosazování amerických diplomatických zájmů. První případ je invaze na Grenadu v roce 1983 a druhým případem je boj proti mezinárodnímu terorismu.

7.2.1. Grenada

Když 20. ledna 1981 Reagan poprvé skládal svou prezidentskou přísahu, došlo souběžně ještě k jedné významné historické události. Po 444 dnech byli propuštěni američtí rukojmí držení v zajetí v Teheránu. Malá akceschopnost a pomalé vyjednání propuštění byly předmětem ohromné kritiky Jimmyho Cartera a Reagan tuto kartu použil nejednou během kampaně. Strach, že by se mohla situace opakovat a že budou američtí občané zneužiti jako figurky při mocenském vyjednávání, ale přetrval a hrál významnou, když se Reaganova vláda snažila dělat vše pro to, aby podobné situaci zabránila. Zdálo by se, že Grenada, malý karibský ostrovní stát ležící přibližně 150 kilometrů severně od pobřeží Venezuely, nepředstavuje v tomto ohledu hrozbu. Přesto se Grenada díky puči, který se na ostrově odehrál 13. října 1983, dostala do hledáčku amerických armádních sil a 25. října se na ostrově vylodily jednotky SEAL s podporou států OECS (Organization of Eastern Caribbean States) při operaci Urgent Fury. Rozkaz k invazi dal přímo prezident USA Ronald Reagan. Strategický plán invaze pro něj vypracovalo Ministerstvo zahraničních věcí pod vedením George Shultze a jeho poradce Tonyho Motleyho.³¹²

V roce 1974 byl na Grenadě v demokratických volbách zvolen Eric Gairy. O pět let později, v březnu 1979, došlo k nenásilnému převratu, po němž Gairy odstoupil a moci se ujal Maurice Bishop, levicový politik a předseda Lidové revoluční vlády³¹³. Ten nasměroval Grenadu jasně prosovětským směrem a v zemi začaly působit stovky vojenských poradců z Kuby.³¹⁴ Bishop sice vzbudil ve Washingtonu nedůvěru, ale byl svolný k domluvě a spolupráci, a tak proti němu USA nepodnikly žádné významnější kroky. Na grenadské univerzitě v té době dokonce

---

³¹⁰ SHULTZ, George P. *Thinking about the future*, s. 97–98.

³¹¹ Tamtéž, s. 100.

³¹² SHULTZ, George P. *Turmoil and Triumph: My Years as Secretary of State*, s. 343.

³¹³ Z originálu: People's Revolutionary Government.

³¹⁴ SHULTZ, George P. *Turmoil and Triumph: My Years as Secretary of State*, s. 324.

studovalo asi 1000 mediků ze Spojených států. Situace se skokově zhoršila během roku 1983, kdy proti Bishopovi začalo brojit radikálnější a marxistické křídlo vedené Bernardem Coardem. Pod jeho vedením provedly davy 13. října puč a 19. října zajali a zavraždili ozbrojenci Maurice Bishopa. Ronald Reagan reagoval direktivou, odsuzující tento akt. Situaci navíc považoval za nebezpečnou pro americké občany na ostrově a požadoval tak okamžitou záchranou operaci.³¹⁵ Akce měla původně dle direktivy za cíl pouze evakuaci občanů USA uvězněných na ostrově, jelikož se Reagan obával agresivní odezvy ze strany SSSR a Kuby.³¹⁶ Operaci dostala za úkol vyřešit ministerstva zahraničí a obrany. S touto variantou postupu se ztotožňoval Weinberger, který osobně nepovažoval několikaset tisícový ostrov za strategicky významný do té míry, že by bylo nutné vojensky zasahovat proti puči a riskovat odezvu Sovětského svazu.³¹⁷ Úkol zajistit evakuaci diplomatickou cestou dostalo ministerstvo zahraničí, což se ale nepodařilo.³¹⁸ Uvnitř administrativy vznikl rozpor, jak dále postupovat. Shultz chtěl na rozdíl od Caspara Weinbergera plošnou operaci, která by odstranila revoluční vládu a vrátila moc do rukou grenadského lidu. Nesmělo být připuštěno, aby tento zločinecký režim dále šířil vliv z Kuby a Kremlu.³¹⁹ Weinberger se obával složité operace na vzdáleném ostrově, jejíž plánování mělo proběhnout v horizontu pouhých dní a požadoval odsun operace, aby získal více času. Navíc dále prosazoval pouhou záchranou akci, jak byla navržena v NSDD 110. Pokud mělo dojít ke svržení Coardova režimu, požadoval Weinberger spolupráci s vícero státy hlavně s Venezuelou. Shultz se s tímto postupem neztotožňoval. Podle něj nebylo možné otálet, ani rozšiřovat okruh států seznámených s operací, jelikož se tím drasticky zvyšovala šance provalení operace a ohrožení amerických občanů. Shultz měl pro svou snahu o plošnou intervenci tři hlavní důvody. Zaprvé se obával, že pokud by se cílený zásah nezdařil, zůstali by na ostrově americká rukojmí a opakovala by se situace z Teheránu. Tomu bylo nutné za každou cenu zabránit.³²⁰ Zadruhé bylo v jeho očích nezbytné svržení zločineckého režimu, který se násilně ujal moci. USA musely ukázat, zvláště když o to USA žádali spojenci z OECS, že nebudou podobný postup tolerovat a nelegitimní agresory ve své bezprostřední blízkosti nenechají bez povšimnutí. Po intervenci bylo zapotřebí dohlédnout na demokratizaci společnosti, řádné volby a navrácení moci do rukou lidu. Zatřetí se Shultz v souladu s NSDD110 obával množství poradců a vojenských expertů z Kuby, kteří na ostrově působili

---

³¹⁵ NSDD 110: Grenada: Contingency Planning. 21. října 1983. Dostupné z:

<https://www.reaganlibrary.gov/public/archives/reference/scanned-nsdds/nsdd110.pdf>

³¹⁶ Tamtéž.

³¹⁷ SHULTZ, George P. *Turmoil and Triumph: My Years as Secretary of State*, s. 331.

³¹⁸ Tamtéž, s. 328.

³¹⁹ Tamtéž, s. 333.

³²⁰ Tamtéž, s. 325.

a pro které byla Grenada předsunutou základnou, ze které mohli šířit vliv po Karibiku.³²¹ Pro Washington bylo strategicky zásadní zabránit vzniku podobných ostrůvků s marxistickým zřízením, a možnost intervence po puči jim k tomu zavdávala vítanou příležitost. Po jednáních se státy OECS, které apelovaly na USA, aby zabránily podobným násilnostem a možnosti šíření revoluční vlny, rozhodl se 23. října Reagan v dodatku direktivy NSDD 110a pro invazi na Grenadu, nejpozději do 25. října. Operace měla stanovené tři cíle ve shodě se Shultzovými požadavky: 1. záchranu amerických občanů, 2. instalaci demokratického režimu přátelského k OECS, 3. zabránění jakéhokoli dalšího vlivu ze strany Kuby na Grenadě.³²² Šlo o postup, který vycházel ze strategických plánů ministerstva zahraniční, které jej iniciovalo.³²³ Hlavně díky podpoře Shultze i Reagana započala operace Urgent Fury 25. října v ranních hodinách.

7.2.2. Libanon a teroristický útok v Beirutu

První mezinárodní vojenský konflikt, který musel George Shultz řešit po svém nástupu do funkce, byla Libanonská občanská válka. Situace eskalovala v červnu 1982, když Izrael využil vraždu Šlomo Armova (izraelský velvyslanec ve Velké Británii) jako záminku pro zásah proti Organizaci pro osvobození Palestiny (OOP), která z Libanonu neustále raketami napadala Izraelská území.³²⁴ Americká administrativa hodnotila izraelský postup nejednotně. Weinberger a viceprezident George Bush požadovali okamžité stažení Izraelců z libanonského území. Reagan se rozhodl Izrael podpořit a vyslal do Libanonu jednat Philipa Habiba. Ten vyjednal stažení OOP z Beirutu, pokud bude zajištěna bezpečnost palestinských uprchlických táborů mezinárodními vojenskými silami (Multinational Force – dále jen MNF). Shultz i prezident souhlasili a podpořili vyslání amerických mariňáků do Beirutu.³²⁵ Weinberger tento postup radikálně odmítal a stále se snažil prosadit stažení jednotek. Shultz se snažil o diplomatické řešení konfliktu a za tímto účelem podnikl v dubnu a květnu 1983 misi na Blízkém východě, jejímž cílem bylo stažení izraelských, syrských i palestinských sil z Libanonu a obnova jeho suverenity. Jednání se hlavně pro odpor syrského diktátora Háfiz al-Asada, který se odmítl z Libanonu stáhnout, nezdařila.³²⁶ Izraelské jednotky se ale během srpna 1983 rozhodly pro

---

³²¹ NSDD 110: Grenada: Contingency Planning. 21. října 1983. Dostupné z:

<https://www.reaganlibrary.gov/public/archives/reference/scanned-nsdds/nsdd110.pdf>.

³²² NSDD 110a: Response to Caribbean Governments' Request to Restore Democracy in Grenada. 23. října 1983. Dostupné z: <https://www.reaganlibrary.gov/public/archives/reference/scanned-nsdds/nsdd110a.pdf>.

³²³ NSDD 112: Processing and Disposition of Documents Acquired by US Forces in Grenada. 15. listopadu 1983. Dostupné z: <https://www.reaganlibrary.gov/public/archives/reference/scanned-nsdds/nsdd112.pdf>.

³²⁴ FRUS: Milestones: 1981-1988. The Reagan Administration and Lebanon, 1981–1984: <https://history.state.gov/milestones/1981-1988/lebanon>.

³²⁵ FRUS: A short history of the Department of State. Secretary Shultz takes charge. Dostupné z: <https://history.state.gov/departmenthistory/short-history/shultz>.

³²⁶ FRUS: Milestones: 1981-1988. The Reagan Administration and Lebanon, 1981–1984: <https://history.state.gov/milestones/1981-1988/lebanon>.

stažení z oblasti Chouf jižně od Beirutu, čímž došlo k zhoršení bezpečnosti jednotek MNF, které tím byly vystaveny možnosti ostřelování právě z oblasti Chouf.³²⁷

Angažmá západních vojenských sil v oblasti postupně vyprovokovalo řadu nenávistných útoků. První atentát byl spáchán 18. dubna 1983 na americkou ambasádu v Beirutu, při kterém zemřelo 63 lidí. Ještě strašlivější útok se odehrál 23. října, když najel vůz plný výbušnin do amerických kasáren v Libanonském hlavním městě. Při útoku zemřelo 241 členů americké armády. Jen o několik minut později došlo k útoku i na francouzské kasárny, který si vyžádal životy 58 francouzských vojáků. George Shultze požadoval okamžitý odvetný útok proti pachatelům. Tento názor s ním sdílel i prezident. Z útoku byla obviněna organizace Hizballáh podporovaná Íránem.³²⁸ Na základě direktivy NSDD 109 dostal Pentagon za úkol zorganizovat odvetný útok proti určeným cílům ve městě Baabek v oblasti Bikáa.³²⁹ Úder nakonec provedli Francouzi sami, a to i přesto, že Reagan vydal rozkaz, aby se Američané akce také zúčastnili. Weinberger však nepovažoval útok za strategicky výhodný a obával se, že jediné, čeho bude docíleno, bude zhoršení postavení USA v regionu. Weinberger i přes přímý prezidentův rozkaz bombardování zrušil.³³⁰

Tato událost ukazuje zásadní rozdíl v přístupu k použití vojenské síly mezi Shultzem a Weinbergerem. Shultz Weinbergerovo odmítnutí užít sílu v Libanonu kritizoval. Shultz se v projevu 4. dubna 1984 vyjádřil, že Američané jsou morální lidé usilující o diplomatická řešení. Pokud jich ale nelze dosáhnout, neváhají svým slovům dodat váhu vojenskou silou.³³¹ Odmítnutí užití síly naopak podkopává vyjednávací pozici a vytváří dojem, že Američané chraští zbraněmi jen pro zastrašení. Je mnoho států, které odmítají diplomatická řešení jako Severní Korea, Sýrie či Írán, proti takovýmto agresivním zločineckým státům je nutné ukázat vůli postavit se za svůj postoj i vojensky. USA podle Shultze oscilují mezi dvěma extrémami. Na jedné straně budují ohromnou vojenskou moc, ale uzavírají se do izolacionismu a ochotni vystoupit z něj jsou jen v případě světové války. Na druhé straně je polapí mesianistický komplex a intervenují všude po celém světě. Cílem je nalézt třetí cestu, hledání diplomatických řešení. Pokud se objeví agresor, který na slova neslyší, je nutné zasáhnout silou.³³² Caspar

---

³²⁷ Tamtéž.

³²⁸ TAUBMAN, Philip. *In the Nation's Service: The Life and Times of George P. Shultz*, s. 240.

³²⁹ NSDD 109: Responding to the Lebanon Crisis. 23. října 1983. Dostupné z:

<https://www.reaganlibrary.gov/public/archives/reference/scanned-nsdds/nsdd109.pdf>.

³³⁰ FRUS: Milestones: 1981-1988. The Reagan Administration and Lebanon, 1981-1984:

<https://history.state.gov/milestones/1981-1988/lebanon>.

³³¹ FRUS: Ronald Reagan Administration (1981-1988). Vol. I. 191. Address by Secretary of State Shultz. 3.

Dubna 1984. Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v01/d191>.

³³² Tamtéž.

Weinberger se v tomto ohledu od Shultze lišil. Na rozdíl od něj se obával, že svět je tak komplikovaný, že jakýkoli přešlap může vést ke konfliktu světových rozměrů. Užití vojenské síly musí být z toho důvodu zvažováno do nejposlednějšího důsledku a přistoupit k němu je možné až v té nejzazší mezi. Než je užití síly možné, je nutné splnit šest podmínek: 1. musí jít o vitální zájem USA, 2. pokud má být síla použita, tak jen za účelem vítězství, nejen demonstrativně, 3. použití jen pokud je jasně definovaný politický a vojenskostrategický zájem, 4. neustálé vyhodnocování vhodné velikosti užití síly, 5. použití síly jen pokud je podporováno americkým kongresem a občany, 6. jde o poslední instanci.³³³ Na těchto postojích stavěli oba své řešení boje s terorismem a odvetu za útoky na kasárny v Beirutu. Pro Shultze bylo neakceptovatelné ponechat útok na Americké vojáky bez odezvy. Boj s teroristy v Libanonu měl pro Shultze dvě roviny. Zaprvé měly USA na Blízkém Východě strategické zájmy a občanská válka v Libanonu měla potenciál šířit konflikt i za jeho hranice a způsobit další nepokoje v celém regionu. Proto bylo dle Shultze pro USA žádoucí se v konfliktu angažovat, a i vojenskými prostředky pomáhat udržovat konflikt pod kontrolou. Záležitost ale měla ještě druhou stranu, svou podstatou normativní a vycházející z amerických ideálů. Boj s terorismem byl otázkou hodnot. USA nemohly ponechat tento zločinecký způsob vedení boje nepotrestaný. Vedlo by to ke ztrátě prestiže USA v očích spojenců i dalších států, které spoléhaly, že jim USA proti teroristům poskytnou ochranu. Navíc pokud by teroristé viděli, že Spojené státy ponechávají podobné činy bez trestu, posílí to sebedůvěru teroristických organizací a jejich odhodlání pokračovat v boji tímto způsobem. Odveta za útok na kasárna v Beirutu měla tedy i svůj výchovný aspekt, kterým dávaly USA najevo, že tento způsob agrese nebudou nikde na světě tolerovat. Weinberger naopak v této idealistické válce neviděl východisko. Obával se, že odvetný útok by mohl způsobit další eskalaci napětí a odmítal z toho důvodu riskovat životy amerických vojáků. Boj s terorismem navíc nebyl bojem konvenčním a nebylo v něm jasně stanovených cílů a ani strategie, kterou by bylo možné sledovat. Z toho důvodu považoval Weinberger, za rozumnější se do obdobného boje raději nepouštět.

Pojetí užití vojenské síly dle ministra zahraničí a ministra obrany byl zjevný rozdíl. Zatímco Weinberger k němu přistupoval na pragmatické bázi a vojenská síla byla hlavně předmětem odstrašení, Shultz nepodmiňoval její užití strategickým záměrem a dával mu také prvek normativní. Má-li být diplomacie účinná, je nutné podpořit ji silou. Jedná-li se s agresorem, je

---

³³³ FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. I. 219. Address by Secretary of Defense Weinberger. 28. listopadu 1984: Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v01/d219>.

potřeba zvolit vhodný prostředek, aby pochopil hranice svého jednání, tímto prostředkem byla i vojenská síla.

7.3. Ideály jako základ americké zahraniční politiky

V bipolárním světě rozděleném mezi Sovětský svaz a Spojené státy znamenala ztráta jednoho zisk druhého. Této rovnici se držely tvůrci zahraniční politiky ve Washingtonu od Dwight Eisenhowera a Johna Fostera Dullese, po Richarda Nixona a Henry Kissingera. Podle jejich smýšlení se komunismus šířil nejlépe v rozvrácených a nestabilních společnostech, ve kterých bída a absence autority uvolňují místo komunistickým vládám. Vznikem každé nové komunistické vlády sílil Kreml a slábl Washington. V boji proti posilování druhé velmoci bylo nutné zajistit stabilní a silné vlády v rozvojových zemích. Pokud to bylo nutné, i za pomoci autoritářských vlád a despotických diktátorů.³³⁴ V tomto prostředí nebylo možné ohlížet se za americkými ideály demokracie a svobody, ale bylo nutné bojovat hlavně o geopolitické zisky. Prezident Jimmy Carter z počátku svého prezidentského období odmítal tento realistický přístup a snažil se o šíření demokratických a ekonomických svobod do zemí Jihu. Jeho snahou bylo primárně řešit globální problémy a nikoli se utilitaristicky podřítit geopolitickým ambicím.³³⁵ Carterovi kritici upozorňovali, že zapomněl na hrozbu, jakou Sovětský svaz představuje, a že studená válka ještě neskončila. Podle nich vedla idealistická politika k jednoznačnému oslabování pozic USA ve třetím světě, kde díky tomu mohl snadno šířit svou moc Sovětský svaz.³³⁶ Hlavní rétorikou návratu k realismu byla Jeane Kirkpatricková, která konstatovala, že USA mají morální povinnost bojovat za demokracii a svobodu lidí. Rozlišovala ale mezi dvěma druhy autoritářských režimů. Revoluční, dominantně reprezentovaní komunistickými státy, které brání rozvoji společnosti k demokratickému zřízení. A tradiční, které sice v dané chvíli také provádí represí na obyvatelích, ale je zde naděje, že se vyvinou v režimy demokratické.³³⁷ Kirkpatricková argumentovala, že s tradičními autoritáři je možné spolupracovat v boji proti revolučním autoritářům. Tuto myšlenku přejala z počátku také Reaganova administrativa. Alexander Haig se vyjádřil, že původcem všeho zla ve světě je Sovětský svaz a jeho spojenci. Jejich postup ve třetím světě bylo dle jeho názoru nutné zastavit všemi dostupnými prostředky a za pomoci všech spojenců.³³⁸ Podle Shultze byl během let 1981-

---

³³⁴ RABE, Stephen G. *The Killing Zone: The United States Wages Cold War in Latin America*, s. 145–147.

³³⁵ SPANIER, John W. a HOOK, Steven W. *American foreign policy since World War II*, s. 174.

³³⁶ Tamtéž, s. 190.

³³⁷ KIRKPATRICK, Jeane J. *Dictatorships & Double Standards*.

³³⁸ HAIG, Alexander. *Caveat: realism, Reagan, and foreign policy*, s. 122.

1985 postup z článku Kirkpatrickové *Dictatorships and Double Standards* normou a prosazovala jej většina členů administrativy.³³⁹

Reagan a jestřábi chtěli využívat spřátelené autoritářské režimy v boji proti radikálním a komunistickým režimům. Ekonomicky i vojensky podporovali nedemokratické režimy v Latinské Americe, Africe i Asii. Po válce na Falklandech vydal Reagan direktivu, která vyjadřovala jeho obavy z nestability v regionu, která mohla otevřít dveře sovětské intervenci. Každá země, ve které má USA špatné postavení, představuje rizikovou oblast šíření komunistické myšlenky. Pokud by došlo k rozšiřování komunistické ideologie, mělo by to pro USA i ekonomický dopad, jelikož by ztratily obchodní partnery a zdroje naturálií. Z toho důvodu bylo nutné podporovat Argentinu, Chile i Brazílii a usilovat o přátelství s jejich vládami, ačkoli se nejednalo o demokratické režimy.³⁴⁰ Zároveň bylo nutné zabránit šíření vojenského vlivu a materiálu z Kuby do zemí Karibiku. Mělo toho být dosaženo ochranou svobodných trhů a demokratických států, ale i za pomoci podpory vojenských jednotek v Kubou ohrožených státech a rozšiřováním vlivu inteligenčních služeb USA.³⁴¹ Reagan se obával, že El Salvador a další země Střední Ameriky budou příštím ohniskem velkého střetu mezi USA a SSSR a byl odhodlán tomu zabránit, aby odvrátil destabilizaci západní hemisféry.³⁴² Aby znemožnil šíření komunistických myšlenek ve Střední Americe, schválil řadu tajných operací vedených CIA, která nově disponovala ohromnými finančními zdroji a vedla na vládě de facto nezávislou politiku.³⁴³ Nejvýznamnějším symbolem boje proti šíření komunismu v latinské Americe byla podpora bojovníků za svobodu jednotek Contras v Nicaragui, které oficiálně USA financovaly až do roku 1985.³⁴⁴ Po odhalení podvratné akce CIA, při které došlo k zaminování přístavů v Nikaragui, ztratil Reagan podporu Kongresu, čímž přišel o finanční prostředky na podporu Contras.³⁴⁵ Další tajnou operaci plánoval Reagan s Caseyem a Williamem Clarkem v Surinamu, kde se chtěli zbavit militantního diktátora Desi Bouterese. Na

---

³³⁹ SHULTZ, George P. *Turmoil and Triumph: My Years as Secretary of State*, s. 970.

³⁴⁰ NSDD 71: U.S. Policy Toward Latin America in the wake of the Falklands Crisis. 30. listopadu 1982.

Dostupné z: <https://www.reaganlibrary.gov/public/archives/reference/scanned-nsdds/nsdd71.pdf>.

³⁴¹ NSDD 17: Cuba and Central America. 4. ledna 1982. Dostupné z:

<https://www.reaganlibrary.gov/public/archives/reference/scanned-nsdds/nsdd17.pdf>.

³⁴² GRAEBNER, Norman a BURNS, Richard Dean a SIRACUSA, Joseph. *America and the Cold War, 1941-1991: a realist interpretation*, s. 449.

³⁴³ WITTKOPF, Eugene R.; SCOTT, James M. a KEGLEY, Charles W. *American foreign policy: pattern and process*, s. 113.

³⁴⁴ SHULTZ, George P. *Turmoil and Triumph: My Years as Secretary of State*, s. 401.

³⁴⁵ ROGERS, David. *U.S. Role in minig Nicaraguan Harbours reportedly is larger than first thought*. Wall Street Journal, 6. dubna 1984. Dostupné z: <https://www.cia.gov/readingroom/docs/CIA-RDP90-00552R000202230034-7.pdf>.

puč měly být najaty jednotky z Jižní Koreji, které by v zemi vyvolaly nepokoje, což mělo vést až ke svržení diktátora.³⁴⁶

Shultz sice zpočátku podporoval Contras ale jen do momentu, dokud šlo o oficiální zahraniční politiku USA, kterou schvaloval Kongres. Zároveň ale preferoval diplomatické řešení, a proto uspořádal v roce 1984 sérii jednání nikaragujským vůdcem Danielem Ortegom a později se zástupci organizace Contadora sdružující Venezuelu, Kolumbii, Mexiko a Panamu. Cílem jednání bylo nalézt řešení vojenských konfliktů v Nicaragui, El Salvadoru a Guatemale. Podobně také v Surinamu chtěl Shultz na Butereze vytvářet raději diplomatický nátlak skrze Nizozemí jehož byl Surinam bývalou kolonií a měl na něž stále úzkou vazbu.³⁴⁷ Weinberger, Casey, Kirkpatricková a další členové NSC se proti Shultzovým diplomatickým snahám bouřili a preferovali tajné operace poškozující režimy Bouterese či Ortegy.³⁴⁸ Shultz byl otřesen, když došlo k odhalení, že CIA zaminovala přístavy ve vodách Nicaragui. Tento agresivní akt byl dle Shultze příčinou ztráty finanční podpory pro Contras. Shultz sice věřil, že mají být bojovníci za svobodu podporováni, nepřipouštěl však, aby měly podvratné operace vést přímo Spojené státy. Proti tajným válkám CIA se vyjadřovali jak demokraté, tak i republikáni. Casey přitom jednal se souhlasem Reagana.³⁴⁹ Shultz byl jednoznačně proti neoficiálním a tajným operacím, které porušovaly mezinárodní právo. Považoval je za amorální a nevýhodné. Tyto s ním nekonzultované tajné operace podle něj poškozovaly jméno USA ve světě a znemožňovaly mu diplomatická jednání. I na domácí scéně kvůli nim ztrácela administrativa podporu politiků a veřejnosti. Kongresu vadila obnovená samostatná politika CIA. Právě kvůli podvratným akcím přišla administrativa o finanční podporu pro své iniciativy ve třetím světě. To později vedlo k největší aféře Reaganova prezidentství Írán-Contras. Shultz považoval tento postup za nevhodný ze strategického i ideového hlediska. Shultz viděl v USA obhájce mezinárodního práva a pokud byly jeho principy porušovány jimi samotnými, nebylo možné efektivně tlačit na ostatní státy, aby se jeho zásad držely. Shultz byl navíc přesvědčen, že nejlepším prostředkem boje jsou americké ideje a hodnoty, které považoval samotné za dostatečně přitažlivé, aby oslovily společnost a občany v nedemokratických státech a tím napomohly transformaci.³⁵⁰ Shultz se navíc obával, že obdobné akce jako zaminování přístavů šíří chaos v regionu a zvyšují nepřátelské pocity vůči USA v postižených státech, což nejen pomáhalo

---

³⁴⁶ BRANDS, Henry W. *Reagan: život*, s. 383.

³⁴⁷ TAUBMAN, Philip. *In the Nation's Service: The Life and Times of George P. Shultz*, s. 194.

³⁴⁸ Tamtéž, s. 413.

³⁴⁹ SHULTZ, George P. *Turmoil and Triumph: My Years as Secretary of State*, s. 405.

³⁵⁰ SHULTZ, George P. *Turmoil and Triumph: My Years as Secretary of State*, s. 410.

k udržení moci autoritářům a zvyšovalo jejich kredibilitu na mezinárodní scéně, kde se mohli prezentovat z pozic obětí.

7.3.1. Autoritářské a nedemokratické režimy

Obdobně jako boj proti revolučním autoritářům a komunistickým režimům bylo mezi jestřáby standardem navazovat přátelské vztahy s *tradičními* autoritáři ve víře, že postupem času dojde k transformaci jejich režimů v demokratické. Panovalo mezi nimi přesvědčení, že *tradiční* autoritáři jsou schopni v anarchických podmínkách vytvářet řád, ve kterém může být budována ekonomická prosperita, čímž se zabrání šíření komunismu. Ronald Reagan považoval Ferdinanda Marcose nejen za strategického partnera ale také za osobního přítele. Vztahy s autoritářskými režimy byly před americkou veřejností obhajovány jako strategicky nutné pro boj s komunismem. Zároveň byl vytvářen obraz ekonomické prosperity a víra, že v těchto státech je možná demokratická transformace. Shultz tuto víru nesdílel a považoval ji za naivní.³⁵¹

V projevu na Harvardově univerzitě 5. září 1986 se Shultz vyjádřil, že diktátorské režimy, nehledě na to, zdali pravicové či levicové, jsou pod velkým tlakem společenských změn. Shultz tvrdil, že USA musí na diktátorské režimy apelovat a ukázat jim nutnost transformace k demokracii. Prostředek nátlaku představovaly svobodný trh a šíření demokratických myšlenek. Ten dává lidem možnost se realizovat a oprostít se od diktátu státu a přirozeně mezi lidmi bují touha po svobodě. Nutnost transformace měla pocítit Jihoafrická republika, podobně jako Filipíny nebo jiné státy v Latinské Americe. Úkolem USA nebylo podle ministra zahraničí vyvolat konflikt s těmito režimy, ale pomocí svých morálních a ideových zásad ukázat potřebnost přechodu na demokratické zřízení.³⁵² Shultz považoval za americkou povinnost bojovat za demokracii po celém světě. Jeho výklad Reaganovy doktríny byl takový, že demokratické principy je nutné prosazovat nejen v komunistických ale i v těch *tradičně* autoritářských.³⁵³ Shultz pohrdal nedemokratickými postupy Ferdinanda Marcose na Filipínách a podporoval demokratizaci země. Silně odsoudil zavraždění Bengina Aquiny a později po volbách v únoru 1986 podporoval nenásilné předání moci vdově po Aquinovi, zvolené prezidentce Corzovně Aquino.³⁵⁴ Hlas uvnitř administrativy nebyl ani v tomto případě jednotný. Například Shultzův poradce Morton Abramowitz ho varoval, jak problematické

---

³⁵¹ SHULTZ, George P. *Turmoil and Triumph: My Years as Secretary of State*, s. 970.

³⁵² FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. I. 275. Address by Secretary of State Shultz. 5. září 1986: Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v01/d275>.

³⁵³ SHULTZ, George P. *Turmoil and Triumph: My Years as Secretary of State*, s. 640.

³⁵⁴ Tamtéž, s. 610.

bývají transformace k demokracii a končí často selháním.³⁵⁵ Abramowitz navíc zpochybňoval schopnost Aquinové vést zemi a obával se nepokojů a otevření dveří komunistickému režimu. Jeho postoj sdílel prezident Reagan, který nebyl schopen přistoupit na myšlenku, že by USA opustily přítele a spojence Marose. Tato aféra vedla dokonce k ochlazení vztahů mezi Reaganem a Shultzem.³⁵⁶ Podobně kriticky přistupoval Shultz k dlouholetému spojenci Jihoafrické republice. Apartheid považoval za amorální a neefektivní režim. Tento režim porušoval základní lidská práva a neshodoval se s americkými ideami. Režim, který diskriminoval většinu svých obyvatel a neumožňoval jim realizovat se ekonomicky, společensky a politicky, byl nejen nemorální ale také extrémně ekonomicky nevýhodný. Upíral možnost společenského rozvoje a Shultz jej proto veřejně odsuzoval a nebál se kritizovat jej za porušování lidských práv. I v tomto případě nenalezl plnou podporu svých kolegů v administrativě. Casey byl zastáncem režimu Pietera Bothy, jelikož to byl zapálený antikomunista, což bylo pro velkou část administrativy dostatečným argumentem k podpoře režimu. Jihoafrický režim navíc poskytoval základnu pro tajné operace CIA podnikané v boji proti komunistickému režimu v Angole.³⁵⁷

Role ideálů a práva hrála v mezinárodních vztazích pro George Shultze velkou roli. Byl bytostně přesvědčen o správnosti amerických ideálů a nebyl ochoten z nich slevit při prosazování vojenských či politických zájmů. Bylo mu cizí jednání pomocí tajných operací namísto otevřené a konstruktivní diplomacie. Zároveň také nesdílel přesvědčení, že je nutné spolupracovat s autoritářskými režimy pro zisk převahy nad SSSR. Naopak věřil, že bude-li bojováno americkými prostředky svobodného trhu, lidí a obhajoby jejich přirozených práv, jde o nejlepší cestu k nastartování transformačních procesů uvnitř nesvobodných společností. Opačný postup naopak mohl mít kontraproduktivní dopad. Pokud se jevíly USA jako bezohlední stratégové, nepodporovalo to občanská a společenská hnutí, která byla nutným podhoubím demokratizace. Pokud USA v jednom případě bojovaly proti komunistickým diktátorům, ale ve druhém bránily autoritáře antikomunistické, vyvolávalo to u utlačovaných občanů skepsi, že se dočkají podpory proti represím a že je společenská změna možná. USA musely být v tomto ohledu majákem naděje a iniciátorem společenských změn vycházejících ze společenských struktur.

---

³⁵⁵ FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. I. 264. Information Memorandum From the Director of the Bureau of Intelligence and Research (Abramowitz) to Secretary of State Shultz. 6. března 1986: Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v01/d264>.

³⁵⁶ SHULTZ, George P. *Turmoil and Triumph: My Years as Secretary of State*, s. 639.

³⁵⁷ PACH, Chester. *The Reagan Doctrine: Principle, Pragmatism, and Policy*.

Závěr

Michail Gorbačov jednou pronesl, že studená válka by neskončila bez něj a Ronalda Reagana, jejich vztah by ale nevznikl bez George Shultze. Tato glosa působení ministra zahraniční USA byla možná nadsázkou, ale vystihovala perfektně to, oč se Shultz v mezinárodních vztazích snažil. Jeho cílem nebylo eskalovat existující konflikty a prohlubovat ideologické příkopy mezi velmocemi, Naopak, chtěl budovat osobní vazby mezi aktéry, hledat společné zájmy, otevírat dialog a díky tomu hledat konstruktivní řešení problémů na mezinárodním kolbišti.

Tato práce si kladla za cíl ukázat vliv George P. Shultze na zahraniční politiku Spojených států amerických v 80. letech 20. století. Práce navazovala na dosavadní bádání, která odmítla teorii jednotné a koherentní strategie kterou měla aplikovat Reaganova administrativa na poli mezinárodních vztahů. Naopak jsem pracoval s hypotézou, že administrativa byla po obě funkční období rozdělená do dvou opozičních názorových proudů. První z těchto proudů byli jestřábi nebo také neorealisté, které reprezentoval ministr obrany Caspar Weinberger, ředitel CIA William Casey či poradci pro národní bezpečnost Richard Allan a Willaim Clark. Tento proud měl z počátku v administrativě dominantní postavení. Tato situace vycházela z politického vývoje 70. let, kdy Ronalda Reagana do Bílého domu vynesl odpor vůči *détente* a sblížování se Sovětským svazem a celým východním blokem. Právě proto se prezident přikláněl z počátku hlavně k tvrdým jestřábům, čemuž odpovídala i jeho tvrdá antisovětská rétorika. Mezi jestřábi panovalo přesvědčení, že Sovětský svaz je pro zájmy USA trvalou hrozbou a období umírněných vztahů v průběhu 70. let vedlo k oslabení politické i vojenské moci Spojených států amerických, čehož dokázal Sovětský svaz využít a rozšířit své komunistické impérium. Jestřábi tvrdili, že Sověti umě skrze jednání a summitů vmanévrovali USA do smluv, které později sami nedodržovali a dokázali získat nad Američany postupně převahu v konvenčních i jaderných silách. Jednání se Sovětským svazem bylo podle nich nebezpečné a nežádoucí. Do jednání se podle jestřábů neměly Spojené státy vůbec pouštět a když už k nim mělo dojít, musely být jejich závěry jednoznačně ve prospěch USA. Prioritou byla obnova americké moci posilováním ekonomiky a modernizací armády. Mezinárodní vztahy pro ně byly arénou, ve které bojovaly dvě supervelmoci a ve snaze o přežití bylo nutné udržovat pomocí všech dostupných prostředků dominantní postavení. Toto křídlo lze označit za útočné neorealisty. Svět jejich očima byl bipolární, každý zisk USA byl ztrátou SSSR a cílem bylo dosáhnout hegemonie USA.

Proti proudu jestřábů/neorealistů se od nástupu George Shultz do křesla ministra zahraničních věcí USA formoval smířlivější a méně konfrontační proud. Shultz zpochybnil efektivitu dosavadního agresivního přístupu, který prokazatelně vedl k eskalaci napětí a zhoršování vztahů nejen se soupeři USA ale i s jejich spojenci. Vztahy mezi velmocemi byly na konci roku 1983 nejhorší od 50. let a existovalo reálné riziko vypuknutí jaderné války. Na základě těchto skutečností začal prosazovat Shultz obrat ve vedení zahraniční politiky. Shultzovým cílem bylo přetvořit podstatu mezinárodních vztahů z nepřátelské soutěživé arény v kooperující společenství založené na dialogu velmocí se snahou o hledání společných zájmů. Cílem bylo postihnout zahraniční politiku George Shultze v širší perspektivě. Shultzův přístup nepodléhal do té doby dominantním teoriím mezinárodních vztahů neorealismu a neoliberalismu. Bylo tedy třeba podívat se nad rámec dosavadního bádání. Pomocí studia teorie mezinárodních vztahů, jsem dospěl k názoru, že byl George Shultz konstruktivistou. Ačkoli se tak on sám nikdy nedefinoval, práce nám ukazuje, že Shultz naplňoval svým pojetím a přístupem k zahraniční politice mnohé ze základních parametrů definujících konstruktivismus. Konstruktivistický přístup vycházel do značné míry ze Shultzovy osobní povahy i jeho životních zkušeností. Shultz byl vzdělaný a umírněný intelektuál, kterému bylo vlastní hledání řešení konfliktů a dialog, nikoli politické machinace a boj o moc. Byl přesvědčen o významu amerických ideálů svobody, demokracie a lidských práv, o jejichž šíření do světa se prosazoval. Pro Shultze hrály morálka a ideály nezaměnitelnou roli i na mezinárodním kolbišti a nebylo možné je odsunout do pozadí při prosazování politických a vojenských cílů. Shultz byl bytostně přesvědčený o významu lidského faktoru v mezinárodních vztazích. Shultz nezpochybňoval význam vojenské moci, která byla nutným předpokladem bezpečnosti, zároveň ale ne předpokladem dostačujícím. Záruky vycházející z odstrašení považoval za nedostatečné. Bezpečného mezinárodního prostředí a míru bylo možné v dlouhodobém horizontu dosáhnout jen za předpokladu budování skutečné důvěry mezi aktéry, kteří se mohli opřít o záruky svých protějšků.

Shultzova konstruktivistická politika byla demonstrována na třech případových studiích. První z nich se věnovala Shultzovu přístupu k Sovětskému svazu. Shultz nebyl realistou přesvědčeným o neměnnosti mezinárodního uspořádání, vycházejícího z jediné touhy aktérů, kterou bylo přežití. Shultz věřil, že vztah se Sověty je moderovatelný a proměnný. Shultz byl na základě mnohých setkání se sovětskými čelními představiteli přesvědčen, že se uvnitř SSSR odehrává zásadní společenská, kulturní i politická proměna. Zatímco jestřábi tvrdili, že veškeré Sovětské ústupky vychází ze slabosti SSSR a strachu z rostoucí moci USA, Shultz věřil, že

proměna cílů je reálná a je nutné na ní pomocí dialogu se sovětskými vůdci pracovat. Shultz usiloval o vytvoření osobní vazby a důvěrného vztahu. Domníval se, že mezinárodní vztahy a politika jsou otázkou osobních kontaktů mezi aktéry a budování společné vazby pomáhá zajistit bezpečné prostředí a umožňuje řešení konfliktů diplomatickou cestou. Shultzovi se podařilo navázat skutečně blízký a osobní vztah nejen s Michailem Gorbačovem, ale i s ministrem zahraničních věcí Eduardem Ševardnadzem. Tyto vazby byly později zásadní při vyjednávání na společných summitech i při vzniku smluv omezujících jaderné zbrojení. Na prvním případě bylo demonstrováno Shultzovo přesvědčení, že mezinárodní vztahy jsou konstruovatelné, že vychází z osobních vztahů mezi aktéry a že předpoklad spolupráce je budování důvěry a vazby, která pomáhá definovat společné cíle. Druhá případová studie se zabývala užitím vojenské síly. Shultz nebyl idealistou, který by tuto možnost odmítal. Naopak vždy tvrdil, že diplomacie a síla jsou dvěma stranami téže mince a jedna bez druhé nejsou k ničemu. Pokud nezbývá jiná možnost, státy musí být připraveny podpořit svou diplomacii silou, aby prosadily své zájmy. Pouhé budování demonstrativní síly postrádá na vážnosti. Shultzova ochota užití vojenské moci byla ukázána na případech boje s terorismem na Blízkém Východě a na Grenadě. V obou případech považoval Shultz za nepřijatelné, aby prošly kroky agresorů bez odezvy a volal po nutném vojenském zásahu. V obou případech se rozcházel s postojem Caspara Weinbergera, který například boj proti teroristům nepovažoval za strategicky významný a byl pro něj jen zbytečným plýtváním amerických vojenských sil. Shultz naproti tomu považoval za vhodné dodat silou váhu americkým zájmům a ideálům. Navíc viděl v těchto případech možnost, jak pomocí vojenských zákroků stabilizovat situace a zlepšit americké postavení. Třetí případová studie se zabývala vztahem k autoritářským režimům a otázce amerických ideálů. Mravní principy, ideály svobody a demokracie byly v Shultzovi hluboce zakořeněny a byl přesvědčen o nutnosti jejich prosazování po celém světě. Shultz odmítal a opovrhoval postojem jestřábů, pro které byly autoritářské režimy přijatelné, dokud byly antikomunistické a pomáhaly USA získat strategickou výhodu nad Sovětským svazem. Shultz nevěřil v jejich postupnou transformaci v režimy demokratické. Naopak silně podporoval demokratizaci autoritářských a represivních režimů, například na Filipínách nebo v Jihoafrické republice. Shultz byl přesvědčen, že šíření amerických ideálů napomůže demokratickým revolucím a boji proti komunismu více než získání strategického partnera na úkor morálních principů. Obhajoba těchto režimů, jako partnerů v boji proti komunismu nepovažoval za dostatečnou. Shultz tvrdil, že jejich podporou brání USA tranzici k demokracii a podkopávají společenská hnutí a organizace snažící se o potlačení represivních poměrů. Spojené státy americké jakožto národ stojící na principech lidských práv a svobod musely podporovat snahy o jejich prosazování ve všech

nedemokratických režimech, nejen těch komunistických. Shultz věřil, že americký styl života je dostatečně přitažlivý sám o sobě a bude-li nabídnut lidem utlačovaným represemi, sami začnou prosazovat společenskou transformaci.

Tato studie dokazuje, že Reaganova administrativa byla skutečně nejednotná. Na jedné straně stáli jestřábi prosazující útočnou neorealistickou politiku, kteří doufali, že se pomocí posilování vojenské moci podaří dosáhnout hegemonního postavení USA. Proti nim stál s konstruktivistickým přístupem George P. Shultz. Muž, který věřil, že je možné mezinárodní vztahy konstruovat, že soupeření mezi USA a SSSR není fatalisticky determinované, a že je lze pomocí dialogu, vytváření důvěry a hledání společných zájmů překonat. Zároveň šlo o člověka, který vždy prosazoval americké ideály svobody a demokracie a nebyl z nich ochoten slevit ani pokud to bylo pro USA strategicky výhodné. Zároveň byl i mužem, který viděl, že ne každý boj lze vybojovat diplomaticky a v takovém případě se nebál použití americké vojenské moci. George Shultz byl přesvědčen, že studená válka nemusí být věčnou realitou mezinárodních vztahů, pokud ale měla být překonána bylo nutné vzdát se ideologických dogmat a raději se snažit o konstruktivní dialog a jednání za účelem vyřešení problémů. Konstruktivní přístup Shultze nejlépe vystihuje jeho oblíbené rčení: *„Dohoda na principech a ideálech je nemožná, dohoda na řešení problému ale ano, lidé jsou dobří v řešení problémů.“*³⁵⁸

---

³⁵⁸ TAUBMAN, Philip. *In the Nation's Service: The Life and Times of George P. Shultz*, s. XV.

Prameny a literatura

Dokumenty úředního charakteru:

- FRUS - The Foreign Relations of the United States

FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. I. 191. Address by Secretary of State Shultz. 3. dubna 1984. Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v01/d191>

FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. I. 219. Address by Secretary of Defense Weinberger. 28. listopadu 1984: Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v01/d219>

FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. I. 264. Information Memorandum From the Director of the Bureau of Intelligence and Research (Abramowitz) to Secretary of State Shultz. 6. března 1986: Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v01/d264>

FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. I. 275. Address by Secretary of State Shultz. 5. září 1986: Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v01/d275>

FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. III. 19. Memorandum From Richard Pipes of the National Security Council Staff to the President's Assistant for National Security Affairs (Allen). 17. února 1981. Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v03/d19>

FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. III. 24. Memorandum From the President's Assistant for National Security Affairs (Allen) to President Reagan, 2. března 1983. Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v03/d24>

FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. III. 30. Memorandum From Secretary of Defense Weinberger to the Counselor to the President (Meese). 17. března 1981. Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v03/d30>

FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. III. 46. Letter to Brezhnev. Nedatováno. Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v03/d46>

FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. III. 139. Memorandum From Secretary of Defense Weinberger to the Assistant to the President for National Security Affairs (Clark). 27. ledna 1982. Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v03/d139>

FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. III. 156. Memorandum From the President's Assistant for National Security Affairs (Clark) to President Reagan. 5. dubna 1982. Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v03/d156>

FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. III. 170. Memorandum From the President's Assistant for National Security Affairs (Clark) to President Reagan. 14. května 1982. Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v03/d170>

FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. III. 184. Memorandum From the President's Assistant for National Security Affairs (Clark) to President Reagan. Nedatováno. Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v03/d184>

FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. III. 218. Memorandum From Secretary of State Shultz to President Reagan. Nedatováno. Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v03/d218>

FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. III. 250. Memorandum From the President's Assistant for National Security Affairs (Clark) to President Reagan. Nedatováno. Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v03/d250>

FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. III. 256. Memorandum From the President's Assistant for National Security Affairs (Clark) to President Reagan. 25. prosince 1982. Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v03/d256>

FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. III. 258. Memorandum From the President's Assistant for National Security Affairs (Clark) to President Reagan. 10. ledna 1983. Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v03/d258>

FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. IV. 1. Memorandum From Secretary of State Shultz to President Reagan. 19. leden 1983: <https://nsarchive.gwu.edu/sites/default/files/2022-10/frus1981-88v04.pdf>

FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. IV. 3. Memorandum From the President's Assistant for National Security Affairs (Clark) to President Reagan. 28. ledna 1983. Dostupné z: <https://nsarchive.gwu.edu/sites/default/files/2022-10/frus1981-88v04.pdf>

FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. IV. 7. Memorandum From the President's Assistant for National Security Affairs (Clark) to President Reagan. 4. února 1983. Dostupné z: <https://nsarchive.gwu.edu/sites/default/files/2022-10/frus1981-88v04.pdf>

FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. IV. 16. Memorandum From the President's Assistant for National Security Affairs (Clark) to President Reagan. 9. března 1983. Dostupné: <https://nsarchive.gwu.edu/sites/default/files/2022-10/frus1981-88v04.pdf>

FRUS. Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. IV. 158. Editorial Note. Nedatováno. Dostupné z: <https://nsarchive.gwu.edu/sites/default/files/2022-10/frus1981-88v04.pdf>

FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. IV. 233. Memorandum From Secretary of State Shultz to President Reagan. 29. června 1984. Dostupné z: <https://nsarchive.gwu.edu/sites/default/files/2022-10/frus1981-88v04.pdf>

FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. V. 2. Talking Points for Secretary of State Shultz Prepared in the Department of State. Nedatováno. Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v05/d2>

FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. V. 72. Telegram From Secretary of State Shultz to the White House. 31. července 1985. Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v05/d72>

FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. V. 80. Paper Prepared in the Central Intelligence Agency. 6. září 1985. Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v05/d80>

FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. V. 86. Notes of a Meeting. 13. září 1985. Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v05/d86>

FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. V. 87. Note From the Deputy Director for Intelligence, Central Intelligence Agency (Gates) to the President's Deputy Assistant for National Security Affairs (Poindexter), the Under Secretary of State for Political Affairs (Armacost) and the Under Secretary of Defense for Policy (Ikle). 16. září 1985. Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v05/d87>

FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. V. 94. Minutes of a National Security Council Meeting. 20. září 1985. Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v05/d94>

FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. VI. 23. Paper Prepared in the Central Intelligence Agency. Nedatováno. Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v06/d23>

FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. VI. 103. Memorandum From Director of Central Intelligence Webster to President Reagan. 24. listopadu 1987. Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v06/d103>

FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. XI. 145. Memorandum From the Special Advisor to the President and Secretary of State on Arms Control Matters (Nitze) to Secretary of State Shultz 13. srpna 1986. Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v11/d145>

FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. XI. 180. Memorandum From Secretary of Defense Weinberger to the President's Assistant for National Security Affairs (Carlucci). 13. ledna 1987. Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v11/d180>

FRUS: Ronald Reagan Administration (1981–1988). Vol. XI. 184. Telegram From Secretary of State Shultz's Delegation to the Department of State and the White House. 2. března 1987. Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v11/d184>

FRUS: A short history of the Department of State. Secretary Shultz takes charge. Dostupné z: <https://history.state.gov/departmenthistory/short-history/shultz>

FRUS: Milestones: 1981-1988. The Reagan Administration and Lebanon, 1981–1984: <https://history.state.gov/milestones/1981-1988/lebanon>

- NSDD - National Security Decision Directives

NSDD 1: National Security Council Directives. 25. února 1981. Dostupné z: <https://www.reaganlibrary.gov/public/archives/reference/scanned-nsdds/nsdd1.pdf>

NSDD 2: National Security Council Structure. 12. ledna 1982. Dostupné z: <https://www.reaganlibrary.gov/public/archives/reference/scanned-nsdds/nsdd2.pdf>

NSDD 3: Crisis Management. 14. prosince 1981. Dostupné z: <https://www.reaganlibrary.gov/public/archives/reference/scanned-nsdds/nsdd3.pdf>

NSDD 17: Cuba and Central America. 4. ledna 1982. Dostupné z: <https://www.reaganlibrary.gov/public/archives/reference/scanned-nsdds/nsdd17.pdf>

NSDD 32: U.S. National Security Strategy. 20. května 1982. Dostupné z: <https://www.reaganlibrary.gov/public/archives/reference/scanned-nsdds/nsdd32.pdf>

NSDD 66: East-West Economic Relations and Poland-Related Sanctions 29. listopadu 1982. Dostupné z: <https://irp.fas.org/offdocs/nsdd/nsdd-066.htm>

NSDD 71: U.S. Policy Toward Latin America in the wake of the Falklands Crisis. 30. listopadu 1982. Dostupné z: <https://www.reaganlibrary.gov/public/archives/reference/scanned-nsdds/nsdd71.pdf>

NSDD 75: U.S. Relations with the USSR. 17. ledna 1983. Dostupné z: <https://www.reaganlibrary.gov/public/archives/reference/scanned-nsdds/nsdd75.pdf>

NSDD 109: Responding to the Lebanon Crisis. 23. října 1983. Dostupné z: <https://www.reaganlibrary.gov/public/archives/reference/scanned-nsdds/nsdd109.pdf>

NSDD 110: Grenada: Contingency Planning. 21. října 1983. Dostupné z: <https://www.reaganlibrary.gov/public/archives/reference/scanned-nsdds/nsdd110.pdf>

NSDD 110a: Response to Caribbean Governments' Request to Restore Democracy in Grenada. 23. října 1983. Dostupné z: <https://www.reaganlibrary.gov/public/archives/reference/scanned-nsdds/nsdd110a.pdf>

NSDD 111: Next Steps Toward Progress in Lebanon and the Middle East. 28. října 1983. Dostupné z: <https://www.reaganlibrary.gov/public/archives/reference/scanned-nsdds/nsdd111.pdf>

NSDD 112: Processing and Disposition of Documents Acquired by US Forces in Grenada. 15. listopadu 1983. Dostupné z: <https://www.reaganlibrary.gov/public/archives/reference/scanned-nsdds/nsdd112.pdf>

NSDD 232: Preparations for the Next NST Negotiating Round. 16. srpna 1986. Dostupné z: <https://irp.fas.org/offdocs/nsdd/nsdd-232.htm>

- National Security Study Directives

NSSD 11: U.S. Relations with the USSR. 6. prosince 1982. Dostupné z: <https://www.cia.gov/readingroom/docs/CIA-RDP90B01013R000300490002-0.pdf>

- Články a paměti:

BUSH, George H.W. *Looking Forward: An Autobiography*. New York. Garden City, 1988. 270 s.

BUSH, George a SCOWCROFT, Brent. *A world transformed*. New York: Vintage Books, 1999. 590 s.

DOBRYNIN, Anatolij. *In confidence: Moscow's ambassador to America's six Cold War presidents (1962-1986)*. New York: Times Books, 1995. 672 s.

GORBAČEV, Michail. *Můj život: vzpomínky a zamyšlení*. Praha: Ikar, 2014. 470 s.

GWERTZMAN, Bernard. *Reagan lifts sanctions on sales for Soviet; Reports accord with Allies*. Online. New York Times: New York. 1982. Dostupné online z: <https://www.nytimes.com/1982/11/14/world/reagan-lifts-sanctions-on-sales-for-soviet-pipeline-reports-accord-with-allies.html>

HAIG, Alexander. *Caveat: realism, Reagan, and foreign policy*. New York: Macmillan, 1984. 367 s.

KENNAN, George. *Department of State incoming telegram on February 22*. 22. února 1946. Dostupné z Truman Library Institute: <https://www.trumanlibraryinstitute.org/kennan/>

KIRKPATRICK, Jeane J. *Dictatorships & Double Standards*. Online. Commentary: New York. 1979. Dostupné z: <https://www.jstor-org.ezproxy.is.cuni.cz/stable/20672794?sid=primo&seq=1>

KOHL, Helmut. *Erinnerungen 1982-1990*. München: Droemer, 2005. 1133 s.

MATLOCK, Jack F. *Reagan and Gorbachev: how the Cold War ended*. New York: Random House, 2004. 363 s.

MCFARLANE Robert. *Special Trust*. New York: Cadell & Davies; 1994, 399 s.

REAGAN, Ronald. *Život jednoho Američana: paměti prezidenta*. Praha: Prostor, 1998. 722 s.

ROGERS, David. *U.S. Role in minig Nicaraguan Harbours reportedly is larger than first thought*. Online. Wall Street Journal: New York, 6. dubna 1984. Dostupné z: <https://www.cia.gov/readingroom/docs/CIA-RDP90-00552R000202230034-7.pdf>

SHEVARDNADZE, Eduard. *The Future Belongs to Freedom*. New York: Free Press, 1991. 237 s.

SHULTZ, George P. *Thinking about the future*. Stanford, California: Hoover Institution Press, Stanford University, 2019. 236 s.

SHULTZ, George P. *Turmoil and Triumph: My Years as Secretary of State*. New York: Charles Scribner's Sons, 1993, 1184 s.

SHULTZ, George P. *Learning from experience*. Stanford, California: Hoover Institution Press, 2016. 184 s.

SHULTZ, George P. *New Realities and New Ways of Thinking*. Online. Foreign affairs: New York. 1985, Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/20042281?sid=primo>

SHULTZ, George P. *Nuclear Weapons, Arms Control, and the Future of Deterrence*. Online. The Department of State bulletin: Washington D.C. 1987. Dostupné z: [Nuclear Weapons, Arms Control, and the Future of Deterrence - George Pratt Shultz - Knihy Google](#)

TAUBMAN, Philip. *The Shult-Weinberger Feud*. Online. The New York Times Magazine: New York. 14. dubna. 1985. Dostupné z: [THE SHULTZ-WEINBERGER FEUD - Document - Gale Literature \(cuni.cz\)](#)

THATCHER, Margaret. *Roky na Downing Street*. Praha: Naše vojsko, 1996. 627 s.

THATCHER, Margaret. *Umění vládnout: strategie pro svět v pohybu*. Praha: Prostor, 2003. 441 s.

WEINBERGER, Caspar. *Fighting for Peace: Seven Critical Years in the Pentagon*. New York: Warner Books, 1990. 464 s.

- Odborná literatura a internetové zdroje

BARŠA, Pavel a CÍSAŘ, Ondřej. *Anarchie a řád ve světové politice*. Praha: Portál, 2008. 559 s.

BRANDS, Henry W. *Reagan: život*. Praha: Argo, 2017. 771 s.

BROWN, Archie. *Seven years that changed the world: perestroika in perspective*. Oxford: Oxford University Press, 2007. 350 s.

BROWN, Archie. *The human factor: Gorbachev, Reagan, and Thatcher and the end of the cold war*. New York: Oxford University Press, 2020. 500 s.

BROWN, Archie. *The Rise and Fall of Communism*. London: Vintage, 2010, 736 s.

BUSCH, Andrew E. *Ronald Reagan and the Defeat of the Soviet Empire*. Online. Presidential studies quarterly. 1997, roč. 27, č. 3, s. 451-466. ISSN 0360-4918. Dostupné z: <https://www-jstor-org.ezproxy.is.cuni.cz/stable/27551762?sid=primo>

BUZAN, Barry a LITTLE, Richard. *International systems in world history: remaking the study of informational relations*. Oxford: Oxford University Press, 2000. 459 s.

CARLETON, David a STOHL, Michael. *The Foreign Policy of Human Rights: Rhetoric and Reality from Jimmy Carter to Ronald Reagan*. Online. Human rights quarterly. 1985, roč. 7, č. 2, s. 205-229. ISSN 0275-0392. Dostupné z: <https://www-jstor-org.ezproxy.is.cuni.cz/stable/762080?sid=primo>

COX, Michael a STOKES, Doug. *US foreign policy*. New York: Oxford University Press, 2012. 482 s.

DANILOFF, Nicholas. *Suzanne Massie, Trust but Verify: Reagan, Russia, and Me*. Rockland, ME. Online. Journal of Cold War Studies. 2016, roč. 18, č. 4, s. 225-228. ISSN 1520-3972. Dostupné z: https://doi.org/10.1162/JCWS_r_00693

DOBSON, Alan P. *The Reagan Administration, Economic Warfare, and Starting to Close Down the Cold War*. Online. Diplomatic history. 2005, roč. 29, č. 3, s. 531-556. ISSN 0145-2096. Dostupné z: <https://www-jstor-org.ezproxy.is.cuni.cz/stable/24915133?sid=primo&seq=1>

DOBSON, Alan P. *Ronald Reagan's Strategies and Policies: Of Ideology, Pragmatism, Loyalties, and Management Style*. Online. Diplomacy and statecraft. 2016, roč. 27, č. 4, s. 746-765. ISSN 0959-2296. Dostupné z: <https://www-tandfonline-com.ezproxy.is.cuni.cz/doi/full/10.1080/09592296.2016.1238705>

FISCHER, Beth. *The myth of triumphalism: rethinking President Reagan's Cold War legacy*. Lexington, Kentucky: University Press of Kentucky, 2020. 213 s.

FISCHER, Beth. *The Reagan Reversal: Foreign Policy and the End of the Cold War*. Columbia and London: University of Missouri Press, 1997, 176 s.

- FISCHER, Beth A. *Toeing the Hardline? The Reagan Administration and the Ending of the Cold War*. Online. Political science quarterly. 1997, roč. 112, č. 3, s. 477-496. ISSN 0032-3195. Dostupné z: <https://www-jstor-org.ezproxy.is.cuni.cz/stable/2657567?sid=primo&seq=20>
- FISCHER, Beth A. US foreign policy under Reagan and Bush. In LEFFLER, Melvyn P. a Odd Arne WESTAD, ed. *The Cambridge History of the Cold War*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, s. 267-288
- FUKUYAMA, Francis. *Konec dějin a poslední člověk*. Praha: Rybka, 2002. 379 s.
- FOOT, Rosemary a GADDIS, John L. a HURRELL, Andrew. *Order and justice in international relations*. Oxford: Oxford University Press, 2003. 313 s.
- HOPKINS, Michael F. *Ronald Reagan's and George H. W. Bush's Secretaries of State: Alexander Haig, George Shultz and James Baker*. Journal of transatlantic studies. Cham: Taylor & Francis Group, 2008, s. 228-245
- GADDIS, John L. *The Cold War : a new history*. New York : Penguin Press, 2005. 333 s.
- GADDIS, John L. *The United states and the end of the Cold war: implications, reconsiderations, provocations*. New York: Oxford University Press, 1992. 301 s.
- GADDIS, John L. *Strategies of containment: a critical appraisal of American national security policy during the Cold War*. New York: Oxford University Press, 2005. 484 s.
- GADDIS, John L. *We now know: rethinking Cold War history*. Oxford: Oxford University Press, 1998. 425 s.
- GARTHOFF, Raymond L. *Détente and confrontation: American-Soviet relations from Nixon to Reagan*. Washington: Brookings Institution, 1985. 1147 s.
- GARTHOFF, Raymond L. *The great transition: American-Soviet relations and the end of the Cold War*. Washington: Brookings Institution, 1994. 834 s.
- GRAEBNER, Norman a BURNS, Richard Dean a SIRACUSA, Joseph. *America and the Cold War, 1941-1991: a realist interpretation*. Santa Barbara: Praeger, 2010. 686 s.
- GUZZINI, Stefano a LEANDER, Anna. *Constructivism and international relations: Alexander Wendt and his critics*. New York: Routledge, 2006. 246 s.
- GWERTZMAN, Bernard a KAUFMAN, Michael T. *The collapse of communism: by the correspondents of the New York Times*. New York: Random house, 1990. 353 s.
- CHIVVIS, Christopher S. *The Life and Times of George P. Shultz*. Online. 2023. Dostupné z: <https://carnegieendowment.org/2023/01/19/life-and-times-of-george-p.-shultz-event-8016>
- CHOMSKY, Noam. *Kdo vládne světu?* Praha: Univerzita Karlova Nakladatelství Karolinum, 2019. 332 s.
- JACKSON, Robert H. a SØRENSEN, Georg. *Introduction to international relations: theories and approaches*. Oxford: Oxford University Press, 2003. 337 s.
- JUDT, Tony. *Postwar: a history of Europe since 1945*. London: Vintage Books, 2010. 933 s.
- KATZENSTEIN, Peter J. *The culture of national security: norms and identity in world politics*. New York: Columbia University Press, 1996. 562 s.
- KENNEDY, Paul M. *Vzestup a pád velmocí: ekonomické změny a vojenské konflikty v letech 1500-2000*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996. 806 s.
- KISSINGER, Henry. *Umění diplomacie: od Richelieua k pádu Berlínské zdi*. Praha: Prostor, 1999. 946 s.
- KISSINGER, Henry. *Uspořádání světa: státní zájmy, konflikty a mocenská rovnováha*. Praha: Prostor, 2016. 399 s.

- KNOTT, Stephen F. *Reagan's Critics*. 44. New York: National Affairs, 1996. ISSN 0884-9382. Dostupné z: <https://www-jstor-org.ezproxy.is.cuni.cz/stable/42895083?sid=primo>
- LIPSET, Seymour Martin a SCHNEIDER, William. *The Confidence Gap during the Reagan Years, 1981-1987*. Online. Political science quarterly. 1987, roč. 102, č. 1, s. 1-23. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/2151482?sid=primo&saml>
- LUŇÁK, Petr. *Západ: Spojené státy a Západní Evropa ve studené válce*. Praha: Libri, 1997. 460 s.
- MCCORMICK, Thomas J. *America's half-century: United States foreign policy in the Cold War and after*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1995. 291 s.
- MCCOURT, David M. *The new constructivism in international relations theory*. Bristol: Bristol University Press, 2022. 224. s.
- MEARSHEIMER, John J. *Back to the Future: Instability in Europe after the Cold War*. Online. International security. 1990.roč. 15, č. 1, s. 5-56. ISSN 0162-2889. Dostupné z: <https://doi.org/10.2307/2538981>
- MEARSHEIMER, John J. *The tragedy of Great Power politics*. New York: Norton, 2001. 555 s.
- OBERDORFER, Don. *From the Cold War to a new era : the United States and the Soviet Union, 1983-1991*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1998. 552 s.
- PACH, Chester. *The Reagan Doctrine: Principle, Pragmatism, and Policy*. Online. Presidential studies quarterly. 2006, roč. 36, č. 1, s. 75-88. ISSN 0360-4918. Dostupné z: <https://www-jstor-org.ezproxy.is.cuni.cz/stable/27552748?sid=primo>
- PIFFNER, James P. *The Paradox of President Reagan's Leadership*. Online. Presidential studies quarterly. 2013, roč. 43, č. 1, s. 81-100. ISSN 0360-4918. Dostupné z: <https://www-jstor-org.ezproxy.is.cuni.cz/stable/43286698?sid=primo>
- RABE, Stephen G. *The Killing Zone: The United States Wages Cold War in Latin America*. Oxford: Oxford University Press, 2015. 304 s.
- ROBINSON, Peter. *Uncommon Knowledge: A Conversation With Former Secretary Of State George Shultz*. Online. 2016. Dostupné z: <https://www.hoover.org/research/conversation-former-secretary-state-george-shultz>
- ROWLAND, Robert C. a JONES, John M. *Reagan at the Brandenburg Gate: Moral Clarity Tempered by Pragmatism*. Online. Rhetoric & public affairs. 2006, roč. 9, č. 1, s. 21-50. ISSN 1094-8392. Dostupné z: <https://doi.org/10.1353/rap.2006.0030>
- ROWLAND, Robert C. a JONES, John M. *Reagan's Strategy for the Cold War and the Evil Empire Address*. Online. Rhetoric & public affairs. 2016, roč. 19, č. 3, s. 427-464. ISSN 1094-8392. Dostupné z: <https://www-jstor-org.ezproxy.is.cuni.cz/stable/10.14321/rhetpublaffa.19.3.0427?sid=primo>
- RUGGIE, John G. *Constructing the World Polity: Essays on international Institutionalization*. New York: Routledge, 1998, 314 s.
- SANDERS, Jerry W. *Peddlers of crisis: the Committee on the Present Danger and the politics of containment*. Boston: South End Press, 1983. 371 s.
- SCHALLER, Michael. *The Ongoing Mystery of Ronald Reagan*. Online. Diplomatic History. 2010, roč. 34, č. 2, s. 455-458. ISSN 0145-2096. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/j.1467-7709.2009.00859.x>
- SCHWEIZER, Peter. *Reagan's war: the epic story of his forty year struggle and final triumph over communism*. New York: Doubleday, 2002. 339 s.
- SPANIER, John W. a HOOK, Steven W. *American foreign policy since World War II*. Washington: Congressional Quarterly, 1995. 356 s.

SWEENEY, Samuel. *How George Shultz Helped End the Cold War*. Online. Foreign Policy Magazine: Washington D.C. 16. dubna 2016. Dostupné z: <https://foreignpolicy.com/2023/04/16/george-schulz-cold-war-us-military-review/>

TAUBMAN, Philip. *In the Nation's Service: The Life and Times of George P. Shultz*. Stanford: Stanford University Press, 2023. 504 s.

TAUBMAN, William. *Gorbachev: his life and times*. London: Simon & Schuster, 2017. 852 s.

WALTZ, Kenneth N. *Theory of international politics*. Reading: Addison-Wesley, 1979. 251 s.

WALLERSTEIN, Immanuel M. *Úpadek americké moci: USA v chaotickém světě*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005. 286 s.

WEBER, Cynthia. *International relations theory: a critical introduction*. London: Routledge, 2001. 143 s.

WEISBERG, Jacob. *Ronald Reagan*. Praha: Aligier, 2016. 194 s.

WENDT, Alexander. *Anarchy is what states make of it: the social construction of power politics*. Online. International organization. 1992, roč. 46, č. 2, s. 391-425. ISSN 0020-8183. Dostupné z: <https://doi.org/10.1017/S0020818300027764>

WENDT, Alexander. *Constructing International Politics*. Online. *International security*. 1995, roč. 20, č. 1, s. 71-81. ISSN 0162-2889. Dostupné z: <https://doi.org/10.2307/2539217>.

WENDT, Alexander. *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, 429 s.

WITTKOPF, Eugene R. a SCOTT, James M. a KEGLEY, Charles W. *American foreign policy: pattern and process*. Belmont: Wadsworth/Thomson Learning, 2003. 634 s.

ZEHFUSS, Maja. *Constructivism in international relations: the politics of reality*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002. 289 s.